

Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΘΕΜΑ : "Η φιλελευθεροποίηση των Ανατολικών Χωρών και η
επίδρασή της στην οικονομία της Ελλάδας"**

Εισηγητής :

ΑΡΤΙΝ ΔΑΝΕΛΙΑΝ

Σπουδαστής :

ΓΚΙΡΤΟΒΙΤΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

ΠΑΤΡΑ 1996

ΑΡΙΘΜΟΣ
ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ

1703

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Η μελέτη, η οποία ακολουθεί, θα ασχοληθεί με τη φιλελευθεροποίηση των Ανατολικών Χωρών και την επίδραση αυτής στην Ελληνική οικονομία.

Η επικαιρότητα του θέματος και η σημασία του τόσο για το Παγκόσμιο στερέωμα όσο και για τη χώρα μας, μου κέντρισε το ενδιαφέρον από την πρώτη στιγμή που το ανέλαβα.

Για να ανταποκριθώ στις μεγάλες απαιτήσεις του συγκεκριμένου θέματος, ξεκίνησα την προσπάθεια για συλλογή στοιχείων και πληροφοριών, όμως συνάντησα πολλές δυσκολίες και απρόβλεπτα εμπόδια και καθυστερήσεις. Ήταν ακριβώς ο χαρακτήρας του θέματος που γεννούσε αυτές τις δυσχέρειες. Το γεγονός ότι το θέμα βρισκόταν και εξακολουθεί να βρίσκεται εν εξελίξει μαρτυρά τη δυσκολία με την οποία γινόταν αυτή η συγκέντρωση των στοιχείων.

Παρόλες τις δυσκολίες που αντιμετώπισα όλο αυτό το χρονικό διάστημα που διήρκεσε αυτή η προσπάθεια, το αποτέλεσμα πιστεύω ότι αφήνει τον αναγνώστη καλυμμένο μπροστά στα ερωτήματα τα οποία απορρέουν από το θέμα.

Στο σύνολο της η σκέψη για τη διάρθρωση της Ρωσικής οικονομίας μετά την Οκτωβριανή επανάσταση ήταν η αντιμετώπιση των προβλημάτων που άφησε πίσω του ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, οι ξένες επεμβάσεις και ο εμφύλιος. Στα προβλήματα αυτά ερχόταν να προστεθεί και η αναμονή ενός νέου πολέμου. Κάτω από αυτές τις συνθήκες έπρεπε να δημιουργηθεί μια αμυντική οικονομία. Το πρώτο βασικό μέτρο το 1920 ήταν η Νέα Οικονομική Πολιτική (ΝΕΠ) στην οποία είχαμε τη μείωση του φόρου σε είδος, το ιδιωτικό εμπόριο, και την άδεια της πώλησης μέρους της αγροτικής παραγωγής στην αγορά από τους ίδιους τους παραγωγούς. Μόλις όμως άρχισε να στηρίζεται στα πόδια της η οικονομία, η ΝΕΠ μπήκε στο περιθώριο. Την ίδια περίοδο με την εφαρμογή της ΝΕΠ άρχισε και η σχεδιοποίηση της οικονομίας όπου αυτή στηρίχτηκε σε πενταετή σχέδια όπου το κάθε ένα αφορούσε στην συγκεκριμένη περίοδο που εφαρμοζόταν συνέχεια του προηγούμενου, καθορίζοντας στόχους ζωτικής σημασίας της οικονομικής και πολιτιστικής ζωής. Ο έλεγχος όλης αυτής της σχεδίασης ήταν επιφορτισμένος στο Προεδρείο της Κεντρικής Επιτροπής του Κ.Κ. και στα όργανα του Κόμματος.

Η κεντρική διευθυνόμενη οικονομία έφερε τα γρήγορα αποτελέσματα στην βιομηχανική της ανάπτυξη και την άμεση ανόρθωση μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Με εξαίρεση τη Γιουγκοσλαβία όπου ακολούθησε δική της οργάνωση, η σοβιετική οικονομία αποτέλεσε το υπόδειγμα για τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, οι οποίες όμως ήταν σε αλληλεξάρτηση με τη Ρωσική οικονομία.

Οι σχέσεις τώρα των Ανατολικών κρατών με τις χώρες της Ε.Ε. πριν την εφαρμογή της Κ.Ε.Π. ήταν διμερές συμφωνίες μακροχρόνιου χαρακτήρα ανάμεσα στα κράτη, πράγμα το οποίο η Ε.Ε. δεν ήθελε να συνεχιστεί γιατί προέβλεπε

δυσκολίες για την ολοκλήρωση της Ευρωπαϊκής ενοποίησης. Με τη "ρήτρα ΕΟΚ" έβαλε το πρώτο εμπόδιο στην σύναψη των διμερών συμφωνιών και, μετά από κάποιο μεταβατικό στάδιο 3 ετών (1969-1972), εκδόθηκε από το συμβούλιο κανονισμός ο οποίος εφοδίαζε την Ένωση με μια αμυντική πολιτική έναντι των τρίτων χωρών, καθώς και κανονισμός που καθόριζε τα προϊόντα (βιομηχανικά, αγροτικά) που δεν υπόκεινται σε ποσοτώσεις για εισαγωγές από Ανατολικο-ευρωπαϊκά κράτη και απαρτίζονταν από τρεις καταλόγους.

Από την 1/1/1973 ίσχυσε η Κ.Ε.Π. έναντι όλων των τρίτων χωρών, δηλαδή οι συμφωνίες δε θα είναι πια διμερές αλλά θα γίνονται από την Ένωση. Ομως λόγω των μακροπρόθεσμων διμερών σχέσεων που προϋπήρχαν η Κ.Ε.Π. ουσιαστικά τέθηκε σε εφαρμογή το 1976.

Όσον αφορά την Ελλάδα, οι σχέσεις μας με τις σοσιαλιστικές χώρες μετά το 1949 όπου οι ΗΠΑ επιβάλλουν "στρατηγικό αποκλεισμό" ενάντια στις σοσιαλιστικές χώρες, αρχίζουν τη φθίνουσα πορεία ξεκινώντας από την εμπορική ναυτιλία, σχέδιο των ιμπεριαλιστικών δυνάμεων για να μην στραφεί η Ελλάδα προς ανατολάς. Το σχέδιο αυτό ολοκληρώθηκε με την ένταξη της Ελλάδας στην Ε.Ε., όπου ακολούθησε και αυτή όπως και οι άλλες χώρες - μέλη την πολιτική της Ε.Ε. μετά το 1976 όπως προανέφερα.

Γενικότερα το θέμα με το οποίο ασχολήθηκα έχει τρεις ενότητες :

Η πρώτη, η οποία ασχολείται με τη σοσιαλιστική οικονομία της ΕΣΣΔ από την Οκτωβριανή Επανάσταση έως το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και αναφέρει το πως στήθηκε αυτή η οικονομική αυτοκρατορία μέσα από το πέρασμα των χρόνων, καθώς και το πως στήθηκαν οι οικονομίες των άλλων ανατολικών χωρών.

Η δεύτερη, η οποία μας δείχνει τη σχέση της Ε.Ε. με τις ανατολικές χώρες σε θέματα οικονομικής συνεργασίας (εισαγωγών - εξαγωγών) και τα προβλήματα πριν και μετά την Κοινή Εμπορική Πολιτική της κοινότητας.

Η τρίτη, η οποία μας δείχνει τις σχέσεις της Ελλάδας με τις ανατολικές χώρες πριν την ένταξή μας στην Ε.Ε. Αναφέρεται επίσης σε αυτή την ενότητα το κατά πόσο μπορούν ή όχι να γίνουν επενδύσεις στις ανατολικές χώρες μετά την πτώση του σοσιαλιστικού μοντέλου, και τι επιπτώσεις θα έχει στην Ελλάδα η πτώση αυτή, και το πως θα πρέπει η Ελλάδα να τις αντιμετωπίσει.

Θα ήθελα να κλείσω αυτό το εισαγωγικό σημείωμα με μια αναφορά στο πρόσωπο με το οποίο η συνεργασία μου καθόλη τη διάρκεια της συγγραφής της μελέτης αυτής υπήρξε άψογη και ο ρόλος του καθοριστικός για την αίσια έκβαση της. Αυτό το πρόσωπο δεν είναι άλλο από τον εισηγητή του θέματος Καθηγητή του Τ.Ε.Ι. Πάτρας Κο ΑΡΤΙΝ ΔΑΝΕΛΙΑΝ τον οποίο θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά για τη συμπαράστασή του.

Ο σπουδαστής του Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΑΣ
ΓΚΙΡΤΟΒΙΤΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

Η σοσιαλιστική οικονομία της ΕΣΣΔ και των άλλων κομμουνιστικών χωρών

Το οικονομικό σύστημα της ΕΣΣΔ αντιπροσώπευε την πρώτη προσπάθεια να θεμελιωθεί μια σύγχρονη οικονομία σε κομμουνιστικό κράτος. Αποτέλεσε παράδειγμα που οι άλλες χώρες κάτω από κομμουνιστικό έλεγχο μπορούσαν ν' ακολουθήσουν στη διαμόρφωση της οικονομικής τους διάρθρωσης.

Η μαρξιστική θεωρία πρόσφερε μονάχα τις πιο γενικές αρχές για τον σχεδιασμό μιας τέτοιας οικονομικής διάρθρωσης. Ο Μαρξ όμως έζησε σε εποχή όπου το μεγαλύτερο μέρος της βιομηχανικής δραστηριότητας αναπτυσσόταν σε σχετικά μικρές επιχειρήσεις και διατύπωσε τις γενικές του προβλέψεις με την προοπτική ότι οι εργάτες θα ασκούσαν τον άμεσο έλεγχο επάνω στην παραγωγή. Ο Λένιν που βρέθηκε αντιμέτωπος με μεγάλες και πολυσύνθετες οικονομικές μονάδες, είχε το όραμα μιας οικονομίας που θα λειτουργούσε σαν μια μοναδική και κεντρικά διευθυνόμενη οικονομική επιχείρηση. Παραχωρώντας στο Κόμμα τον ηγετικό πολιτικό και οικονομικό ρόλο πίστευε ότι το Κόμμα ήταν σε θέση να επεξεργαστεί τη διάρθρωση και τη λειτουργία του οικονομικού συστήματος. Επιπλέον πίστευε ότι ο εκσυγχρονισμός της βιομηχανίας αποτελούσε την απαραίτητη προϋπόθεση για να γίνει πραγματικότητα ο σοσιαλισμός.

Η κατάσταση της Ρωσικής οικονομίας

Η διάρθρωση που ο Λένιν και οι συνέταιροί του έδωσαν στα πρώτα χρόνια στο σοβιετικό κράτος και οι μηχανισμοί που έφτιαξαν είχαν πρακτικό προορισμό: να αντιμετωπίσουν τις καταστάσεις με τις οποίες είχαν να παλεύουν. Αυτές οι καταστάσεις ήταν δύσκολες και πλεστικές. Η οικονομία της χώρας είχε καταρρεύσει με τις καταστροφές και την αποδιοργάνωση του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, της επανάστασης, των ξένων επεμβάσεων και του εμφύλιου πολέμου. Αποτέλεσμα αυτών των καταστροφικών εξελίξεων ήταν ότι η παραγωγή των μεγάλης κλίμακας βιομηχανιών έφθανε το 1920 μόλις το ένα έβδομο της προεπαναστατικής και το επίπεδο του εθνικού εισοδήματος είχε μειωθεί σε ήλιο περισσότερο από το ένα τρίτο.

Η Δεύτερη πραγματικότητα που αντιμετώπισε η σοβιετική ηγεσία στα σαράντα χρόνια που ακολούθησαν την Οκτωβριανή Επανάσταση ήταν η αδύναμη αναμονή του πολέμου. Μολονότι μετά τον θάνατο του Λένιν, το 1924, η ηγεσία πέρασε στην ομάδα του Στάλιν, που πίστευε ότι ήταν δυνατόν να οικοδομηθεί ο σοσιαλισμός σε μια χώρα, χωρίς την υποστήριξη μιας παγκόσμιας επανάστασης, εντούτοις διατηρήθηκε η πίστη ότι ένα τέτοιο κράτος πρέπει να είναι έτοιμο να αντισταθεί στην επίθεση των αναπόφευκτων εχθρών. Εξ ορισμού το κομμουνιστικό κράτος, κάτω απ' αυτές τις συνθήκες, έπρεπε να είναι κράτος αμυντικό και η σοσιαλιστική οικονομία αμυντική οικονομία, που ταυτόχρονα θα δημιουργούσε τη βάση για την ανάπτυξή της και θα ικανοποιούσε το ελάχιστο όριο των αναγκών του πληθυσμού. Η εισβολή των ναζί τον Ιούνιο του 1941 διακάωσε την αναμονή μιας τέτοιας επίθεσης και ο Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος επανέλαβε σε τεράστια κλίμακα τις καταστροφές του πρώτου. Η κατάληψη των κυριότερων βιομηχανικών περιούχων από τους επιδρομείς επέβαλε τη μετακίνηση της βιομηχανίας προς ανατολάς, πέρα από τα Ουράλια, και χρειάστηκαν εντατικές προσπάθειες για να επανορθωθούν οι ζημιές και να ανοικοδομηθούν μεταπολεμικά οι κατεστραμμένες περιούχες, όσο πιο γρήγορα ήταν δυνατό. Η συνεχιζόμενη και μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο διεθνής ένταση κράτησε τη στρατιωτική άμυνα στο επίκεντρο των προσπαθειών της σοβιετικής οικονομίας. Έτσι οι θεσμοί της σοβιετικής οικονομίας διαμορφώθηκαν κάτω από τις συνθήκες δύο μεγάλων περιούδων, καταστροφής και ανοικοδομήσεως, καθώς και μιας συνεχούς κατάστασης φόβου και πίστες στην ανάγκη για στρατιωτική άμυνα. Την υποχρέωση να δημιουργηθεί μια βιομηχανική βάση εξίσου προηγμένη με των μεγαλύτερων καπιταλιστικών χωρών, ώστε να μπορέσει το κομμουνιστικό σύστημα να αναμετρηθεί στον συναγωνισμό με το καπιταλιστικό ενίσχυσε η πρωταρχική σπουδαιότητα της άμυνας. Η Ρωσία δεν χρειαζόταν απλώς μια ισχυρή στρατιωτική συγκρότηση, αλλά και τη βιομηχανική δυναμικότητα την απαραίτητη για να στηρίξει ένα σύγχρονο πόλεμο. Η ανάπτυξη της βαριάς βιομηχανίας ήταν επίσης επιτακτικά αναγκαία, για να εξοπλιστεί η γεωργία με σύγχρονα μηχανήματα και να εκσυγχρονιστούν οι ελαφρές βιομηχανίες, η βιομηχανία τροφίμων και οι μεταφορές. Τα φυσικά δεδομένα στα οποία βασιζόταν η σοβιετική οικονομία ήταν οι τεράστιοι και ποικίλοι πλούτο-παραγωγικοί πόροι του μεγάλου γήινου όγκου της Ρωσίας, σε μεγάλο βαθμό ακόμη ανεξερεύνητου, καθώς και το δριμύ ρωσικό κλίμα, που είναι υπέρμετρα ξηρό σε πολλές θερμές περιούχες. Αυτά αποτελούσαν το δυναμικό της και έθεταν ως ένα σημείο τα όρια για την οικονομική της ανάπτυξη.

Όταν ανέλαβε την εξουσία το κομμουνιστικό καθεστώς, η επικρατέστερη μορφή της οικονομίας ήταν η γεωργική περίου το 80% του πληθυσμού ασχολούνταν ακόμη με τη γεωργία - αλλά ο βιομηχανικός τομέας είχε παρουσιάσει γρήγορη ανάπτυξη στα προηγούμενα πενήντα χρόνια και περιλάμβανε μεγάλες επιχειρήσεις.

Αρχικά βήματα προς τη σοσιαλιστική κομμουνιστική

Στα πρώτα χρόνια, στην περίοδο του πολεμικού κομμουνισμού (1918 - 1921), το κράτος προχώρησε γρήγορα στην εθνικοποίηση της γης, των τραπεζών, των βιομηχανικών επιχειρήσεων, του χονδρικού και λιανικού εμπορίου και του μεγαλύτερου μέρους των αστικών κατοικιών, διατηρώντας ταυτόχρονα τον έλεγχο επάνω στις ήδη υπάρχουσες κρατικές επιχειρήσεις: τους σιδηροδρόμους και τα δίκτυα επικοινωνιών.

Μετά το τέλος του εμφυλίου πολέμου και της ξένης επέμβασης, ο Λένιν και οι συνταξάρχες του συμπέραναν, το 1921, ότι έπρεπε να προσφύξουν προσωρινά σε ατομικά κίνητρα, προκειμένου να δημιουργηθούν τρόποι σχεδιοποίησης ικανοί να καθοδηγήσουν την οικονομία. Η Νέα Οικονομική Πολιτική (ΝΕΠ) μείωσε σημαντικά τον φόρο σε είδος, επέτρεψε το ιδιωτικό εμπόριο και έδωσε στους χωρικούς την άδεια να πουλούν σημαντικό μέρος της παραγωγής τους στην αγορά.

Η γεωργική παραγωγή αυξήθηκε τόσο ώστε να μπορούν να χύνονται εξαγωγές και σε άλλες χώρες. Οι εξαγωγές χύνονταν για να μπορεί το κράτος να αγοράζει μηχανήματα απαραίτητα για τη βιομηχανική ανάπτυξη, ώσπου να αυξησει η Ρωσία τις δυνατότητές της να παράγει η ίδια μηχανές. Η ΝΕΠ δεν θεωρήθηκε ποτέ κάτι το μόνιμο στη διάρθρωση της οικονομίας της αλλά μόνο ένα προσωρινό μέτρο. Μόλις κατορθώθηκε η εξουσία της εθνικής οικονομίας, οι ιδιωτικοί έμποροι υποβλήθηκαν σε βαριά φορολογία και ένωσαν όλο και εντονότερα το συναχωνισμό από το διευθυνόμενο δίκτυο των κρατικών καταστημάτων και πρατηρίων χονδρικής πώλησης. Το 1928 η αναλογία του λιανικού εμπορίου που διενεργούσαν ιδιώτες έμποροι και έφθανε σχεδόν τα 72% είχε μειωθεί σε 22%. Το 1932, το ιδιωτικό εμπόριο απαγορεύθηκε.

Την εποχή που εξακτινώθηκε η ΝΕΠ άρχισαν και οι πρώτες προσπάθειες για τη σχεδιοποίηση της οικονομίας με τη λογική ότι θα αντικαθιστούσε τον μηχανισμό της ελεύθερης αγοράς, που έπαιζε ρυθμιστικό ρόλο στις καπιταλιστικές οικονομίες.

Το πρώτο πενταετές σχέδιο που καταρτίστηκε σύμφωνα με τις οδηγίες του πέμπτου Συνεδρίου του Κομμουνιστικού Κόμματος τον Δεκέμβριο του 1927, μπήκε σε εφαρμογή τον Σεπτέμβριο του 1928. Το σύστημα σχεδιοποίησης αφορούσε τόσο την επεξεργασία ενός προγράμματος όσο και την εκτέλεσή του, δηλαδή περιελάμβανε μηχανισμούς που ήλεγχαν την ακρίβεια της εφαρμογής του και προνοούσε για μέτρα που σε περίπτωση μη επίτευξης των στόχων, θα αναπροσάρμοζαν την εκτέλεση στις ανάγκες της σχεδιοποίησης.

Το πρώτο πενταετές σχέδιο προέβλεπε μια μεγάλη αύξηση, από 2,7 σε 17,3%, του συνόλου στην αναλογία της γεωργικής καλλιέργειας που έπρεπε να χύνει σε συλλεκτικές ή κρατικές αγροκτήματα. Το 1931, το 2\3 της καλλι-

ερχόμενης ζωής και πάνω από τον μισό πληθυσμό που ασχολούνταν με τη γεωργία είχαν ενταχθεί στο σύστημα κολεκτιβιστικών και κρατικών αγροκτημάτων. Το 1936 η κολεκτιβοποίηση της γεωργίας είχε σχεδόν ολοκληρωθεί. Η κολεκτιβοποίηση θεωρήθηκε απαραίτητη για να ολοκληρωθεί η αναδιάρθρωση μιας οικονομίας που την οργάνωνε και την κινούσε ο μηχανισμός της κεντρικής σχεδιοποίησης.

Το πρώτο πενταετές σχέδιο, 1928 - 1932, κάλυπτε στην πράξη μονάχα πενήντα περίπου βιομηχανίες σε σύγκριση με τις εκατό και παραπάνω που κάλυπτε και μάλιστα πιο λεπτομερειακά, το δεύτερο. Η μέθοδός του ήταν να θέτει μια σειρά ελάχιστους στόχους που οι βιομηχανίες όφειλαν να επιτύχουν και κατά το δυνατό να ξεπεράσουν στην προκαθορισμένη περίοδο. Καθορίζοντας στόχους για τις ζωτικής σημασίας βιομηχανίες και χαρακτηρίζοντας μερικούς απ' αυτούς σαν " βασικούς κρίκους ", έβαλε μια σειρά πρωτεραιότητων για την προμήθεια καυσίμων, πρώτων υλών και κεφαλαίων. Αν ορισμένες βιομηχανίες καθυστέρουσαν, αλλά ταυτόχρονα οι " βασικοί κρίκοι " εκπλήρωναν ή ξεπερνούσαν τους προκαθορισμένους στόχους, αυτό δεν σήμαινε ότι το σχέδιο είχε αποτύχει στους κύριους αντικειμενικούς σκοπούς του.

Με το πέμπτο πενταετές σχέδιο που αφορούσε την περίοδο 1951 - 1955, η τεχνική της σχεδιοποίησης είχε τόσο πολύ βελτιωθεί, που το συνολικό σχέδιο κάλυπτε, πολύ λεπτομερειακά, όλες ουσιαστικά τις πλευρές της οικονομικής και πολιτιστικής ζωής και πήσολοζε να γίνει ένα λασοποιημένο πρόγραμμα που απέβλεπε σε συγκεκριμένους στόχους και σε συντονισμένη επιτάχυνση όλων των κλάδων και όχι πια στην υπερεκπλήρωση μερικών τμηματικών στόχων του.

Από πλευράς διαρθρώσεως η διεύθυνση της οικονομίας ήταν ενσωματωμένη στο σύνολο της διοίκησης του κράτους. Στο ανώτατο επίπεδο το Υπουργικό Συμβούλιο και το Προεδρείο κατηύθυναν και την οικονομία και όλες τις άλλες κρατικές δραστηριότητες. Στο κέντρο, το Προεδρείο της Κεντρικής Επιτροπής του Κομμουνιστικού Κόμματος και τα κομματικά συνέδρια καθόριζαν σκοπούς ή τους υλοθετούσαν. Τα όργανα του Κόμματος μέχρι και τις κατώτερες βαθμίδες στα εργοστάσια και τις εργατικές ενώσεις αναλάμβαναν την ευθύνη να παρακολουθούν και να προωθούν την εκτέλεση σχεδίων.

Μέσω των αντιπροσώπων της σ' όλη τη χώρα η Κρατική Επιτροπή Σχεδιοποίησης ασκούσε αδιάκοπο έλεγχο. Το υπουργείο Οικονομικών παρακολουθούσε την εικόνα της δημοσιονομικής κατάστασης μέσω της Κρατικής Τράπεζας και μέσω των εφοριακών υπαλλήλων.

Τα υπουργεία, τα τραστ των επιχειρήσεων και οι ίδιες οι επιχειρήσεις αναγκαστικά ήταν τεράστιοι και περίπλοκοι γραφειοκρατικοί οργανισμοί. Οι μεγάλες επιχειρήσεις μπορούσαν να συγκριθούν από άποψη μεγέθους και περιήχησης διάρθρωσης με τις μεγαλύτερες αμερικανικές και ευρωπαϊκές επιχειρήσεις. Τα άμεσα και διαρκή προβλήματα της οικονομικής οργάνωσης ήταν επομένως τα ίδια προβλήματα διαρθρώσεως και λειτουργείας που παρατηρούνται σε όλες τις γραφειοκρατίες.

Μέσα στα γενικά πλαίσια σχεδιοποίησης και κατεύθυνσης, η κάθε επιχείρηση είχε μια ημιανεξάρτητη θέση και οντότητα. Μ' όλο που ήταν κρατική μονάδα, λειτουργούσε με το δικό της χωριστό καταστατικό, όμοιο με των δημοσίων επιχειρήσεων στα μη κομμουνιστικά κράτη. Ο λογαριασμός της επιχείρησης στην Κρατική Τράπεζα, που τον αποτελούσαν κεφάλαια χορηγημένα βάση του σχεδίου και με ένα ανανεούμενο ποσό για τις τρέχουσες ανάγκες, εμφάνιζε και εξηγούσε την οικονομική κατάσταση της επιχείρησης. Οι σχέσεις ανάμεσα στις επιχειρήσεις ήταν ανεξάρτητες σχέσεις αγοραστή και πωλητή.

Από την αρχή κιόλας, η επιδίωξη του σοβιετικού συστήματος ήταν να δημιουργήσει οικονομία αυτοσυντήρητη, ανεξάρτητη από τον καπιταλιστικό κόσμο. Οι αχάνεις εκτάσεις της Ρωσίας με τις πλούσιες πλουτοπαραγωγικές τους πηγές πρόσφεραν την υλική βάση για μια τέτοια εξέλιξη, επάνω στην οποία θα μπορούσε να στηριχθεί μια μεγάλη προσπάθεια για τη βιομηχανική ανάπτυξη. Την εξαιρετικά χρήσιμη πρόοδο της βιομηχανίας Άλχο πριν από το 1930 και κατόπιν, διευκόλυνε σημαντικά η χρησιμοποίηση ξένου μηχανικού εξοπλισμού και μεθόδων τεχνικής.

Ήταν ωστόσο Άλχοστά τα ξένα κεφάλαια τα διαθέσιμα για να χρηματοδοτηθούν η εισαγωγή μηχανημάτων για μεταλλεία και οι ηλεκτρογενήτριες και άλλος εξοπλισμός που χρειαζόταν, παρ' όλο που στα χρόνια μετά το 1920 εκχωρήθηκε σε μερικές αλλοδαπές εταιρίες το δικαίωμα να αναλάβουν ορισμένα μεταλλεία και βιομηχανίες. Ένα κομμουνιστικό κράτος ταχμένο υπέρ της κατάργησης της ατομικής ιδιοκτησίας στα μέσα παραγωγής, δύσκολα μπορούσε να προσελκύει το ξένο κεφάλαιο σε σοβαρή κλίμακα, κι αν ακόμη το επιθυμούσε. Οι περισσότερες εισαγωγές καλύφθηκαν με το κυριότερο εξαγωγικό προϊόν, το σιτάρι.

Επίλεψη ξένων πηγών, το κεφάλαιο για τη βιομηχανική ανάπτυξη προήλθε από τον ρωσικό λαό με τη μορφή περιορισμών στην κατανάλωση. Κύρια πηγή ήταν ένας φόρος κύκλου εργασιών που επιβαλλόταν σε όλα τα αγαθά τη στιγμή της μεταβίβασής τους. Τα τρία πέμπτα περίπου των κρατικών εσόδων για τη χρηματοδότηση της οικονομικής ανάπτυξης και των διοικητικών δαπανών εξασφαλιστήκαν μ' αυτόν τον φόρο. Το μεγαλύτερο μέρος του παραπάνω ποσού εισπράττονταν μέσω των υπουργείων, που ήταν αρμόδια για τη γεωργία και τα είδη διατροφής κι έτσι η κύρια πηγή προέλευσής του ήταν οι αγρότες. Πέραν αυτού του φόρου, μέρος από τα κέρδη της κάθε επιχείρησης περιερχόταν στο κρατικό ταμείο επενδύσεων. Κάπου το 10% του κρατικού προϋπολογισμού προέρχονταν από αυτή την πηγή και μερικά πρόσθετα ποσά από κρατικά δάνεια και την άμεση φορολογία του πληθυσμού. Αυτοί οι φόροι και τα δάνεια προμήθευαν τα κεφάλαια για τη βιομηχανική ανάπτυξη.

Η ιδιαίτερη σημασία που δόθηκε στη δημιουργία πάγιου κεφαλαίου και στην ανάπτυξη της βαριάς βιομηχανίας και των στρατιωτικών πόρων, έθεσε τα βασικά όρια στις ποσότητες των αγαθών που ήταν διαθέσιμες για την κατανάλωση, όπως π.χ. τις αστικές κατοικίες, στις οποίες υπήρξε μεγάλη έλλειψη σ' όλα τα τελευταία σαράντα χρόνια, και σε άλλα καταναλωτικά αγαθά που πολλές φορές δεν έφταναν

τους προγραμματικούς τους στόχους, γιατί τους είχε δοθεί χαμηλή σειρά προτεραιότητας. Οι περιορισμοί στην κατανάλωση αποτελούσαν πρακτική μέθοδο για να εξοικονομηθούν τα αναγκαία για την ανάπτυξη κεφάλαια, γιατί συνδιδάζονταν με αποτελεσματικούς ελέγχους καθώς και κίνητρα για την παραγωγή. Τα κίνητρα που χρησιμοποιήθηκαν για τη λειτουργία της σοβιετικής οικονομίας συνδύαζαν ανταμοιβές και κυρώσεις, θετικές προτροπές ηθικής ή υλικής μορφής και άμεσους ελέγχους.

Η κεντρική διευθυνόμενη οικονομία που ανέπτυξε η ΕΣΣΔ, κατέδειξε τη δύναμη και την ευελιξία της, με τη χρήση βιομηχανική της ανάπτυξη και με την ικανότητα για την ανόρθωση, που αποκάλυψε μετά τις τρομακτικές απώλειες του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Ωστόσο, ο συσχετισμός ανάπτυξης των διαφόρων κλάδων της σοβιετικής οικονομίας διέφερε σημαντικά από το συσχετισμό σε άλλες εκβιομηχανισμένες χώρες, συμπεριλαμβανομένης και της Ιαπωνίας που είχε εκβιομηχανιστεί προμελετημένα. Η δι-οχέτευση των κύριων πόρων στη βαριά βιομηχανία και στους στρατιωτικούς εξοπλισμούς οδήγησε σε δυσανάλογη ανάπτυξη των κλάδων αυτών της οικονομίας, σε σύγκριση με τις βιομηχανίες παραγωγής καταναλωτικών αγαθών και απέληξε σ' ένα επίπεδο γενικής καταναλώσεως, που στις κύριες γραμμές του υστερούσε απέναντι σε χώρες με όμοιο κατά κεφαλήν κατοίκου επίπεδο γενικής οικονομικής δραστηριότητας, παρ' όλο που σημαντικά ποσά από τους βασικούς πόρους ξοδεύονταν για κοινωνικές υπηρεσίες που συμπλήρωναν την ατομική κατανάλωση.

Ετσι, ωστόσο, εξασφαλίστηκε πλητιά και γερή βάση για την ανάπτυξη όλων των κλάδων της οικονομίας, όπως φανερώθηκε στο τέλος της δεκαετίας του 1950, όταν η Σοβιετική Ένωση ανήγγειλε την πρόθεσή της να ξεπεράσει τις ανεπτυγμένες καπιταλιστικές οικονομίες στην παραγωγή καταναλωτικών αγαθών. Αυξήθηκε η παραγωγή ειδών διατροφής μαζί με άλλα καταναλωτικά αγαθά και υψώθηκαν τα ημερομίσθια και οι συντάξεις, ώστε να μπορούν οι εργαζόμενοι να προμηθεύονται τα προσφερόμενα είδη. Ταυτόχρονα η ΕΣΣΔ αύξησε τις εξαγωγές κεφαλαιουχικών αγαθών στην Ανατολική Ευρώπη και στην Κίνα και στις νεοαναπτυσσόμενες χώρες της Ασίας και της Αφρικής.

Με εξαίρεση τη Γιουγκοσλαβία, που ακολούθησε δική της γραμμή σοσιαλιστικού πειραματισμού, η σοβιετική οικονομική διάρθρωση αποτέλεσε το γενικό υπόδειγμα οικονομικής οργάνωσης για τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης μετά το 1945 και η σοβιετική πείρα χρησίμευσε ως οδηγός για πολλές από τις οικονομικές τους δραστηριότητες. Σε μια σχετικά μικρή περίοδο και με λιγότερη ανάγκη πειραματισμού απ' αυτή που γνώρισε η σοβιετική οικονομία μετά το 1920, αυτές οι χώρες προχώρησαν γρήγορα στην εθνικοποίηση των βιομηχανιών τους και περιόρισαν τη δραστηριότητα του ιδιωτικού εμπορίου και της βιοτεχνίας σε μια ασήμαντη αναλογία του συνόλου της οικονομίας. Η κολεκτιβοποίηση της γεωργίας καθιερώθηκε σαν αντικειμενικός σκοπός. Ο χαρακτήρας και οι λειτουργίες των εργατικών ενώσεων καθορίστηκαν πάνω στις ίδιες γραμμές με την ΕΣΣΔ. Οι μέθοδοι σχεδιοποίησης εφαρμόστηκαν με τις τε-

Ρελοπολήσεις που είχαν ήδη πραγματοποιηθεί στη Σοβιετική Ένωση.

Εντούτοις, και σ' αντίθεση με την ΕΣΣΔ, οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης δεν ήταν αυτοσυντήρητες όπως υπήρξε σε μεγάλο βαθμό από την αρχή η σοβιετική οικονομία, αλλά αλληλοεξαρτιόνταν μεταξύ τους και με την οικονομία της ΕΣΣΔ. Οι περι洛χές που κατά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο ανήκαν σε εχθρικά κράτη, όπως η Ανατολική Γερμανία, η Ουγγαρία, η Ρουμανία και σε μικρότερη έκταση η Βουλγαρία, πηγήσαν στα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια σημαντικές αποζημιώσεις σε μορφές που βοήθησαν στην ανοικτόδομηση της ρωσικής οικονομίας, αλλά και που άλλαξαν τη δική τους παραγωγική διάρθρωση. Επιπλέον, η σοβιετική κυβέρνηση πήρε στα χέρια της τα γερμανικά περιουσιακά στοιχεία σ' αυτές τις χώρες, καθώς και την άμεση διεύθυνση των οικονομικών μονάδων στις οποίες είχαν επενδυθεί. Οι επιχειρήσεις αυτές, μαζί με συμφωνίες τεχνικής βοήθειας, συμβάσεις ανάμεσα σε οργανισμούς κι έναν αυξανόμενο αριθμό μικτών επιχειρήσεων στις οποίες η ΕΣΣΔ ήταν συνιδιοκτήτης, συνέδεσαν τις οικονομίες των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης με τη ρωσική. Σε ορισμένους τομείς ο κοινός προγραμματισμός πραγματοποιήθηκε από οργανισμούς σαν εκείνο που οργάνωσε τη συνεργασία τους στους σιδηροδρόμους. Τις εισαγωγές και εξαγωγές ρύθμιζε μια σειρά εμπορικών συμφωνιών ανάμεσα στην κάθε μια απ' αυτές τις χώρες και την ΕΣΣΔ αλλά και ανάμεσα στις ίδιες και ιδιαίτερα στην Πολωνία, Τσεχοσλοβακία και Ανατολική Γερμανία, που πριν το εμπόριό τους διεξαχόταν κυρίως με τη Δυτική Ευρώπη.

Ταυτόχρονα κάθε χώρα ανέπτυξε ένα εθνικό πρόγραμμα που απέβλεπε να την καταστήσει σε μεγάλο βαθμό αυτοσυντήρητη. Στην πρώτη δεκαετία της ύπαρξής τους ως κομμουνιστικών κρατών, εμφανίστηκαν δύο τάσεις. Εκείνη που αποσκοπούσε στην ανάπτυξη της οικονομίας της καθεμιάς ως ξεχωριστής μονάδας και η άλλη που επιδίωκε την ανάπτυξη όλου του κομμουνιστικού χώρου της Ρωσίας και της Ανατολικής Ευρώπης ως ενιαίου συνόλου.

Η οικονομία της Γιουγκοσλαβίας, μετά τη ρήξη της με τη Ρωσία το 1948, αναπτύχθηκε σε εντελώς διαφορετικές γραμμές και άσχετα προς την αλληλενδετή διάρθρωση των οικονομιών της ΕΣΣΔ και των ανατολικοευρωπαϊκών ζειτόνων της. Θεωρώντας ότι ο δικός τους τύπος οικονομικής οργάνωσης ήταν αληθινά " σοσιαλιστικός ", οι Γιουγκοσλάβοι στήριξαν την οικονομική τους διάρθρωση πάνω στη διπλή βάση της κοινωνικής ιδιοκτησίας των μέσων παραγωγής και του ελέγχου της παραγωγής από τα πρόσωπα που απασχολούνταν άμεσα στην κάθε παραγωγική επιχείρηση.

Στη θέση μιας κεντρικής σχεδιοποίησης που να καθοδηγεί όλη την παραγωγική διαδικασία η Γιουγκοσλαβία χρησιμοποίησε τον μηχανισμό της κεντρικής σχεδιοποίησης μονάχα για να καταβάλει τα κύρια κεφάλαια επενδύσεων ανάμεσα στην κεντρική κυβέρνηση, τις κυβερνήσεις των ομόσπονδων δημοκρατιών και τον κοινό βοχαρισμό που ήταν στη διάθεση της κάθε επιχείρησης χωριστά. Για να καθορίσει τις πλάγιες προτεραιότητες και τις καθοδηγητικές γραμμές για την αξιοποίηση αυτών των κεφαλαίων, και τέ-

ρος για να κατευθύνει τομείς της οικονομίας, όπως οι μεταφορές και οι επιχειρήσεις κοινής ωφελείας, κάτω από τη διεύθυνση της κεντρικής κυβέρνησης της χώρας. Τον άμεσο έλεγχο στις επιχειρήσεις που συναγωνίζονταν αναμεταξύ τους στην εγχώρα και στη διεθνή αγορά όπως περλιού και οι καπιταλιστικές επιχειρήσεις, ασκούσαν εργατικά συμβούλια με εξουσίες όμοιες μ' εκείνες που έχουν τα διοικητικά συμβούλια των καπιταλιστικών εταιριών στη ρύθμιση της παραγωγής και των τιμών, στην εξεύρεση κεφαλαίων και στη διανομή των κερδών που απέμεναν μετά την πληρωμή των φόρων.

Έτσι η σοσιαλιστική οικονομία της Γιουγκοσλαβίας διατήρησε την ομοιότητα με τις άλλες σοσιαλιστικές οικονομίες στην κοινωνική ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής και ως ένα σημείο στην οικονομική σχεδιοποίηση, ενώ με τις καπιταλιστικές οικονομίες είχε κοινό τον υψηλό βαθμό επιχειρηματικής πρωτοβουλίας, το στοιχείο του συναγωνισμού και τον διαχωρισμό της κυριότητας από τον έλεγχο, όπως γίνεται στις μεγάλες καπιταλιστικές επιχειρήσεις. Μ' αυτή τη μορφή πρόσφερε μια παραλλαγή του σοσιαλιστικού συστήματος που τράβηξε το ενδιαφέρον μερικών από τις νεοαναπτυσσόμενες χώρες, καθώς αναζητούσαν μορφές οικονομίας που ταίριαζαν στη θέση τους και στις ανάγκες τους.

Το νομικό πλαίσιο των άμεσων επενδύσεων στις χώρες της ΚΟΜΕΚΟΝ

Το πρώτο κομμουνιστικό καθεστώς επικράτησε στη Σοβιετική Ένωση το 1917. Στις αρχές του 1918 ο Λένιν με σύντομο διάταγμα εθνικοποίησε το εξωτερικό εμπόριο για το συμφέρον του νεοσύστατου κράτους και για να κατοχειρώσει βέβαια και σ' αυτόν τον τομέα τη νέα δομή της εξουσίας.

Στις αρχές της δεκαετίας του '20, όταν άρχισε να εφαρμόζει τη ΝΕΠ, αν και θεωρητικά ήταν προσκολλημένος στην έννοια του κράτους, ως κράτος που επεμβαίνει σε οποιαδήποτε μορφή συναλλαγής, άρχισε σιγά σιγά να επιτρέπει στα πλαίσια της πολιτικής αυτής, τη δημιουργία των πρώτων μικτών επιχειρήσεων στη Σοβιετική Ένωση.

Το 1927, μετά το θάνατο του Λένιν, τη Σοβιετική Ένωση κυβερνούσε ο Στάλιν μαζί με τους Κάμενεφ, Ρύκωφ και Ζηνόβιεφ. Αυτοί πέρασαν ένα νόμο για ανώνυμες εταιρίες.

Το 1930, όταν ο Στάλιν αναλαμβάνει πια μόνος του την εξουσία, καταργεί όλες τις μικτές επιχειρήσεις και τη νομική τους κάλυψη. Η ξένη συμμετοχή στις επιχειρήσεις

αυτές ήταν κυρίως Αγγλικά, Γερμανικά και Αμερικάνικα κεφάλαια και ήταν ήδη εκατόν εξήντα μίλια στον αριθμό.

Με τον πόλεμο που ακολουθεί και όλα τα σχετικά προβλήματα που αυτός προκαλεί σταματά κάθε περαιτέρω εξέλιξη στον τομέα αυτό.

Μετά τον πόλεμο, στη δεκαετία του '60, κυριαρχούν οι διακρατικές συμφωνίες για βιομηχανική και εμπορική συνεργασία αλλά και το αντισταθμιστικό εμπόριο που μέχρι σήμερα αποτελεί το βασικό εργαλείο του τρίτου κόσμου.

Το 1967 πρώτη η Γιουγκοσλαβία πέρασε νομοθεσία για τις μικτές επενδύσεις. Αυτή όμως δεν αποτελεί πλήρες μέλος της ΚΟΜΕΚΟΝ.

Το 1971 η Ρουμανία, πρώτη από τα κράτη - μέλη της ΚΟΜΕΚΟΝ, υιοθετεί τη νομοθεσία για μικτές επενδύσεις υπό το τότε καθεστώς Τσαουσέσκου. Δημιουργήθηκαν τότε εννέα μικτές επενδύσεις με αρκετά μεγάλο κεφάλαιο, αλλά μετά το 1977 δεν εμφανίζεται καμιά άλλη και από τις εννέα μόνο οι πέντε λειτουργούν σήμερα.

Το 1972 η Ουγγαρία, στα πλαίσια του " νέου οικονομικού μηχανισμού " που υποστήριξε ο Ούγγρος ηγέτης Janos Kadar, κάνει τα πρώτα βήματα για την εισαγωγή του ξένου κεφαλαίου. Στην Ουγγαρία η νέα νομοθεσία λειτουργήσει και μπορεί να χαρακτηριστεί πρωτοπόρα στον τομέα αυτό, αφού δημιουργήθηκαν οχτακόσιες ως χίλιες μικτές επενδύσεις σε μια χώρα μάλιστα που δεν είναι και τόσο μεγάλη.

Το 1976 η Πολωνία μπαίνει κι αυτή στο δρόμο για τις μικτές επενδύσεις. Η νομοθετική όμως κάλυψη δεν ήταν πλήρης. Το 1982 όμως υιοθετήθηκε ένας πολωνικός νόμος ο οποίος επέτρεπε, πρωτοφανές για χώρα της ΚΟΜΕΚΟΝ, 100% συμμετοχή ξένου κεφαλαίου στη χώρα. Εδώ βέβαια δεν πρόκειται για μικτή επένδυση αφού ο ξένος επενδυτής μπορούσε να κάνει μόνος του μια επένδυση χωρίς τη συμμετοχή του ντόπιου κεφαλαίου. Αυτό σίγουρα αποτελούσε ένα ελκυστικό κίνητρο για τους Πολωνούς που ζούσαν πολυάριθμοι στην Αμερική, στον Καναδά ή και στην Αυστραλία να γυρίσουν και να κάνουν επενδύσεις στη χώρα τους. Το πολωνικό κράτος όμως με διάφορες τροποποιήσεις στον αρχικό νόμο, το 1983 και το 1985, ανέβασε τη φορολογία στο 85%, ίσως η υψηλότερη του κόσμου, πράγμα βέβαια που καθιστούσε τις επενδύσεις μη βιώσιμες. Τέλος η Πολωνική Βουλή - Sejm - πέρασε τελικά το 1986 κανονικό νόμο μικτής επένδυσης.

Η Βουλγαρία κάνει κάποιο βελιό ξεκίνημα το 1970 και μόνο το 1980 επιτρέπει μ' ένα έντονα προστατευτικό τρόπο τις μικτές επενδύσεις. Ο νόμος τροποποιείται το 1989 και αν και πολυδαίδαλος λειτουργήσει ως ένα βαθμό στη χώρα αυτή.

Η Τσεχοσλοβακία το 1985 πέρασε τις λεγόμενες " αρχές σχετικά με τις επενδύσεις και μικτές επενδύσεις ", ήταν όμως κι εδώ διστακτική η όλη αντιμετώπιση του θέματος. Οι αρχές ήταν ένα νομοθετικό κείμενο που δεν ήταν νομικά δεσμευμένο, το οποίο παρέπεμπε σ' ένα σωρό άλλους τσεχοσλοβακικούς νόμους συγκεντρωμένους ενδεικτικά. Με άλλα λόγια ίσχυε και δεν ίσχυε στην πραγματικότητα.

Τέλος το 1987 η Σοβιετική Ένωση υιοθέτησε τρεις βασικούς νόμους. Ήταν δηλαδή η τελευταία στη σειρά στο θέμα αυτό. Το σοβιετικό δίκαιο παρουσιάζει μια ιδιαιτερότητα λόγω των οικονομικών στοιχείων που περιλαμβάνει, και το κάνει ξεχωριστό.

Ακολουθεί όμως η Ανατολική Γερμανία που το 1990 για πρώτη φορά επιτρέπει και ρυθμίζει τη δημιουργία μικτών επιχειρήσεων. Μέχρι τότε η Ανατολική Γερμανία με συνταγματική δέσμευση είχε απαγορεύσει οποιαδήποτε εισροή δυτικού κεφαλαίου κι έτσι δεν ήταν δυνατό να υιοθετηθεί νόμος για μικτές επιχειρήσεις.

ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ Ε.Ε ΜΕ ΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΙΚΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

Οι εμπορικές σχέσεις της Ένωσης με τις χώρες του κρατικού εμπορίου κατά τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου (1958 - 1969) μέχρι την εφαρμογή της Κ.Ε.Π. (Κοινής Εμπορικής Πολιτικής)

Από τα πρώτα στάδια της ύπαρξης της Ένωσης η Επιτροπή διέβλεψε κινδύνους στις σχέσεις μεταξύ των κρατών-μελών της Ε.Ε. και των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης. Κατά πρώτο λόγο, αν τα κράτη μέλη συνέχιζαν να διεξάγουν τις εμπορικές σχέσεις τους σε καθαρά διμερή βάση με τα Ανατολικοευρωπαϊκά κράτη, η Κοινότητα θα μπορούσε να πηγαίει από την εμπορική τακτική που εφαρμόζαν οι Ανατολικοευρωπαϊκές χώρες. Κατά δεύτερο και κυριότερο λόγο, το καθεστώς των διμερών εμπορικών σχέσεων και η επιδίωξη διαφορετικών εθνικών συμφερόντων εκ μέρους των κρατών - μελών θα μπορούσε να εμποδίσει την ολοκλήρωση της Κοινότητας σε μία οικονομική ένωση. Η Επιτροπή άρχισε την αναζήτηση μιας γενικής βάσης για μια κοινή εμπορική πολιτική προς την Ανατολική Ευρώπη το 1959/60 συζητώντας με τα κράτη μέλη το ζήτημα των σχέσεών τους με τις χώρες που είχαν αφύσικα χαμηλές τιμές παραγωγής ή διεξήγαζαν τις εμπορικές τους σχέσεις με τη μέθοδο του κρατικού εμπορίου. Τα κράτη της Ανατολικής Ευρώπης συμπεριλαμβάνονταν στην κατηγορία των κρατών έναντι των οποίων έπρεπε ν' αναπτυχθεί μια οικονομική άμυνα.

Το 1960 τα πρώτα βήματα προς μια κοινή εμπορική πολιτική ήρθαν σε σύγκρουση με την πολιτική της Σοβιετικής Ένωσης και των άλλων Ανατολικοευρωπαϊκών κρατών πάνω στο θέμα της διάρκειας των εμπορικών συμφωνιών. Δηλαδή τα τελευταία κράτη ευνοούσαν τη σύναψη μακροπρόθεσμων διμερών συμφωνιών με τα κράτη της Κοινότητας, ενώ η Επιτροπή της Ε.Ε υποστήριξε ότι οι διμερείς συμφωνίες θα έπρεπε να είναι βραχυπρόθεσμες για να είναι και το σύστημα διαπραχμάτευσής τους αρκετά εύκαμπτο. Τελικά το συμβούλιο της Ε.Ε επέβαλε στα κράτη - μέλη την υποχρέωση, κατά τη διαπραχμάτευση των εμπορικών συμφωνιών με τρίτες χώρες να συμπεριλαμβάνουν στις τελικές συμφωνίες μια ρήτρα, που θα προέβλεπε την τροποποίησή τους σε περίπτωση που η βαθμιαία εξαθλίωση κοινής εμπορικής πολιτικής την καθιστούσε αναγκαία. Η ρήτρα αυτή έμεινε γνωστή ως " ρήτρα ΕΟΚ ".

Οι χώρες του κρατικού εμπορίου αρνήθηκαν να δεχθούν αυτή τη ρήτρα με τον ισχυρισμό ότι η σύναψη μιας συμφωνίας που θα περιλάμβανε τη ρήτρα της ΕΟΚ, θα σήμαινε τελικά την αναχώνριση της τελευταίας, στην οποία ήταν αντίθετες για πολιτικούς και οικονομικούς λόγους. Έτσι δημιουργείται ήδη το πρώτο εμπόδιο για μια για μια κοι-

νή εμπορική πολιτική έναντι των χωρών του κρατικού εμπορίου.

Υστερα από από την αποτυχία εφαρμογής της ρήτηρας της ΕΟΚ καθώς και την ανεπιτυχή έκβαση δύο άλλων αποφάσεων του Συμβουλίου για το ίδιο θέμα, τα κράτη - μέλη είχαν πελαστεί ότι ειδικά όσο αφορά τις χώρες κρατικού εμπορίου, είχε επιτευχθεί ανεπαρκής πρόοδος προς την κατεύθυνση αυτής της κοινής πολιτικής. Γι' αυτό το λόγο λισχυρίστηκαν ότι μερικές αρμοδιότητες για τη διαπραγματεύση και τη σύναψη διμερών εμπορικών συμφωνιών με τα Ανατολικοευρωπαϊκά κράτη θα έπρεπε να παραμείνουν για κάποιο χρονικό διάστημα στα εθνικά χέρια, μέχρι να δημιουργηθεί μια κοινή εμπορική πολιτική που να καλύπτει κι αυτόν τον τομέα. Ο λισχυρισμός αυτός κατέληξε στην Απόφαση του Συμβουλίου της 16/12/1969. Η απόφαση αυτή επέτρεπε τη σύναψη διμερών εμπορικών σχέσεων με τις χώρες του κρατικού εμπορίου μέχρι και το 1972, αφού οι χώρες αυτές αρνούνταν να δεχθούν την Κοινότητα σαν συμβαλλόμενο μέρος στις διαπραγματεύσεις των εμπορικών συμφωνιών. Η διεξαγωγή όμως των διαπραγματεύσεων υποβλήθηκε σε καθορισμένες προϋποθέσεις: έπρεπε να προηγηθούν των διμερών διαπραγματεύσεων διαβουλεύσεις των κρατών - μελών με την Επιτροπή η οποία θα ενέκρινε και την έναρξη των διαπραγματεύσεων αυτών. Οι διαπραγματεύσεις θα διεξάγονταν με βάση τις προϋκούμενες διαβουλεύσεις. Το κείμενο της συμφωνίας έπρεπε να υποβληθεί τόσο στα κράτη - μέλη όσο και στην Επιτροπή για να εγκριθεί τελικά από το Συμβούλιο. Με το σύστημα αυτό αυστηρού ελέγχου και πειθαρχίας των κρατών - μελών η Κοινότητα πίστευε ότι θα περιόριζε τις αρμοδιότητες των τελευταίων.

Με τη λήξη της μεταβατικής περιόδου εκδόθηκε από το Συμβούλιο ένας κανονισμός, ο οποίος εφοδίασε την Κοινότητα με μια αμυντική πολιτική έναντι των μεθόδων ντάμπινγκ που μπορεί να χρησιμοποιούσαν τρίτες χώρες. Τα μέτρα αυτά αφορούσαν κυρίως τις χώρες του κρατικού εμπορίου. Ο φόβος πάντως που διακατέχε την Κοινότητα μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '60 είχε υποχωρήσει. Τον Μάρτιο του 1968 χιλόταν λόγος στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο για άνοιγμα των κοινοτικών αγορών στα αγροτικά προϊόντα της Ανατολικής Ευρώπης και για την ανάγκη δημιουργίας κοινής εμπορικής και πιστωτικής πολιτικής, για τη σημασία του εμπορίου μεταξύ των δύο Ευρωπαϊκών ημισφαιρίων και για τη στενότερη ανάπτυξη της εμπορικής, τεχνολογικής και πολιτικής συνεργασίας μεταξύ όλων των Ευρωπαϊκών χωρών. Ωστόσο οι χώρες του κρατικού εμπορίου δεν είχαν και πολλές ελπίδες για την αύξηση των εξαγωγών των αγροτικών τους προϊόντων στην Κοινότητα. Όσο για το καθεστώς των εισαγωγικών ποσοστώσεων η εξομολόγησή του στα κράτη μέλη στάθηκε αδύνατη γιατί το καθένα είχε προχωρήσει σε διαφορετικό επίπεδο ελευθερώσεως των εισαγωγών έναντι των χωρών του κρατικού εμπορίου. Αυτό που κατάφερε η Κοινότητα ήταν η έκδοση ενός Κανονισμού που καθόριζε τα προϊόντα που δεν υπόκεινταν σε ποσοστώσεις σ' όλα τα κράτη μέλη. Ο Κανονισμός αφορούσε τα βιομηχανικά και αγροτικά προϊόντα

των Ανατολικοευρωπαϊκών κρατών και απαρτίζονταν από τρεις καταλόγους. Ο πρώτος, που ήταν και ο πιο εκτεταμένος, αφορούσε τα κράτη της Ανατολικής Ευρώπης που ήταν μέλη της GATT, δηλαδή την Πολωνία και την Τσεχοσλοβακία. Ο δεύτερος, πιο σύντομος, τα κράτη που υπήρχε πιθανότητα να γίνουν μέλη της GATT και ο τρίτος, ο πιο περιορισμένος σε έκταση, αφορούσε την ΕΣΣΔ. Ο Κανονισμός αυτός περιλάμβανε και κάποια μέτρα προκειμένου να μην θιγούν τα συμφέροντα της Κοινότητας από την ελεύθερη εισαγωγή αυτών των προϊόντων. Τα μέτρα αυτά αφορούσαν το ρυθμό και την ποσότητα των εισαγωγών τέτοιων προϊόντων, τη διαδικασία εποπτείας των εισαγωγών καθώς και μέτρα προστασίας προκειμένου να προστατευτούν οι κοινοτικοί παραγωγοί όμοιων ή παρόμοιων προϊόντων. Η διακρατική ευχέρεια του Συμβουλίου, σε σχέση με την υιοθέτηση ή όχι ενός εθνικού προστατευτικού μέτρου ή μιας πρότασης της Επιτροπής για ένα τέτοιο μέτρο σε κοινοτικό επίπεδο, ήταν σχεδόν απόλυτη.

Όπως γίνεται αντιληπτό η Κοινότητα έκανε διάκριση των Ανατολικών κρατών με κριτήριο τη συμμετοχή ή το ενδεχόμενο συμμετοχής του στην GATT. Αναφορικά με την ΕΣΣΔ, ο μειωμένος αριθμός των ελευθερωμένων δασμολογικών κλάσεων εξηγείται όχι μόνο από το γεγονός ότι η χώρα αυτή δεν ήταν, ούτε είχε ζητήσει να γίνει μέλος της GATT, αλλά και από το ότι δεν είχαν ακόμη συναφθεί εμπορικές συμφωνίες με αυτή τη χώρα, πράγμα που καθιστούσε δύσκολη τη σύναψη ενός ευρύτερου καταλόγου.

Όσο αφορά τις περσιώσεις που παραχωρούνταν στις Ανατολικές χώρες, οι όροι και τα επιτόκια καθορίζονταν αποκλειστικά από τα κράτη - μέλη.

Στο διάστημα 1968 - 1969 η Κοινότητα υπέγραψε έναν αριθμό " τεχνικών " συμφωνιών με την Πολωνία, Ρουμανία και Ουζαβία. Οι συμφωνίες αυτές μόνο " τεχνικές " δεν ήταν και αφορούσαν την εξαγωγή γεωργικών προϊόντων στην κοινοτική αγορά. Παρ' όλο που η Κ.Ε.Π. δεν είχε τεθεί ακόμη σε εφαρμογή αυτοί οι " τεχνικοί " διακανονισμοί αποτελούσαν ουσιαστικά μια *de facto* αλλά και *de jure* αναγνώριση της Κοινότητας.

Η δ.αμόρφωση των εμπορικών σχέσεων μεταξύ της ΕΟΚ και των χωρών του κρατικού εμπορίου μετά την εφαρμογή της Κ.Ε.Π.

Η 1η Ιανουαρίου του 1973 είναι η ημερομηνία που σημα-
δεύει την έναρξη της ισχύος της Κ.Ε.Π. έναντι όλων των
τρίτων χωρών, επομένως και των χωρών της Ανατολικής Ευ-
ρώπης. Αυτό σήμαινε ότι στο μέλλον όλες οι εμπορικές
συμφωνίες θα υπάχονταν στην αρμοδιότητα της Κοινότητας
και ότι τα κράτη - μέλη δεν θα μπορούσαν πια να συνά-
πτουν διμερείς εμπορικές συμφωνίες με τις χώρες του κρα-
τικού εμπορίου.

Η εφαρμογή της Κ.Ε.Π. δημουργεί την εντύπωση ότι θα
παρουσιάσει καθοριστικές αλλαγές στις σχέσεις της Κοι-
νότητας με τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Στο εξής
για να συνάψουν μια εμπορική συμφωνία δεν θα έπρεπε πια
να απευθύνονται στα κράτη - μέλη αλλά στην ίδια την
Κοινότητα. Η επανάληψη των συμφωνιών από τις χώρες αυ-
τές θα σήμαινε την αναζωόρευση, έστω και τυπικά, της Ι-
δίας της Κοινότητας πράγμα που στο παρελθόν είχαν
αρνηθεί. Η εξέλιξη όμως των πραγμάτων μέχρι σήμερα έ-
δειξε, με εξαίρεση τη Ρουμανία, ότι η εφαρμογή της
Κ.Ε.Π. άσκησε μόνο μια περιορισμένη επίδραση στις σχέ-
σεις μεταξύ της Ε.Ε και των χωρών του κρατικού
εμπορίου.

Στο μεταξύ ενόψει της έλλειψης εμπορικών συναλλαγών
και για να μην δημιουργηθεί νομικό κενό το Συμβούλιο
των Υπουργών αποφάσισε ότι έπρεπε να διατηρηθεί το συμ-
βατικό πλαίσιο των διμερών συναλλαγών, που προβλέπονταν
από τις μακροπρόθεσμες συμφωνίες που είχαν συνάψει τα
κράτη - μέλη με τα Ανατολικοευρωπαϊκά κράτη, που στο
σύνολό τους έληξαν στο τέλος του 1974. Νέα παράταση
προβλεφτηκε για ορισμένες μακροπρόθεσμες συμφωνίες που
είχαν συνάψει τα νέα κράτη - μέλη με Ανατολικές χώρες
και οι οποίες εξέπνεαν στο τέλος του 1975. Ουσιαστικά
λοιπόν η Κ.Ε.Π. τέθηκε σε εφαρμογή το 1976. Εντομεταξύ
όσο αφορά τις διμερείς συμφωνίες, που έληξαν το 1974 ή
το 1975, αυτές ανανεώθηκαν από τα κράτη - μέλη και πέρα
απ' αυτές, μερικές παρατάθηκαν ή ανανεώθηκαν σιωπηρά με
την προϋπόθεση ότι θα διατηρούνταν μέχρι να αντικατα-
σταθούν από κοινοτικές συμφωνίες. Αυτή η κατάσταση βό-
λευσε εξάλλου τα Ανατολικά κράτη γιατί προς το παρόν δεν
ήταν αναγκασμένα να αναζωορτίσουν *de jure* την Κοινότητα.

Αξιοσημείωτο είναι ακόμη ότι παρά την απουσία εμπορι-
κών συμφωνιών της ΕΟΚ με χώρες της Ανατολικής Ευρώπης
η ανάπτυξη του εμπορίου σημείωσε αθματώδη άνοδο μέχρι
τα μέσα της δεκαετίας του '70. Αυτό βέβαια οφείλεται
και στη διεύρυνση της Κοινότητας το 1973. Η πτώση που
σημειώθηκε από το 1977 δεν οφείλεται στην εφαρμογή της
Κ.Ε.Π., αλλά στη γενικότερη οικονομική κάμψη των Δυτι-
κών οικονομιών.

Μετά την εφαρμογή της Κ.Ε.Π. η Κοινότητα έπρεπε να
βρεί κάποιο τρόπο με τον οποίο θα αντικαθιστούσε τις

Διμερείς εμπορικές συμφωνίες των κρατών - μελών και θα καθόριζε το πλαίσιο των συναλλαγών της με τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Υπήρχαν δύο δυνατότητες. Η μία ήταν να διαπραγματευτεί η ίδια η Κοινότητα νέες εμπορικές συμφωνίες με όσες απ' αυτές τις χώρες το επιθυμούσαν και η δεύτερη να πάρει αυτόνομα μέτρα που θα επέτρεπαν τη συνέχιση των συναλλαγών ακόμη και στην περίπτωση έλλειψης διαπραγματεύσεων και σχετικών συμφωνιών. Επειδή όμως καμιά εμπορική συμφωνία δεν υπογράφηκε μεταξύ των χωρών του κρατικού εμπορίου και της Κοινότητας μετά την παύση των διμερών εμπορικών συμφωνιών των Ανατολικών Ευρωπαϊκών κρατών με τα κράτη - μέλη, η Κοινότητα προχώρησε στην εφαρμογή αυτόνομης εμπορικής πολιτικής. Με τον όρο αυτό εννοούμε το σύνολο των νομικών ρυθμίσεων, στις οποίες προβαίνει μονόπλευρα η Κοινότητα και οι οποίοι καλύπτουν τους τομείς του εισαγωγικού και εξαγωγικού εμπορίου, των μέτρων εμπορικής άμυνας, των εξαγωγικών επιδοτήσεων και γενικά το σύνολο των εξωτερικών εμπορικών σχέσεων.

Η ρύθμιση των ποσοτικών περιορισμών και των διασφαλιστικών μέτρων στις εμπορικές σχέσεις διαφέρει, ανάλογα με το αν οι σχέσεις αυτές αφορούν τις χώρες κρατικού εμπορίου ή χώρες που έχουν οικονομία αγοράς. Στην τελευταία περίπτωση οι ποσοτικοί περιορισμοί και τα προστατευτικά μέτρα περιέχονται σε ένα μόνο Κανονισμό. Για τις χώρες του κρατικού εμπορίου ισχύουν δύο Κανονισμοί. Ο ένας ρυθμίζει το κοινό καθεστώς εισαγωγών για προϊόντα που προέρχονται από χώρες κρατικού εμπορίου και που δεν υπόκεινται σε ποσοτικούς περιορισμούς και καθορίζει τη διαδικασία επιβολής διασφαλιστικών μέτρων, ενώ ο άλλος περιλαμβάνει τα προϊόντα που υπόκεινται ακόμη σε εθνικούς ποσοτικούς περιορισμούς και στους κανόνες που διέπουν ενδεχόμενες τροποποιήσεις αυτών των περιορισμών.

Δεν θα κάναμε λάθος αν υποστηρίξαμε ότι η πολιτική της Ε.Ε. ως προς τις χώρες αυτές χαρακτηρίζεται από τρεις βασικές διαστάσεις. Επιθετική οικονομική πολιτική, βασικά ατλαντική πολιτική αντίληψη των οικονομικών σχέσεων, έλλειψη ενότητας και ομοχωμίας στο εσωτερικό της Ε.Ε., ως προς τις σχέσεις της με τους Ανατολικούς.

Η οικονομική πολιτική της Ε.Ε' στις εισαγωγές και εξαγωγές με τις Ανατολικές χώρες

Ο χαρακτήρας της οικονομικής πολιτικής της Κοινότητας ως προς τις τρίτες χώρες, αλλά ιδιαίτερα ως προς τις σοσιαλιστικές, μπορεί να θεωρηθεί ως έντονα προστατευτικός. Το Ενιαίο Κοινοτικό Δασμολόγιο ήταν πιο υψηλό από το δασμολόγιο των χωρών που πραγματοποιούσαν τις εισαγωγές. Το καθεστώς των ποσοτώσεων, παρ' όλο που βαθμιαία απαλείφεται, ωστόσο παραμένει ουσιαστικά στοιχείο διάκρισης σε βάρος των σοσιαλιστικών χωρών, καθώς δικαιολογείται μάλιστα από αυθαίρετες κατασκευές περί ντάμπινγκ, που είναι αδύνατο να ελεγχθούν. Η Κοινή Αγροτική Πολιτική πλήττει καιρια τις εξαγωγές αγροτικών προϊόντων, από χώρες, όπως η Πολωνία, Ουγγαρία, Βουλγαρία, Ρουμανία και Γιουγκοσλαβία και οι "τεχνικοί" κανονισμοί που έχουν υπογράψει μερικές από αυτές με την ΕΟΚ δεν βελτιώνουν σημαντικά την κατάσταση. Η Κοινότητα ενδιαφέρεται αποκλειστικά για εισαγωγές πρώτων και ενεργιακών υλών.

Όσο αφορά τις εξαγωγές, η Ε.Ε' απαλλάσσεται πολύ γρήγορα από την πολιτική του "στρατηγικού αποκλεισμού" των ΗΠΑ μπροστά στην προοπτική κερδοφόρων συναλλαγών. Οι σοσιαλιστικές χώρες έχουν μεγάλη ανάγκη για προχωρημένα τεχνολογία, αναπτύσσονται με γοργό ρυθμό και προχωρούν σε οικονομικές μεταρρυθμίσεις μετά το 1964 που τις ανοίγουν ως ένα βαθμό στη Δύση, δημιουργώντας έτσι για τα Δυτικά μονοπώλια ένα μοναδικό πεδίο για μεγάλες επενδύσεις. Τα μονοπώλια αποκτούν έντονο ανταγωνιστικό χαρακτήρα, στηρίζονται αμέριστα από τα κράτη τους και προχωρούν σε πιστώσεις και άλλους όρους. Οι χώρες της Ε.Ε' εκμεταλλεύονται το κενό που για πολιτικούς λόγους δημιουργεί η Αμερικανική απουσία.

Η οικονομική πολιτική των εισαγωγών και εξαγωγών της Ε.Ε και των χωρών της οδηγεί σε μια δομική ασυμμετρία στο εμπόριό της με τις σοσιαλιστικές χώρες, (εισάγει πρώτες ύλες και εξάγει βιομηχανικά προϊόντα) και σε μια αυξανόμενη χρέωση των Ανατολικών χωρών στη Δύση. Στο πρόβλημα αυτό προστίθενται και οι αντικειμενικές δυσκολίες στις σχέσεις ανάμεσα σε διαφορετικά οικονομικά συστήματα, αλλά και η προτεραιότητα που δίνουν η ΕΣΣΔ και μερικές άλλες σοσιαλιστικές χώρες στην ανάπτυξη των μεταξύ τους σχέσεων. Η προτεραιότητα αυτή στηρίζεται όχι μόνο σε πολιτικά κίνητρα, αλλά και στην αβεβαιότητα και τα προβλήματα των συναλλαγών τους με τη Δύση.

Αν οι εξαγωγές της Ε.Ε. προς τις χώρες αυτές αυξάνονται σταθερά, το ποσοστό των εισαγωγών παραμένει σταθερό σ' όλη τη διάρκεια της δεκαετίας 1965 - 1975, στο πολύ χαμηλό επίπεδο των 4,5% και 7,8 - 8,5% αντίστοιχα. Επιπλέον η οικονομική κρίση στην ΕΟΚ και η προσπάθεια των σοσιαλιστικών χωρών να μειώσουν τη χρέωσή τους στη Δύση, λειτούργησαν περιοριστικά στην ανάπτυξη του εμπο-

ρίου μεταξύ της Ε.Ε. και των σοσιαλιστικών χωρών.

Πολιτικοί και στραγικοί παράγοντες που καθορίζουν τις σχέσεις της Ε.Ε. με τις σοσιαλιστικές χώρες

Σοβαροί παρατηρητές των οικονομικών σχέσεων Ανατολής - Δύσης συγκλίνουν στη διαπίστωση ότι πολιτικοί και στραγικοί παράγοντες είναι καθοριστικοί στην εξέλιξή τους. Η ροζική της ύψους, αποτέλεσμα της αλλαγής του συσχετισμού των δυνάμεων υπέρ των σοσιαλιστικών χωρών και γενικότερα των δυνάμεων της ειρήνης, έχει επιδράσει θετικά στις οικονομικές σχέσεις και ειδικότερα έχει οδηγήσει στην εγκατάλειψη, αν και όχι τελείως, της πολιτικής του "containment" (συγκράτησης του "κομμουνισμού", δηλαδή προσπάθειας απομόνωσής του). Τη Δυτική στρατηγική της πολιτικής της "συγκράτησης" διαδέχτηκε η πιο ευέλικτη αντίληψη της "διασύνδεσης" (Linkage), δηλαδή της διασύνδεσης του θέματος της ανάπτυξης των οικονομικών σχέσεων με πολιτικούς όρους και εκβλασμούς, με βάση την αξιοποίηση της ισχυρής διαπραγματευτικής σχέσης της Δύσης στα οικονομικά θέματα. Όσο αφορά τη στρατηγική των σοσιαλιστικών χωρών, αυτές έχουν βασικό πολιτικό συμφέρον από την αυτόνομη ανάπτυξη των οικονομικών τους σχέσεων με τη Δύση για την ίδια τους την ανάπτυξη. Η Ευρωπαϊκή Λεοροχία θέλει την ΕΟΚ σαν τρίτη δύναμη ανάμεσα στις ΗΠΑ και την ΕΣΣΔ. Η πραγματικότητα όμως είναι διαφορετική. Οι κυρίαρχοι κύκλοι της, παρά τις αντιθέσεις τους με τις ΗΠΑ και παρά το όραμα του Ντε Γκωλ για μια Ευρώπη "από τον Ατλαντικό ως τα Ουράλια", δεν έπαψαν να βλέπουν τις σχέσεις τους με τις σοσιαλιστικές χώρες μέσα από μια ατλαντική σκοπιά, και να συντονίζονται με τις ΗΠΑ στα πλαίσια του ΝΑΤΟ. Οι χώρες της ΕΟΚ μπορεί να απαλλάχτηκαν ζρηγορότερα από την αντίληψη των ΗΠΑ για τον "στρατηγικό αποκλεισμό", συνεχίζουν όμως να πρωτοπορούν στην πολιτική της "διασύνδεσης". Αυτό φάνηκε στον ενεργό ρόλο που έπαιξαν οι χώρες της Ε.Ε. από κοινού στη διάσκεψη του Βελίνκι διαπραγματευόμενες το δεύτερο "πακέτο" (οικονομικές σχέσεις) έναντι του τρίτου (ανθρώπινα δικαιώματα κ.τ.θ.).

Η ευαισθησία που δείχνουν οι κυρίαρχοι κύκλοι των ΗΠΑ και της Ε.Ε. για τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στις σοσιαλιστικές χώρες, ευαισθησία που μάταια θ' αναζητήσουμε προς τον υπόλοιπο κόσμο, δεν θα είχε τίποτα το επιλήψιμο για όσους πιστεύουν στην ανάγκη σεβασμού

των ανθρώπινων δικαιωμάτων σ' οποιοδήποτε μέρος της γης. Όμως το παζάρεμα του σεβασμού των ανθρώπινων δικαιωμάτων σαν παραχώρηση προς τη Δύση έναντι οικονομικού αντιτίμου, εξυπηρετεί τη διπολική δοξική των μηλοκ και συμβάλλει στη διατήρησή της, πράγμα που σίγουρα αποβαίνει σε βάρος των ανθρώπινων δικαιωμάτων και στις δύο πλευρές. Η πείρα δείχνει ότι η ύφεση και οι οικονομικές σχέσεις συμβαδίζουν με μια αύξηση των ελευθεριών και όσοι προσπαθούν να περιορίσουν τα πρώτα για να πετύχουν το δεύτερο, μάλλον για την ίδια τους την ανάπτυξη χρησιμοποιούν το δεύτερο σαν πρόσχημα άλλων υποδοχισμών που ενισχύουν τις πιο αναχρονιστικές τάσεις και στα δύο μηλοκ. Οι δημοκρατικές δυνάμεις θα πρέπει να αποδεχθούν το πεδίο του σεβασμού των ανθρώπινων δικαιωμάτων, σαν κατεξοχήν ευνοϊκό γι' αυτές, και ότι μακροπρόθεσμα το όληο αυτό των υπερλαλιστών θα μετατραπεί σε μπόυμεραζκ εναντίον τους, όσο και εναντίον των σταλινικών πρακτικών στις σοσιαλιστικές χώρες.

Πως ερμήνευσαν τη στάση της Ε.Ε. οι Ανατολικές χώρες και ποιες ήταν οι συνέπειες αυτής της εκτίμησης

Οι σοσιαλιστικές χώρες από την αρχή αντιμετώπισαν εχθρικά την Ε.Ε. Η ΕΟΚ δημιουργήθηκε κάτω από τις ευλογίες των ΗΠΑ και παρά τα ανεξαρτησιακά της συνθήματα και τις αντιθέσεις της προς τις ΗΠΑ, δεν παύει να αποτελεί ένα σημαντικό στύλο της Ανατολικής Συμμαχίας. Στον οικονομικό χώρο η πολιτική της Ε.Ε. δημιούργησε προβλήματα στις εμπορικές σχέσεις των σοσιαλιστικών χωρών με τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης.

Οι σοσιαλιστικές χώρες αντέδρασαν τόσο στη δημιουργία, όσο και στην επέκταση της Ε.Ε. Αρνήθηκαν να την αναγνωρίσουν πολιτικά και διπλωματικά, προπαγάνδισαν την ταξική μονοπωλιακή και υπερλαλιστική της φύση και εξάσκησαν την επιρροή τους προς όλες τις πλευρές για να την εξασθενίσουν. Τόνισαν τις εσωτερικές της αντιθέσεις, πιθανολογώντας τη διάλυσή της και τέλος ορισμένες απ' αυτές επιτάχυναν τις διαδικασίες της δικής τους ολοκλήρωσης, μέσω του Συμβουλίου Οικονομικής Αλληλοβοήθειας (ΚΟΜΕΚΟΝ).

Οι σοσιαλιστικές χώρες, παρ' όλο που πολλοί Δυτικοί σχολιαστές υποστηρίζουν ότι ολόκληρη η ανάπτυξη των σοσιαλιστικών χωρών ήταν θαθεμένη, δεν έσφαξαν όταν τόνισαν τον μονοπωλιακό χαρακτήρα της Ε.Ε., τον προστατευτισμό και την ατλαντική πολιτική της, τη δύναμη των Αμερικάνικων πολυεθνικών μέσα σ' αυτή, ούτε όταν τόνισαν τις τεράστιες εσωτερικές της αντιθέσεις. Όμως οι σοσι-

αλιστικές χώρες και ειδικότερα η ΕΣΣΔ έσφαλε σε δύο βασικά σημεία:

Υποτίμησε τις ενωποιητικές τάσεις της Δυτικής Ευρώπης και άρχισε πάλι να συνειδητοποιήσει ότι η Ε.Ε. αποτελεί μόνιμο χαρακτηριστικό στην Ευρώπη. Έτσι έχασε πολύτιμο χρόνο αναλούμενη σε μια μάχη οπισθοφυλακής με την ελίτ-δα της διάλυσης της Ε.Ε. Παρά τις σοβιετικές θέσεις για ύφεση και ενάντια στην πολιτική των μπλοκ και παρά τον θετικό ρόλο που η ΕΣΣΔ διαδραματίζει στα θέματα αυτά, η εξωτερική της πολιτική παραμένει δεσμευμένη στο διπολικό σχήμα των "σφαιρών επιρροής" όπου όποιος "χάνει" ο ένας το "κερδίζει" ο άλλος. Η πολιτική αυτή βέβαια συνδέεται με τις ηγεμονικές τάσεις της σε σχέση με τις υπόλοιπες σοσιαλιστικές χώρες και οδηγεί σε λαθεμένη εκτίμηση των εξελίξεων στην Ευρώπη. Η σοβιετική πολιτική φορώντας τις παρωπίδες των δικών της παρεκλίσεων βρέθηκε στην ουρά των εξελίξεων στα θέματα της Ευρωπαϊκής ενωποίησης.

Τα εμπόδια που προκύπτουν στην ανάπτυξη του εμπορίου μεταξύ της Ε.Ε. και των Ανατολικοευρωπαϊκών κρατών

Εκτός από τη διαφορά των οικονομικών συστημάτων και τις συνέπειές της, που επιδρούν αρνητικά στην ανάπτυξη των εμπορικών σχέσεων μεταξύ της ΕΟΚ και των Ανατολικοευρωπαϊκών κρατών, την ανάπτυξη του εμπορίου παρεμποδίζουν και ορισμένοι περιορισμοί που μπορούν να συνοψιστούν στα εξής είδη: 1) οι ανατολικοευρωπαϊκοί περιορισμοί των εισαγωγών, 2) οι ανατολικοευρωπαϊκοί περιορισμοί των εξαγωγών, 3) οι περιορισμοί των εξαγωγών της ΕΟΚ προς τις Ανατολικοευρωπαϊκές χώρες, 4) οι Κοινοτικοί περιορισμοί των εισαγωγών απ' αυτές τις χώρες. Στις σχεδιασμένες οικονομίες των Ανατολικοευρωπαϊκών χωρών, οι εξαγωγές και οι εισαγωγές υπόκεινται σε σύνθετους ποσοτικούς περιορισμούς που αποτελούν μέρος του συστήματος του κεντρικού οικονομικού προγραμματισμού της παραγωγής και της διάθεσής της. Αυτά τα προγράμματα εξωτερικού εμπορίου ρυθμίζουν την ποσότητα, σύνθεση και προορισμό των εξαγωγών καθώς και την ποσότητα, σύνθεση και προέλευση των εισαγωγών.

Μέσω των ποσοτικών ελέγχων οι Ανατολικοευρωπαϊκές κυβερνήσεις μελώνουν τις εισαγωγές από την ΕΟΚ και τις άλλες Δυτικές χώρες στα επίπεδα που τα περιορισμένα αποθέματά τους σε μετατρέψιμο νόμισμα τους το επιτρέπουν. Από την άλλη πλευρά οι Ανατολικοευρωπαϊκές χώρες κάνοντας χρήση των εξαγωγικών ποσοτικών περιορισμών

μειώνουν τις εξασχωχές προς την Κοινότητα και τις άλλες Δυτικοευρωπαϊκές χώρες προκειμένου να αντιμετωπίσουν πρώτα τις εσωτερικές ανάγκες των χωρών της ΚΟΜΕΚΟΝ που απολαμβάνουν άμεση προτεραιότητα για πολιτικούς καθώς και οικονομικούς λόγους.

Οι περιορισμοί αυτοί οδηγούν στο συμπέρασμα ότι ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά του σοσιαλιστικού προτύπου είναι η τάση προς την αυτάρκεια, που αποτελεί όμως ανασταθτικό παράγοντα στην ανάπτυξη των εμπορικών συναλλαγών. Αυτό που επιδιώκουν οι Ανατολικοευρωπαϊκές χώρες είναι αυτό που ονομάστηκε "στρατηγική υποκατάστασης εισαγωγών". Αυτό σημαίνει την προσπάθεια της κάθε σοσιαλιστικής χώρας να αποκτήσει την ικανότητα να παράγει καθελ που εισήγαγε πριν. Μ' αυτόν τον τρόπο το διεθνές εμπόριο παύει απλά ένα συμπληρωματικό ρόλο στις εισαγωγές προϊόντων που με κανένα τρόπο δεν μπορούν να παράχουν οι σοσιαλιστικές χώρες. Οι εξασχωχές που γίνονται σε βάρος της εσωτερικής κατανάλωσης ως σκοπό έχουν να καλύψουν τη χρηματοδότηση των αναπόφευκτων εισαγωγών. Οι δεσμοί του κράτους - μέλους της ΚΟΜΕΚΟΝ με τα υπόλοιπα κράτη του οργανισμού εμποδίζουν την ανάπτυξη ισοχυρών δεσμών με τις χώρες της Ε.Ε. Όταν το 70% του Βουλγαρικού εμπορίου διεξάγεται με τις χώρες της ΚΟΜΕΚΟΝ, οι δυνατότητες εμπορικής συνεργασίας με άλλες χώρες ελαχιστοποιούνται.

Οι Ανατολικοί μελετητές, παρ' όλο που στο σύνολό τους παραδέχονται τον συμπληρωματικό ρόλο του διεθνούς εμπορίου για τις σοσιαλιστικές χώρες, ωστόσο υποστηρίζουν ότι αυτό οφείλεται στους περιορισμούς που επιβάλλονται από τις Δυτικοευρωπαϊκές χώρες, καθώς και στα μέτρα που υιοθετήθηκαν κατά την ψυχροπολεμική περίοδο. Υποστηρίζεται ότι το θεσμικό πλαίσιο της Ε.Ε., έχει σαν βασικό σκοπό τη δημιουργία προτιμησιακών σχέσεων μεταξύ των κρατών - μελών του οργανισμού αλλά και με άλλες χώρες, παρ' όλο που οι εμπορικοί δεσμοί με τις σοσιαλιστικές χώρες θα είχαν περισσότερα οικονομικά πλεονεκτήματα και για τα κράτη - μέλη αλλά και για την ίδια την Κοινότητα. Η ουσιαστική διαφορά βρίσκεται στο γεγονός ότι στις χώρες της ΚΟΜΕΚΟΝ δεν υπάρχει καταμερισμός της ιδιοκτησίας μεταξύ του εισαγωγέα και του κράτους. Κατά συνέπεια ένα σοσιαλιστικό κράτος δεν χρειάζεται να επιβάλλει δασμούς για να καλύψει τις επιπρόσθετες δαπάνες που προκύπτουν από τεχνητά δημιουργημένες προτιμησιακές σχέσεις, γιατί δεν δημιουργεί τέτοιες σχέσεις. Αντίθετα η κρατική ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής στις χώρες της ΚΟΜΕΚΟΝ εξασφαλίζει ένα οικονομικό σύστημα στα πλαίσια του οποίου κάθε κράτος - μέλος ενδιαφέρεται να εισάγει ένα συγκεκριμένο προϊόν από την πιο πλεονεκτική πηγή. Για κάθε χώρα - μέλος της ΚΟΜΕΚΟΝ η πιο πλεονεκτική πηγή είναι οι άλλες χώρες του οργανισμού. Έτσι δικαιολογείται η εντονότερη ανάπτυξη εμπορικών σχέσεων μέσα στα πλαίσια της ΚΟΜΕΚΟΝ, παρά με χώρες της Ε.Ε.

Από Δυτικής πλευράς οι εξασχωχές της Ε.Ε. προς τις Ανατολικές χώρες καθορίζονται με τους γενικούς δυτικούς περιορισμούς στις εξασχωχές, που υπαγορεύονται από πολιτικοστρατιωτικούς μάλλον παρά από οικονομικοεμπορικούς

λόγους. Οι περιορισμοί αυτοί λόγω της πολιτικής τους προέλευσης διακρίνονται ανάλογα με το κλίμα των πολιτικών σχέσεων.

Το πλαίσιο για τους περιορισμούς των Δυτικών εξαγωγών καθορίζεται από την Συντονιστική Επιτροπή, γνωστή και σαν COCOM, που ιδρύθηκε το 1949 με πρωτοβουλία των ΗΠΑ. Περιλαμβάνει τις χώρες του NATO, εκτός της Ισπανίας, και επομένως τα περισσότερα κράτη - μέλη της ΕΟΚ και την Ιαπωνία κι έχει την έδρα της στο Παρίσι. Η COCOM διατηρεί ένα κατάλογο προϊόντων που δεν πρέπει να εξαχθούν στις Ανατολικοευρωπαϊκές και γενικότερα στις σοσιαλιστικές χώρες γιατί: 1) είναι όπλα ή υλικά για την παραγωγή όπλων, 2) ενσωματώνουν υψηλή και μοναδική τεχνολογία στρατιωτικής σημασίας, 3) είναι υλικά η σπανιότητα των οποίων επηρεάζει τις στρατιωτικές δυνατότητες των σχετικών χωρών.

Οι ΗΠΑ πάντα επιδίωκαν να διευρύνουν όσο το δυνατό περισσότερο την περιοριστική λίστα της COCOM απ' ότι τα άλλα μέλη, που είχαν μεγαλύτερα οφέλη από τις εμπορικές σχέσεις με τις Ανατολικές χώρες και έτειναν να διαχωρίσουν την πολιτική από το εμπόριο σε μεγαλύτερο βαθμό. Την πρώτη δεκαετία οι ΗΠΑ κατάφεραν να ελέγχουν τη λίστα αυτή και να συμμορφώνουν τους συμμάχους τους, οι οποίοι είχαν άμεση ανάγκη από την Αμερικανική οικονομική βοήθεια μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Με το τέλος όμως της δεκαετίας του '60, καθώς η Αμερικανική βοήθεια μειώθηκε και οι Δυτικοευρωπαϊκές χώρες άρχισαν να αναπτύσσονται οικονομικά, η προσκόλληση των τελευταίων στην περιοριστική λίστα μειώθηκε αισθητά. Η Ε.Ε διευρύνει τα προϊόντα που μπορούσαν να εξαχθούν στις Ανατολικοευρωπαϊκές χώρες. Η σημαντική σύγκρουση του καταλόγου της COCOM, φανερώνει την απόφαση των κρατών - μελών της Ε.Ε να μην επανέλθουν στο καθεστώς του ψυχρού πολέμου.

Οι περιορισμοί που επηρεάζουν αρνητικά το εμπόριο μεταξύ της Ε.Ε και των χωρών του κρατικού εμπορίου της Ανατολικής Ευρώπης, αφορούν τις εισαγωγές της ΕΟΚ απ' αυτές τις χώρες. Οι ανατολικές εξαγωγές συναντούν τα ισχυρά προστατευτικά μέτρα της Κοινότητας όσο αφορά τα κλωστούφαντουργικά προϊόντα, τα προϊόντα σιδήρου και χάλυβα, τα έτοιμα ρούχα και τα υποδήματα.

Ο τομέας που πλήττεται περισσότερο από τα προστατευτικά μέτρα της Ε.Ε είναι ο γεωργικός. Η Ε.Ε με την κοινή αγροτική πολιτική που έχει αναπτύξει επιβάλλει τέλη που περιορίζουν σοβαρά τις εξαγωγές γεωργικών προϊόντων στην Κοινότητα από Βουλγαρία, Ουγγαρία, Πολωνία και Ρουμανία.

Οι ποσοτώσεις χρησιμοποιήθηκαν σε μεγάλο βαθμό από την Κοινότητα, για να περιορίσουν τις εισαγωγές ορισμένων προϊόντων από τα Ανατολικοευρωπαϊκά κράτη. Από τις αρχές της δεκαετίας του '60 μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '70 οι ποσοτώσεις αυτές μειώθηκαν βαθμιαία αλλά σταθερά. Μετά τα μέσα της δεκαετίας του '70, με την κάμψη των Δυτικοευρωπαϊκών οικονομιών, η διαδικασία ελευθέρωσης του εμπορίου επιβραδύνθηκε και πάρθηκαν νέα προστατευτικά μέτρα από την Κοινότητα για να περιορι-

στούν οι εισαγωγές ορισμένων προϊόντων από τα Ανατολικοευρωπαϊκά κράτη, όπως συνθετικά νήματα, ρούχα, υαλορριχικά και χαλυβουργικά προϊόντα.

Οι Ανατολικοευρωπαϊκές χώρες είναι ιδιαίτερα τρωτές στα μέτρα αντιντάμπινγκ που παίρνει η Κοινότητα για τις εξαγωγές που γίνονται σε μικρότερη από την κανονική τους αξία, που ορίζεται σαν εξαγωγική τιμή κατώτερη του κόστους παραγωγής. Για να ενισχύσουν τις εξαγωγές τους οι χώρες του κρατικού εμπορίου μεταχειρίζονται πρακτικές ντάμπινγκ. Ένα προϊόν κρίνεται ότι αποτελεί αντικείμενο ντάμπινγκ όταν η τιμή εξαγωγής του προς την Κοινότητα είναι κατώτερη της κανονικής αξίας του, δηλαδή της εμπορικής τιμής του στη χώρα παραγωγής.

Οι πρακτικές ντάμπινγκ απειλούν την ενότητα στην αγορά της ΕΟΚ και θέτουν σε κίνδυνο τους παραγωγούς των κρατών - μελών της Κοινότητας. Για να αποτρέψει λοιπόν τον κοινό κίνδυνο η Κοινότητα επιβάλλει αντισταθμιστικά τέλη στα προϊόντα που προέρχονται από τις χώρες κρατικού εμπορίου και έχουν υποστεί ντάμπινγκ. Τα μέτρα αντιντάμπινγκ της Ε.Ε. έναντι των ανατολικοευρωπαϊκών προϊόντων είναι σπάνια μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '70. Με την κρίση όμως των δυτικοευρωπαϊκών οικονομιών πολλαπλασιάζονται με ταχύ ρυθμό. Από τα μέτρα αντιντάμπινγκ οι τομείς που επηρεάστηκαν περισσότερο ήταν των χημικών προϊόντων και των ηλεκτρικών μηχανών και οι χώρες κατά των οποίων κινήθηκαν οι περισσότερες διαδικασίες αντιντάμπινγκ, η Τσεχοσλοβακία και η Ανατολική Γερμανία.

Η χρησιμοποίηση του αντιντάμπινγκ σαν μέσο προστασίας κατά των ανατολικοευρωπαϊκών εξαγωγών διευκολύνεται από το αυθαίρετο σύστημα καστολόγησης, διατίμησης και συναρξαματικής ισοτιμίας που εφαρμόζουν οι κεντρικά σχεδιασμένες οικονομίες. Η Επιτροπή, που δεν δέχεται τις μεθόδους καστολόγησης των προϊόντων αυτών, καταφεύγει συχνά στον καθορισμό της " κανονικής αξίας ", με αναφορά στο κόστος συγκρίσιμων προϊόντων, που παράγονται από παραγωγούς, που βρίσκονται σε παρόμοιο επίπεδο σε μια χώρα με οικονομία αγοράς. Η χώρα καθώς και τα προϊόντα αναφοράς μπορεί να οδηγήσουν όμως πολλές φορές σε εσφαλμένα αποτελέσματα και να μετατρέψουν έτσι την διαδικασία αντιντάμπινγκ σε καθαρά προστατευτικά μέτρα.

Προκειμένου να αποφύγουν τις κοινοτικές ποσοτώσεις και τα μέτρα αντιντάμπινγκ οι Ανατολικές χώρες υπογράφουν συμφωνίες " αυτοπεριορισμού των εξαγωγών " που καθορίζουν το ανώτατο όριο ποσοτήτων, καθώς και το κατώτατο όριο τιμών για τις εξαγωγές τους στα κράτη - μέλη της Κοινότητας.

Οι Ανατολικές μελετητές προσθέτουν κι ένα άλλο δασμολογικό εμπόδιο για την ανάπτυξη του εμπορίου μεταξύ των Ανατολικών χωρών και της Ε.Ε. Είναι η διαδικασία χορήγησης αδελών εισαγωγής προϊόντων ανατολικοευρωπαϊκής προέλευσης, ειδικά όταν αυτή εφαρμόζεται με μεροληπτικό τρόπο σε βάρος των χωρών του κρατικού εμπορίου, καθώς επιβάλλεται να είναι χρονοβόρα, καθυστερώντας έτσι την ολοκλήρωση των συναλλαγών και αποτρέποντας τους εισαγωγείς της Κοινότητας από το να διαλέξουν προμηθευτές από μια χώρα έναντι της οποίας εφαρμόζεται μια τέτοια δι-

αδικασία. Το ίδιο επίσης επιχείρημα προβάλλεται και για τη διαδικασία πληρωμών έναντι των σοσιαλιστικών χωρών, η οποία δημιουργεί αβεβαιότητα στους πελάτες και καθυστερεί την πραγματοποίηση των εισπράξεων από τον εισαγωγέα.

Ωστόσο παρά τα προβλήματα και την έξαρση του " νέου προστατευτισμού " στην Ε.Ε., δεν δημιουργούνται ανυπέβλητα εμπόδια στην ανάπτυξη των εξαγωγών των χωρών του κρατικού εμπορίου. Κατά την περίοδο 1974 - 1983 οι εισαγωγές της Κοινότητας από τις χώρες αυτές, με εξαίρεση το 1980 - 1981, παρουσιάζουν μεγαλύτερο ποσοστό αύξησης απ' ό,τι το σύνολο των εισαγωγών από άλλες χώρες μη μέλη της Ε.Ε.

Ο βαθμός όμως απόκρισης των ανατολικοευρωπαϊκών εξαγωγών στα μέτρα ελευθέρωσης του εμπορίου, που παίρνονται από πλευράς Ε.Ε., καθορίζεται αποφασιστικά από τους εξαγωγικούς περιορισμούς που επιβάλλει η εσωτερική ζήτηση των σχετικών χωρών. Οι Ανατολικοευρωπαϊκές χώρες δεν εκμεταλλεύονται τις νέες συνθήκες για την ανάπτυξη του εμπορίου με την Ε.Ε. Αποφασιστικότερες, αντίθετα, για την αρνητική ανάπτυξη του εμπορίου μεταξύ των δύο πλευρών, φαίνεται να είναι οι ισχυρές επιδράσεις αυτού καθαυτού του εμπορικού συστήματος των χωρών της ΚΟΜΕΚΟΝ.

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι με την εξαίρεση του γεωργικού τομέα, των κλωστούφαντουργικών προϊόντων και των ειδών ρουχισμού, τα προστατευτικά μέτρα της Κοινότητας στα πλαίσια της εμπορικής πολιτικής της δεν εξασκούν υπέρμετρη περιοριστική επίδραση στην ανάπτυξη του εμπορίου μεταξύ της ΕΟΚ και των Ανατολικοευρωπαϊκών χωρών κρατικού εμπορίου. Ωστόσο οι καθοριστικοί παράγοντες της κάλυψης των εσωτερικών αναγκών των χωρών του κρατικού εμπορίου και της διαμόρφωσης του εμπορικού συστήματος στα πλαίσια της ΚΟΜΕΚΟΝ δεν θα πρέπει να παραβλέπονται και ακόμη περισσότερο να υποτιμούνται.

ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΜΕ ΤΙΣ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ (1945 - 1974)

Οι οικονομικές μας σχέσεις με τις σοσιαλιστικές χώρες αναπτύσσονται στα πλαίσια της ύψερτης δύο διαφορετικών κοινωνικο - οικονομικών συστημάτων και κατά συνέπεια έχουν την επίδραση των πολιτικών επιρροών τόσο της άρχουσας τάξης, όσο και των επεμβάσεων εκ μέρους των υπερλαϊστικών δυνάμεων.

Ο εμφύλιος πόλεμος οδήγεί στο κλείσιμο των συνόρων μας και στη διακοπή των κάθε είδους οικονομικών σχέσεων με την ΕΣΣΔ και τις νέες λαϊκές Δημοκρατίες, ενώ ταυτόχρονα με την Αμερικανική βοήθεια (σχέδιο Μάρσαλ) το εμπόριό μας στρέφεται αποκλειστικά προς τη Δύση.

Μετά το 1949 και κυρίως με τον πόλεμο της Κορέας (1951 - 1953), το ΝΑΤΟ και κυρίως οι ΗΠΑ επιβάλλουν τον λεγόμενο " στρατηγικό αποκλεισμό " εναντίον των σοσιαλιστικών χωρών, σύμφωνα με τον οποίο απαγορεύονται οι περισσότερες εξαγωγές βιομηχανικών ειδών και πρώτων υλών προς αυτές τις χώρες. Στη "Συντονιστική Επιτροπή" (COCOM), που δημιουργείται για να συντάσσει τους πίνακες των απαγορευμένων προϊόντων, συμμετέχει και η Ελλάδα. Το 1951 οι ΗΠΑ με το λεγόμενο " Battle Act " συνδέουν την παραχώρηση βοήθειας σε μια χώρα με την τήρηση από μέρους της του " στρατηγικού αποκλεισμού ".

Οι πίνακες της COCOM αφορούν άλλο τις ελληνικές εξαγωγές που αποτελούνται σχεδόν αποκλειστικά από αγροτικά προϊόντα. Οι επιπτώσεις του " στρατηγικού αποκλεισμού " είναι πιο έντονες στην εμπορική μας ναυτιλία που υποχρεώνεται να πειθαρχεί στις αμερικανικές εντολές, ιδιαίτερα, όσο αφορά τον αποκλεισμό της Κίνας και της Βόρειας Κορέας (1951 - 1974), της Κούβας (1964 - 1975) και του Βόρειου Βιετνάμ (1966 - 1976). Ο " οικονομικός πόλεμος " Ανατολής - Δύσης επιρρεάζει σημαντικά τις συναλλαγές μας με τις σοσιαλιστικές χώρες σ' όλη τη διάρκεια της μεταπολεμικής περιόδου.

Οι ξένοι υπερλαϊστικοί κύκλοι πιέζουν συνεχώς τη χώρα μας προς την κατεύθυνση της μείωσης των οικονομικών της σχέσεων με την Ανατολή. Βασικός τους στόχος είναι να παρεμποδίσουν την ενίσχυση της αυτονομίας της Ελλάδος μέσω των σχέσεων αυτών.

Όταν μάλιστα οι εξαγωγές μας προς τη Δύση παίρνουν σοβαρή κρίση, γύρω στο 1960, ενώ οι ανατολικόι προσφέρονται να αγοράσουν το σύνολο των εξαγωγικών προϊόντων μας, οι πιέσεις κορυφώνονται, καθώς οι Δυτικοί αρχίζουν να φοβούνται την απόσπαση της Ελλάδας μέσω του " μη καπιταλιστικού τρόπου ανάπτυξης ".

Επιπλέον το Κυπριακό, η κρίση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, 1955 - 1959, η εντυπωσιακή άνοδος της Ε.Δ.Α. στις εκλογές του 1958, σε συνδυασμό με την κρίση στις εξαγωγές και την ανάπτυξη της βιομηχανίας της ΕΣΣΔ την ίδια εποχή με ηλιακές πρωτοβουλίες στα Βαλκάνια, δημιουργούν ανησυχίες στους " συμμάχους " μας για μια

ενδεχόμενη στροφή στον εξωτερικό προανατολισμό της χώρας. Το ότι οι ιμπεριαλιστές κατάφεραν να αποτρέψουν τον κίνδυνο της απόσπασης της Ελλάδας από τη Δύση, αυτό οφείλεται κυρίως στους χερσούς δεσμούς υποτέλειας που οικοδομήθηκαν την προϋχούμενη δεκαετία στο στρατιωτικό και πολιτικό επίπεδο (εμφύλιος, είσοδος στο ΝΑΤΟ, ελληνοαμερικανικές συμφωνίες). Οι δεσμοί αυτοί επιτρέπουν μια προσωρινή λύση στο Κυπριακό το 1959, την σκληρή αντιμετώπιση των προτάσεων βαλκανικής συνεργασίας των ζειτόνων μας και την απομόνωση της Ε.Δ.Α.. Αυτοί οι δεσμοί χρησιμοποιούνται ακόμη για την αποτροπή της ανάπτυξης των οικονομικών μας σχέσεων με τις σοσιαλιστικές χώρες. Η εξεύρεση μιας μονιμότερης λύσης για το οικονομικό πρόβλημα της Ελλάδας και κυρίως στον εξαγωγικό τομέα, αποτελεί τώρα μόνιμη έγνοια του ΝΑΤΟ και των κυρίων ελληνικών κύκλων. Βλέπουν πολύ καλά πως η σταθρή οικονομική βάση της ένταξης της Ελλάδας στη Δύση μπορεί να έχει επικίνδυνες πολιτικές και στρατηγικές επιπτώσεις. Η σύνδεση της χώρας μας με την ΕΟΚ αποτελεί την απάντηση στον κίνδυνο αυτό. Η σύνδεση της χώρας μας με την ΕΟΚ αποτελεί το βασικότερο κίνημα για τη σύνδεση τόσο από πλευράς Αμερικάνων και Δυτικοευρωπαίων όσο και από πλευράς ελληνικής ολιγαρχίας.

Οι πιέσεις για την περιστολή των οικονομικών μας σχέσεων με τις σοσιαλιστικές χώρες αποτελούν μόνιμο στοιχείο και σ' όλη τη μεταπολεμική περίοδο.

Ως χαρακτηριστικά στοιχεία αυτής της πολιτικής μπορούν ν' αναφερθούν τα ακόλουθα:

Η κωλύσιερχία και αδιαλλαξία των ελληνικών κυβερνήσεων στην ομαλοποίηση των οικονομικών σχέσεων της χώρας μας με την Βουλγαρία, τη Ρουμανία και την Τσεχοσλοβακία για περισσότερο από μία δεκαετία, ως το 1964/66, με την τεχνητή διατήρηση ορισμένων εκκρεμοτήτων με τις χώρες αυτές, (πολεμικές επανορθώσεις, αποζημιώσεις για εθνικοποιήσεις).

Η διατήρηση της πολεμικής κατάστασης με την Αλβανία ως το 1971 και η παρεμπόδιση του εμπορίου με τη χώρα αυτή ως το 1970.

Η άρνηση των κυβερνήσεων μέχρι το 1964, με μια μικρή εξαίρεση το 1958 - 1959, να προχωρήσουν σε σημαντικές αγορές κεφαλαιοκρατικού εξοπλισμού μέσω των κρατικών προμηθειών, λόγω των πιέσεων που ασκούσαν από τα Δυτικά μονοπώλια και λόγω του φόβου " εξάρτησης " της χώρας μας από τους Ανατολικούς.

Οι απειλές της Δυτικής Γερμανίας ενάντια στην επέκταση των συναλλαγών μας με τη Λαϊκή Δημοκρατία της Γερμανίας.

Οι πιέσεις του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου για την κατάργηση των συμφωνιών κλήρικ που για μας αποτελούσαν ως το 1960 απαραίτητη προϋπόθεση για την ανάπτυξη εμπορικών σχέσεων με τις σοσιαλιστικές χώρες.

Η ακύρωση της συμφωνίας, κάτω από τις πιέσεις του Διεθνούς καρτέλ πετρελαίου, για έρευνα για πετρέλαια στην Καρδίτσα από τους Ρουμάνους, 1960.

Η ανακίνηση ζητημάτων με τους βόρειους ζείτονές μας κάθε φορά που οξύνονταν η διεθνής κατάσταση, όπως το

κλείσιμο της μεθωριακής επικοινωνίας με τη Γιουγκοσλαβία λόγω του Μακεδονικού το 1962.

Επίσης θα μπορούσαν να αναφερθούν τα διάφορα μέτρα διακρίσεως σε βάρος των Ανατολικών χωρών στην εμπορική και ποστωτική πολιτική.

Με δεδομένο το σύστημα κτήριχ που οδηγεί λίγο πολύ σ' ένα ισοξυλισμένο εμπόριο, η ένταξη της χώρας μας στην Ε.Ε. επέφερε μια δασμολογική διακρίση σε βάρος των εισαγωγών από τις Ανατολικές χώρες. Η διακρίση αυτή αποτελεί τροχόπεδι για την ανάπτυξη των εξαγωγών μας προς τις χώρες αυτές. Η ελληνική κυβέρνηση κατάφερε (άρθρο 21 και πρωτόκολλο 8 της Συμφωνίας Σύνδεσης) να εξασφαλίσει τη δυνατότητα παραχώρησης δασμολογικών ποσοτήτων στις σοσιαλιστικές χώρες και μάλιστα, σε ορισμένες περιπτώσεις, χωρίς την έγκριση της Ε.Ε. Η δυνατότητα όμως αυτή, που αποκτά η χώρα μας από τον προαναφερθέντα διακανονισμό, αξιοποιήθηκε μία μόνο φορά το 1969 και μάλιστα προς όφελος της ΕΣΣΔ στα πλαίσια του ανατολικού της ανοίγματος. Γι' αυτήν την πρωτοβουλία η Ελλάδα καταδικάστηκε από την GATT, ύστερα βέβαια από την παρέμβαση των ΗΠΑ και με την χαλαρή στάση της Ε.Ε., η οποία υποστήριξε να μην καταδικάσει η Ελλάδα για πρώτη και τελευταία φορά, για το λόγο ότι έκανε χρήση ενός δικαιώματος που της είχε παραχωρήσει η Ο.Ο.Ε. Η καταδίκη της GATT στηρίχτηκε στο γεγονός ότι η παραχώρηση τέτοιων ποσοτήτων αντίκειται στο γενικό γράμμα της Γενικής Συμφωνίας. Αυτό όμως δεν την εμπόδισε καθόλου να δεχτεί αντίστοιχη παραβίαση της Γενικής Συμφωνίας από τη Φιλανδία, καθώς εκεί το επέβαλαν άλλες πολιτικές σκοπιμότητες.

Η σύνδεση της Ελλάδας με την Ε.Ε., πέρα από τη δασμολογική διακρίση σε βάρος των εισαγωγών των σοσιαλιστικών χωρών που επέφερε, είχε ορισμένες πιο μακροπρόθεσμες διαρθρωτικές συνέπειες στη δομή της οικονομίας μας και των εξωτερικών μας συναλλαγών. Τη διεύδυση του δυτικοευρωπαϊκού κεφαλαίου που προανατολίζει την παραγωγή μας σε συναλλαγές με τη Δυτική Ευρώπη, και τη στροφή της κρατικής και ιδιωτικής εξαγωγικής προσπάθειας προς την Ε.Ε. Είναι βαθμιαία μειώνεται το βάρος των σοσιαλιστικών χωρών στο εξαγωγικό εμπόριο της χώρας μας. Χαρακτηριστικά μπορούμε να αναφέρουμε ότι η αματώδης αύξηση των βιομηχανικών εξαγωγών μας μετά το 1965 (αλουμίνιο, σιδηρονικέλιο, υφάσματα, έτοιμα ενδύματα, πετρελαιοειδή) με εξαίρεση τα προϊόντα χαλυβουργίας, κατευθύνεται αποκλειστικά στον καπιταλιστικό κόσμο και κυρίως στην Ε.Ε.

Η στάση των κυβερνήσεων και τα εθνικά μας συμφέροντα

Ο " στρατηγικός αποκλεισμός " που οι Δυτικοί αποφάσισαν να επιβάλλουν στις σοσιαλιστικές χώρες, στηρίζονταν στη λογική, πως οι οικονομίες τους είχαν σχετικά λίγη ανάγκη σχέσεων με την Ανατολή, οπότε ο " οικονομικός πόλεμος " δεν θα τους στοίχιζε και πολύ. Ορισμένες βέβαια ευρωπαϊκές χώρες, όπως η Αγγλία και η Γαλλία, όταν έβλεπαν ότι μπορούσαν να αποκομίσουν κέρδη απ' αυτό, δεν δίσταζαν να παραβιάζουν τον " στρατηγικό αποκλεισμό " και πολύ ζρήγορα υιοθέτησαν μια πιο ρεαλιστική πολιτική στο εμπόριο με τις Ανατολικές χώρες.

Για την Ελλάδα οι σοσιαλιστικές αγορές ήταν και εξακουθούν να είναι ζωτικής σημασίας για την απορρόφηση των αγροτικών μας προϊόντων (εσπεριδοειδή, καπνά, σταφίδα, ελιές, βαμβάκι, δέρματα) που δυσκολεύονται να βρουν αγοραστές στη Δύση. Έτσι οι υποστηρικτές των ιμπεριαλιστικών παρανέσεων στην Ελλάδα για την περικοπή των σχέσεων με τους Ανατολικούς, είχαν αναλάβει το δύσκολο έργο, όχι μόνο να προπαγανδίζουν την ψυχροπολεμική ιδεολογία, αλλά και να στρέφονται καταφανώς ενάντια στα οικονομικά συμφέροντα της χώρας. Κι έβρισκαν αντιμετώπους όχι μόνο τις φιλελευθινικές δημοκρατικές δυνάμεις, αλλά και μια σημαντική μερίδα του επιχειρηματικού κόσμου, μεγαλεμπόρους, εφοπλιστές και το σύνολο του αγροτικού κόσμου που αποτελούσε την κυρίαρχη εκλογική βάση της κάθε κυβέρνησης.

Το σύνολο του αστικού πολιτικού κόσμου στην προδικτατορική περίοδο πιστεύει πως η Ελλάδα τόσο οικονομικά όσο και πολιτικά ανήκει στη Δύση. Για το λόγο αυτό υποστηρίζουν ένθερμα την ένωσή μας με την ΕΟΚ. Το σύνολο του αστικού πολιτικού κόσμου φοβάται μήπως οι πολλές σχέσεις με τους Ανατολικούς μας οδηγήσουν σε εξάρτηση από την ΕΣΣΔ. Πέρα απ' τις αναρίθμητες τέτοιες δηλώσεις των εκπροσώπων της Δεξιάς αξίζει να δούμε την αντίστοιχη στάση κεντρικών πολιτικών, όπως ο Γ. Παπανδρέου, ο Γ. Μαύρος, αλλά και ο Α. Παπανδρέου. Εξάλρεση αποτελούν τα έτη 1958 - 1960 οι Σ. Μαρκεζίνης και Σ. Βενιζέλος. Ούτε και η ίδια η κυβέρνηση του Γ. Παπανδρέου διανοείται να διαδραματίσει μια αυτόνομη οικονομική βαλκανική ή " ανατολική " πολιτική. Χαρακτηριστική είναι η δήλωση του υπουργού των εξωτερικών στη Βουλή, κ. Σ. Κωστόπουλου, στις 17/9/1964: " Τόσον η Ελλάς όσον και η Βουλγαρία ανήκουν εις πολιτικούς σχηματισμούς καθαρώς αντιτιθέμενους. Δεν είναι δυνατόν ούτε να εξέλθουν από τους σχηματισμούς αυτούς αμοιβαίως δια να συναντηθούν, αλλά ούτε και να κάνουν τίποτε χωρίς μίαν προεξοφολήσιν ή μίαν συγκατάθεσιν του σχηματισμού εις τον οποίον ανήκουν ". Λίγο αργότερα όμως φαίνεται πως ο Γ. Παπανδρέου ανέλαβε κάποια πρωτοβουλία χωρίς τη συγκατάθεση του σχηματισμού στον οποίο ανήκε με μια επίσκεψή του στο Βελιγράδι το Φεβράρη του 1965. Αυτή του όμως η πρωτοβουλία καθώς και άλλες σημαντικότερες στο Κυπριακό στά-

θηκαν η αιτία της ανατροπής του το 1965.

Αυτή η αντίθεση μεταξύ της ψυχροπολεμικής πολιτικής από τη μια και των οικονομικών συμφερόντων του τόπου από την άλλη, οδήγησαν όλες τις προδικτατορικές κυβερνήσεις, ακόμη και της Δεξιάς, σε μια συνεχή αμφιταλάντευση μεταξύ της περυστολής και της ανάπτυξης των εμπορικών σχέσεων της Ελλάδας με τις σοσιαλιστικές χώρες, δεδομένου ότι συχνά η ανάπτυξη τους έσωζε τη χώρα μας από οικονομικό αδιέξοδο και κατάρρευση της οικονομίας μας και τις κυβερνήσεις από εκλογικό καταποντισμό.

Ετσι εξηγείται το γεγονός πως το εμπόριό μας με τις σοσιαλιστικές χώρες σ' όλη την περίοδο μετά το 1953, ανεξάρτητα από τις αυξομειώσεις του, παρέμενε σχετικά υψηλό σε σχέση με το εμπόριο των άλλων δυτικοευρωπαϊκών κρατών με τις σοσιαλιστικές χώρες.

Βλέπουμε λοιπόν ότι ο πολιτικός προσανατολισμός των εκάστοτε κυβερνήσεων, σε συσχετισμό βέβαια με το γενικότερο διεθνές κλίμα, αποτέλεσε τον καθοριστικό παράγοντα για την ανάπτυξη ή μη των οικονομικών σχέσεων με τα σοσιαλιστικά κράτη. Οι κυβερνήσεις της Δεξιάς στα χρόνια 1953 - 1963 ήταν παντοτε πιο πρόθυμες να ενδώσουν στις πιέσεις των ιμπεριαλιστών " συμμάχων " μας διατηρώντας το μύθο του " από βορρά κινδύνου ", για προφανείς εσωτερικούς πολιτικούς λόγους. Κυρίως στα χρόνια 1961 - 1963, μετά την ένωσή μας με την ΕΟΚ κατάφεραν να μειώσουν σημαντικά τις σχέσεις μας με τις Ανατολικές χώρες. Ακόμη πιο πρόθυμες προς αυτή την κατεύθυνση ήταν οι κατά καιρούς αυλικές υπηρεσιακές κυβερνήσεις, οι οποίες μάλιστα δεν είχαν να ζητήσουν και την ψήφο του λαού. Αντίθετα από τις κυβερνήσεις της Δεξιάς οι κυβερνήσεις του Κέντρου, 1963 - 1965, πήραν σημαντικά αν και περιορισμένα μέτρα για την ανάπτυξη των σχέσεων αυτών κι έβαλαν τις βάσεις για την ομαλοποίηση των σχέσεών μας με τις Ανατολικές χώρες. Επί Ένωσης Κέντρου ανακόπτεται η τάση πτώσης του ποσοστού του εμπορίου μας με τους ανατολικούς, που είχε επιβάρησει η Δεξιά με τη βοήθεια της Συμφωνίας Συνδέσης. Οι προδικτατορικές κυβερνήσεις, ενώ σε μεγάλο βαθμό απολαμβάνουν τους καρπούς της Παπανδρεϊκής πολιτικής, ωστόσο είναι πιο υποχωρητικές στις ξένες πιέσεις. Αναστέλνουν τις πλιστωτικές διευκολύνσεις, αποτυγχάνουν στις διαπραγματεύσεις με την Αλβανία και διασφαλίζουν τα ελληνοαλβανικά σχέσεις.

Με τη χούντα σταματούν κάθε είδους σχέσεις με τις σοσιαλιστικές χώρες. Την περίοδο 1970 - 1973 προσπάθησε, για προπαγανδιστικούς λόγους, με σκοπό να επιρρεάσει τη Δυτική κοινή γνώμη, μέσω της Αοχικής ότι, " αν διώξουμε την Ελλάδα από τη Δύση θα πάει στην Ανατολή ", να κάνει ένα άνοιγμα προς την Ανατολή. Γρήγορα όμως αποδειχτηκε ότι το άνοιγμα της χούντας προς την Ανατολή δεν ήταν παρά μια σαπουνόφουσκα. Οι πολυάριθμες διακηρήσεις και συμφωνίες δεν πραγματοποιήθηκαν. Τα ωραία λόγια δεν έζησαν πράξεις. Ετσι στη διάρκεια της εφταετίας το ποσοστό των σοσιαλιστικών χωρών στο σύνολο του εξωτερικού εμπορίου της χώρας μας πέφτει σημαντικά.

Παράλληλα με την κυρίαρχη κατεύθυνση της περυστολής

των σχέσεών μας με τις σοσιαλιστικές χώρες, δεν έλειψε και μια άλλη διάσταση της Αμερικανικής πολιτικής, αυτή που ονομάστηκε " χτίσιμο γεφυρών " (bridge - building). Αυτή η πολιτική εφαρμόστηκε το 1949 - 1950 με τη Γιουγκοσλαβία, και το 1956 - 1957 με την Πολωνία. Σύμφωνα μ' αυτή το εμπόριο και οι οικονομικές σχέσεις έπρεπε να καταστούν ένα ευέλικτο όπλο στα χέρια της Δύσης, που να χρησιμοποιείται για να αξιοποιεί κάθε εσωτερική αντίθεση των σοσιαλιστικών χωρών με στόχο την αυτονομία ορισμένων χωρών από την ΕΣΣΔ και τη διάβρωση του εσωτερικού καθεστώτος των σοσιαλιστικών χωρών. Αναγκαία προϋπόθεση για να " χτίσει γεφυρές " η Ελλάδα ήταν ο απόλυτος έλεγχος των Αμερικανών πάνω σ' αυτή μέσω ισχυρών κυβερνήσεων. Τέτοια δείγματα της πολιτικής " χτισίματος γεφυρών " με τη στήριξη των ΗΠΑ και τη σύμπνοια ΗΠΑ - ελληνικής κυβέρνησης, είναι τα ακόλουθα:

η αποκατάσταση των οικονομικών μας σχέσεων με τη Γιουγκοσλαβία τα έτη 1950 - 1951 ύστερα από παρέμβαση των ΗΠΑ και η υπογραφή πολλών συμφωνιών μαζί της τα έτη 1958 - 1959,

η αποκατάσταση των σχέσεών μας με τη Βουλγαρία, ύστερα από Αμερικανική πάλη παρέμβαση το 1964,

οι συμφωνίες της κυβέρνησης Στεφανόπουλου με τη Ρουμανία το 1966, μια εποχή που η Ρουμανία τείνει να αυτονομηθεί από την ΕΣΣΔ.

Σημαντικό ρόλο στα πλαίσια της πολιτικής αυτής έπαιξε το μεγάλο ενδιαφέρον των ΗΠΑ για τη δημιουργία ενός πόλου ανάπτυξης στη Θεσσαλονίκη, που πραγματοποιήθηκε με τις επενδύσεις του συγκροτήματος Esso Pappas, (δυναμική, Singh, χαλκουργείο, Ethil - Hellas, Good Year). Ο πόλος αυτός ήταν προσανατολισμένος σε μεγάλο βαθμό προς τα Βαλκάνια και τις σοσιαλιστικές χώρες και βρίσκεται ουσιαστικά υπό Αμερικανικό έλεγχο.

Ας δούμε τώρα πως εξελίσσονται οι εμπορικές μας σχέσεις με τις σοσιαλιστικές χώρες.

Εξαγωγές: οι σοσιαλιστικές χώρες απορροφούν σημαντικό μέρος των κλασικών αγροτικών μας προϊόντων: 29% των εξαγωγών καπνού, 32% της σταφίδας, 30% των ελιών, 15% των κρασιών (23% το 1975), 32% των σύκων, 74% των εσπεριδοειδών, 62% του βαμβακιού, 68% του βωξίτη, 23% προϊόντων δέρματος, 42% και 62% χυμών εσπεριδοειδών. Για πολλά χρόνια μετά τη σύνδεσή μας με την ΕΟΚ, παρά τις προσπάθειες διολέτευσης αυτών των προϊόντων στη Δύση, οι Ανατολικές χώρες παραμένουν ζωτικής σημασίας για τις εξαγωγές μας αυτές.

Η ανάπτυξη των βιομηχανικών εξαγωγών μας αντανακλά σε πολύ μικρότερο βαθμό τις συναλλαγές μας με τις σοσιαλιστικές χώρες. Οι μόνοι κλάδοι που εξάχουν αξιόλογες ποσότητες, εκτός από τα κρασιά και τους χυμούς, είναι η χαλκουργεία και ορισμένες χημικές βιομηχανίες. Το μεγαλύτερο μέρος των εξαγωγών βιομηχανικών προϊόντων πραγματοποιείται από πολυεθνικές εγκαταστημένες κυρίως στη Θεσσαλονίκη. Αξίζει να σημειωθεί πως το αμερικανικό και ιαπωνικό πολυεθνικό κεφάλαιο είναι κυρίαρχο στις εξαγωγές αυτές.

Εισαγωγές: το μεγαλύτερο μέρος τους πραγματοποιείται

μέσω των κρατικών προμηθειών (πετρέλαιο, υλικά ΟΣΕ, ΔΕΗ, ΟΤΕ, λιπάσματα μέσω ΑΤΕ κ.τ.λ.). Τα σοσιαλιστικά προϊόντα καταλαμβάνουν πολύ μικρό μέρος στην αγορά (τρακτέρ, αυτοκίνητα, προϊόντα σιδήρου και χάλυβα, πηλό). Εξαίρεση αποτελούν οι εισαγωγές ξυλίας από την ΕΣΣΔ που καλύπτουν το 36% των συνολικών εισαγωγών μας και οι εισαγωγές ζώων και κρεάτων κυρίως από τη Γουγκοσλαβία, που καλύπτουν το 95% των εισαγωγών μας σε νωπά κρέατα βοειδών. Πρέπει να αναφέρουμε επίσης το μεγάλο ειδικό βάρος των εισαγωγών πετρελαίου και πετρελαιοειδών στο σύνολο των εισαγωγών μας από τις σοσιαλιστικές χώρες, σχεδόν 40%, που οφείλεται σε μεγάλο βαθμό και στην αύξηση της τιμής των προϊόντων αυτών.

Το Δημόσιο και οι απ' αυτό ελεγχόμενοι οργανισμοί αναθέτουν κατά καιρούς σε επιχειρήσεις σοσιαλιστικών χωρών την οικοδόμηση και τον εξοπλισμό ορισμένων παραγωγικών μονάδων. Χαρακτηριστικά αναφέρω τον Θ.Η. Σταθμό Κερατσινίου (ΕΣΣΔ), τους υποσταθμούς της ΔΕΗ για το δικτυο υψηλής τάσεως (Λ.Δ. Γερμανίας) κ.ά. Τα έργα αυτά αποτελούν τις πιο προχωρημένες μορφές οικονομικής συνεργασίας με τις σοσιαλιστικές χώρες. Στον ιδιωτικό τομέα η βιομηχανική συνεργασία είναι πολύ περιορισμένη.

Με τις γειτονικές μας χώρες αναπτύσσονται κι άλλες μορφές συνεργασίας με οικονομική σημασία, στον τομέα της υδροοικονομίας, στον τομέα μεταφοράς και συγκοινωνιών, στον τομέα της ενέργειας. Σημαντική επίσης αρχίζει να γίνεται και η τουριστική μας συνεργασία μετά το αυξημένο ρεύμα των Γουγκοσλάβων τουριστών στη χώρα μας. Η εμπορική μας ναυτιλία παίζει έναν όχι ευκαταφρόνητο ρόλο στη μεταφορά εμπορευμάτων από και προς τις σοσιαλιστικές χώρες.

Η σύντομη ανάλυση των συναλλαγών μας με τις σοσιαλιστικές χώρες έδειξε πως η "αυτόνομη δυναμική" τους είναι πολύ περιορισμένη. Ως προς τις εξαγωγές περιορίζεται στα αγροτικά προϊόντα και μάλιστα κατά κανόνα στα λιγότερο δυναμικά. Ως προς τις εισαγωγές, στις κρατικές προμήθειες. Η βιομηχανία μας, με ελάχιστες εξαιρέσεις, ούτε προσανατολίζεται, ούτε προμηθεύεται τον εξοπλισμό της από εκεί. Στην αγορά καταναλωτικών ειδών τα σοσιαλιστικά προϊόντα καταλαμβάνουν μικρό μέρος. Που οφείλονται όμως αυτές οι δυσκολίες;

Σ' όλη τη μεταπολεμική περίοδο, στον κρατικό μηχανισμό, αλλά και σε μεγάλο μέρος του αστικού πολιτικού κόσμου, το θέμα των οικονομικών μας σχέσεων με τις σοσιαλιστικές χώρες είναι συνώνυμο με τη διάθεση των πλεονάζοντων αγροτικών μας προϊόντων και εκεί εξαντλείται όλη η χρησιμότητά τους. Όμως πέρα απ' αυτό υπήρχε μεγάλος βαθμός σύμπτωσης γύρω από τη βασική φιλοσοφία που διέπνεε τις σχέσεις μας με τους Ανατολικούς: η οικονομική συνεργασία οδηγεί στην αλληλεξάρτηση κι αυτή θέτει σε κίνδυνο την εθνική ασφάλεια, την ασφάλεια της Δύσης.

Ο από "Βορράν κίνδυνος" αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της εξωτερικής μας πολιτικής, όπου συμπλέκονται οι δικές μας αντιδραστικές εθνικιστικές παραδόσεις με τα ψυχροπολεμικά σχέδια των ΗΠΑ.

Σ' όλη τη μεταπολεμική περίοδο μέσω του μηχανισμού των διμερών συμφωνιών κλήρικα εξασφαλιζόνταν η διολέτευση των εξαγωγικών αγροτικών μας προϊόντων, ταυτόχρονα όμως καταβάλλονταν κάθε δυνατή προσπάθεια για τον αναπροσανατολισμό των παλιών και το προσανατολισμό των νέων εξαγωγών μας προς τη Δύση. Η συνεργασία μας με τις γειτονικές χώρες κρατιόταν σε πολύ χαμηλά επίπεδα.

Ο μη αναπροσανατολισμός των αγροτικών εξαγωγών απέτυχε χάρη στην Κοινή Αγροτική Πολιτική της ΕΟΚ. Όμως ένα εκτεταμένο πλέγμα αντικινήτρων ήρθε να προστεθεί στις διαρθρωτικές συνέπειες της ένταξής μας στο δυτικό στρατόπεδο και της σύνδεσής μας με την ΕΟΚ, πετυχαίνοντας τη σχεδόν πλήρη αποκοπή της γρήγορα αναπτυσσόμενης βιομηχανίας μας από τις σοσιαλιστικές χώρες. Στην πλευρά των εισαγωγών η ισχυρή πολιτική και οικονομική θέση των δυτικών στη χώρα περιόρισε τις προμήθειές μας από την Ανατολή πολύ περισσότερο απ' ό,τι οι υπαρκτές, αλλά υπέρμετρα διατυμπανιζόμενες, ποιοτικές ελλείψεις των ανατολικών προϊόντων.

Όσο καιρό οι δυνατότητες ανάπτυξης των συναλλαγών μας με τις σοσιαλιστικές χώρες ήταν αντικειμενικά περιορισμένες από το χαμηλό επίπεδο ανάπτυξης της οικονομίας μας, αλλά και των σοσιαλιστικών οικονομιών, η διάθεση των αγροτικών μας προϊόντων αρκούσε σαν βάση για αρκετά πλούσιες συναλλαγές, παρ' όλο που η ανάπτυξη π.χ. της Βόρειας Ελλάδας υπέφερε σαφώς από την τεχνητή αποκοπή της από τις γειτονικές οικονομίες. Όμως η βάση αυτή, με το πέρασμα του χρόνου, γινόταν ολοένα και πιο ανεπαρκής, καθώς το ειδικό βάρος των γεωργικών προϊόντων έπεφτε, το διεθνές κλίμα βελτιωνόταν, ενώ στην ημερήσια διάταξη στις διεθνείς σχέσεις έμπαινε η ευρύτερα νοούμενη από το εμπόριο συνεργασία.

Είναι γνωστή η στήριξη που δίνουν οι Δυτικές κυβερνήσεις στους εξαγόντες στην Ανατολή. Αντίθετα, από εμάς όχι μόνο δεν υπάρχουν τέτοιες κρατικές πρωτοβουλίες, αλλά οι σχέσεις μας με τις Ανατολικές χώρες βρίσκονται παχιδευμένες και λιμνάζουν μέσα στην πολιτική που προήλθε από την ψυχροπολεμική φιλοσοφία που αναφέραμε.

Το σύστημα των κλήρικα, που παλιότερα αποτελούσε το μοχλό ανάπτυξης του εμπορίου πάνω στην παλιά βάση, (μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '60), με τις νέες συνθήκες άρχισε να μετατρέπεται σε σοβαρό ανασταχτικό παράγοντα. Οι σοσιαλιστικές χώρες η μία μετά την άλλη ζητούν την κατάργησή του. Η ελληνική πλευρά όμως διστάζει προβάλλοντας την εύλογη ανησυχία για το τι θα αποχύνουν τα αγροτικά μας προϊόντα, χωρίς να εξετάζει το εμπόριο μακροπρόθεσμα και δυναμικά, παίρνοντας τα αναγκαία μέτρα για την ανάπτυξή του, ένα από τα οποία ήταν βέβαια η κατάργηση των κλήρικα. Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες είναι πολύ ροχικό οι επιχειρηματικοί κύκλοι να πιστεύουν ότι ίσως έχουν να κερδίσουν από τις σχέσεις τους με τις σοσιαλιστικές χώρες και να στρέφονται προς άλλες κατευθύνσεις.

Μια μακροπρόθεσμη θεώρηση των σχέσεών μας με τις σοσιαλιστικές χώρες, απαλλαγμένη από ιδεολογικές προκαταλήψεις, θα έδειχνε πως κάλλιστα μπορούν να είναι συμφέ-

ρουςες για τον τόπο μας και την υδρωτική πρωτοβουλία, λαμβάνοντας μάλιστα υπόψη μας και την ταχύτητα με την οποία αναπτύσσονται αυτές οι οικονομίες, ταχύτερα από τις δυτικές και απαλλαγμένες από τις κρίσεις που περνούν οι τελευταίες, είναι φανερό πως η χώρα μας θα μπορούσε να βρει σταθερούς πελάτες που θα απορροφούν όλη ένα και περισσότερα από τα εξωζώγιο προϊόντα μας.

Όμως η κρατική πρωτοβουλία είναι απαραίτητη τόσο για να σχηματιστεί ένα πλαίσιο κινήτρων που να προσανατολίζει τις επιχειρήσεις προς τα εκεί, παρά τη ροπή τους προς τη Δύση, που οφείλεται σε χιλίους δυο λόγους, όσο και για τον από κοινού προγραμματισμό των συναλλαγών με τα σοσιαλιστικά κράτη, που όλη αλχο πολύ σχεδιάζουν κεντρικά τις εισαγωγές τους. Πρέπει να σημειωθεί πως ο κοινός αυτός προγραμματισμός είναι απαραίτητος για τον πρόσθετο λόγο πως οι χώρες αυτές ενδιαφέρονται να προμηθευθούν από τη Δύση, κατά πρώτο λόγο, προϊόντα υψηλής τεχνολογίας, που γενικά δεν διαθέτει η Ελλάδα. Έτσι η εξεύρεση εξωζωγικών ελληνικών ειδών θα απαιτούσε ένα προγραμματισμένο καταμερισμό της ερχασίας των χωρών αυτών με την Ελλάδα, πράγμα όχι δύσκολο από πλευράς σοσιαλιστικών χωρών, εφόσον υπάρχει η πολιτική θέληση. Πρέπει επίσης να αναφέρουμε όσο αφορά τις πολυεθνικές, που πραγματοποιούν σημαντικό μέρος των βιομηχανικών μας εξωζωγών, πως γενικά ο εσωτερικός καταμερισμός της ερχασίας τους είναι τέτοιος που να εξάχουν στην Ανατολή κύρια από τις υπερλαϊστικές μητροπόλεις προϊόντα υψηλού βαθμού επεξεργασίας, κι όχι από τις θυγατρικές τους στην Ελλάδα. Ωστόσο με την κατάλληλη οικονομική πολιτική θα μπορούσαν να δώσουν μεγαλύτερο βάρος στην Ελλάδα σαν "ζέφυρα" προς τα Βαλκάνια, πράγμα που με ορισμένες προϋποθέσεις θα μπορούσε να είναι χρήσιμο στη χώρα μας.

Όσο αφορά τώρα τις εισαγωγές, εξετάζοντας το θέμα αυτό μακροπρόθεσμα, πρέπει να δούμε τον θετικό ρόλο των σοσιαλιστικών προϊόντων σαν στοιχείο ανταγωνισμού προς τη μονοπωλιακή συχνά θέση των δυτικών πολυεθνικών. Ταυτόχρονα το πρόβλημα της κακής ποιότητας ξεπερνιέται βαθμιαία, ενώ αντίθετα οι σοσιαλιστικές χώρες έχουν να προσφέρουν σε πολλούς τομείς πρωτοπόρα προϊόντα και τεχνολογία. Πάντως η ανάπτυξη των εισαγωγών μας από τις Ανατολικές χώρες εξαρτάται κι αυτή σε μεγάλο βαθμό από την κρατική πρωτοβουλία, ιδιαίτερα στην ενίσχυση της βιομηχανικής συνεργασίας, γιατί μόνο αυτή μπορεί να αντισταθμίσει τον προσανατολισμό προς τη Δύση, αλλά και τις πιέσεις των δυτικών μονοπωλίων και των ανθρώπων τους.

Μια τέτοια πρωτοβουλία φαίνεται να δείχνουν οι μεταδικτατορικές κυβερνήσεις Καραμανλή. Την πρώτη περίοδο (καλοκαίρι 1975 - καλοκαίρι 1976) το βάρος της κυβερνητικής πολιτικής πέφτει στις βαλκανικές χώρες. Έτσι έχουμε μια σειρά επισκέψεων του Καραμανλή στη Βουλγαρία, Ρουμανία και Γιουγκοσλαβία καθώς και των Τσαουσέσκου, Ζίβκοφ και Τίτο στην Αθήνα. Υπογράφονται οικονομικές και άλλες συμφωνίες και προετοιμάζεται διαβαλκανική συνάντηση στην Αθήνα (φθεβάρη του 1976). Την ίδια περίοδο

Βίνεται έμφαση σε έργα διαβαλκανικής σημασίας στη Βόρεια Ελλάδα, όπως ο Ευρωλιμένος στη Θεσσαλονίκη. Πρόοδο παρουσιάζουν και οι σχέσεις μας με την Αλβανία. Σε μια δεύτερη φάση, από το καλοκαίρι του 1976 κι έπειτα, η ελληνική διπλωματία αναπτύσσει σχέσεις και με άλλες σοσιαλιστικές χώρες, όπως με Πολωνία, ΕΣΣΔ, Ουγγαρία, Τσεχοσλοβακία, ενώ οι σχέσεις της με τις βαλκανικές χώρες διατηρούνται σε υψηλό επίπεδο.

Ύστερα από μια μακρά περίοδο αμφιταλαντεύσεων παίρνεται τελικά η απόφαση για κατάργηση των συμφωνιών κλήρικ και αντικατάστασή τους με συναλλαγές σε ελεύθερο συνάλλαγμα. Το 1977 υπογράφηκαν οι πρώτες τέτοιες συμφωνίες με τη Γιουγκοσλαβία και την ΕΣΣΔ.

Μπορούμε ωστόσο να πούμε ότι το ανατολικό αυτό " άνοιγμα των κυβερνήσεων Καραμανλή δεν είχε τόσο θεαματικά αποτελέσματα και στον οικονομικό τομέα οι βάσεις του ήταν πολύ αδύνατες. Η κυβέρνηση δεν είναι διατεθημένη να ευνοήσει πιο προχωρημένες μορφές οικονομικής συνεργασίας με τις σοσιαλιστικές χώρες, όπως η βιομηχανική συνεργασία. Κι όμως είναι φανερό ότι μόνο μια ενεργή κυβερνητική στήριξη της βιομηχανικής συνεργασίας με τις σοσιαλιστικές χώρες και μια στρατηγική ανάπτυξης της Βόρειας Ελλάδας στα πλαίσια μιας πηατίας συνεργασίας με τους βόρειους γείτονές μας, μπορεί να δημιουργήσει μια σταθερή βάση για συναλλαγές με τις χώρες αυτές.

Με ποιο τρόπο η ένταξή μας στην Ε.Ε παρεμποδίζει την ανάπτυξη των σχέσών μας με τις σοσιαλιστικές χώρες

Οι οικονομικές μας σχέσεις με την Ε.Ε πραγματοποιούνται στα πλαίσια δύο διαφορετικών κοινωνικο - οικονομικών στατημάτων και κατά συνέπεια επηρεάζονται από τις πολιτικές επιλογές τόσο της άρχουσας τάξης, όσο και των επεμβάσεων εκ μέρους των ιμπεριαλιστικών δυνάμεων. Οι οικονομικές μας σχέσεις με τις σοσιαλιστικές χώρες υποβάλλονται, μετά την ένταξή μας στην Ε.Ε, σε περισσότερους περιορισμούς και διακρίσεις.

Όπως ήδη έχουμε αναφέρει, η Κοινότητα εφαρμόζει διαφορετική οικονομική και εμπορική πολιτική για τις τρίτες χώρες και ιδιαίτερα για τις σοσιαλιστικές. Στις πρώτες καθοριστικό ρόλο παίζει ο οικονομικός παράγοντας. Στην περίπτωση όμως των σοσιαλιστικών χωρών σημαντικό ρόλο παίζει και ο πολιτικός παράγοντας.

Σύμφωνα με τα άρθρα 111 - 116 της Συνθήκης της Ρώμης η άσκηση οικονομικής και εμπορικής πολιτικής καθώς και η σύναψη και εκτέλεση των συμφωνιών με τρίτες χώρες,

ρυθμίζονται από την Επιτροπή και άλλα όργανα της Κοινότητας και όχι από τα ίδια τα κράτη - μέλη που την αποτελούν. Αυτό αποτελεί ανασταχτικό παράγοντα στην ανάπτυξη μιας εθνικής εμπορικής και οικονομικής πολιτικής που θα μπορούσε να διασφαλίσει τα συμφέροντα της Ελλάδας, που σήμερα καθορίζονται από τις ηγετικές δυνάμεις της ΕΟΚ με βάση το συμφέροντα των μονοπωλίων της Κοινής Αγοράς.

Η Ε.Ε. πρώτα για πολιτικούς κι έπειτα για οικονομικούς λόγους προσπαθεί να συκρατήσει και να περιορίσει τις οικονομικές σχέσεις της Ελλάδας με τις σοσιαλιστικές χώρες σε ανεκτά για την Κοινή Αγορά επίπεδα.

Αυτό επιτυγχάνεται πρώτα πρώτα με την απαχόρευση των διμερών εμπορικών συμφωνιών, των θεχόμενων κλήριχκ, με τις σοσιαλιστικές χώρες. Οι εμπορικές συναλλαγές μας στο εξής πρέπει να χίνονται με βάση τους κανόνες της ελεύθερης οικονομίας, όχι σαν συμφωνίες ανταλλαγής εμπορευμάτων, αλλά με πλήρη σε σκήτρο νόμισμα.

Σ' αυτό το σημείο πρέπει να αναφέρουμε ότι το κλήριχκ αποτελεί μια μορφή ανάπτυξης εμπορικών σχέσεων ανάμεσα σε δύο χώρες, που τους δίνει τη δυνατότητα να εξασφαλίσουν την πώληση πλεοναζόντων προϊόντων και την αγορά προϊόντων που έχουν ανάγκη, παρακάμπτοντας τις συναλλαγματικές δυσκολίες. Όμως από την άλλη πλευρά το κλήριχκ δεν αφήνει περιθώρια ανάπτυξης άλλου είδους οικονομικών σχέσεων, όπως βιομηχανικής και επιστημονικο - τεχνολογικής συνεργασίας χρηματοδότησης, ίδρυση μικτών επιχειρήσεων κ. τ. θ. Από αυτή την άποψη το κλήριχκ βάξει φραχμούς στην ολόπλευρη ανάπτυξη των σχέσεων.

Οι συμφωνίες ευρύτερης συνεργασίας στον εμπορικό και οικονομικό τομέα που υπέγραψε η Ελλάδα για δέκα χρόνια με ορισμένες σοσιαλιστικές χώρες, οποσδήποτε έχουν περισσότερα πλεονεκτήματα. Όμως μέσα στα πλαίσια της ΕΟΚ δεν μπορούν να αξιοποιηθούν πλήρως γιατί η ΕΟΚ ρυθμίζει την ένταση αυτής της συνεργασίας. Επίσης η μεγάλη καθυστέρηση που παρατηρείται στην υλοποίηση των όσων προβλέπουν οι μακρόχρονες αυτές συμφωνίες, τις κάνει πολλές φορές να μένουν στα χαρτιά και να μην υλοποιούνται.

Έπειτα η εφαρμογή του Κοινού Εξωτερικού Δασμολογίου (Κ.Ε.Δ.) από τη χώρα μας, επιρρεάζει σημαντικά τις εισαγωγές βιομηχανικών και άλλων προϊόντων από τις σοσιαλιστικές χώρες, αφού στα εισαχόμενα προϊόντα επιβάλλονται πρόσθετοι δασμοί. Ειδικότερα, η ευθυγράμμιση των ελληνικών εισαγωγικών δασμών με τους δασμούς του Κοινού Εξωτερικού Δασμολογίου (Κ.Ε.Δ.), που πραγματοποιείται μέσα στην πενταετία 1981 - 1985, έχει σαν αποτέλεσμα τα εισαχόμενα από τις σοσιαλιστικές χώρες προϊόντα να φτάνουν στην Ελλάδα πιο ακριβά, ενώ στην πραγματικότητα είναι πιο φτηνά σε σχέση με τα αντίστοιχα της ΕΟΚ που εισάγονται αφορολόγητα.

Το σύστημα των ποσοτώσεων εισαγωγών και εξαγωγών από και προς τις σοσιαλιστικές χώρες, αποτελεί έναν άλλο ανασταχτικό παράγοντα για την ανάπτυξη των σχέσεών μας με τις χώρες αυτές. Ο καθορισμός αυτού του συστήματος κατανέμεται μεταξύ των χωρών - μελών της ΕΟΚ με σχετική απόφαση του Συμβουλίου Υπουργών. Δηλαδή καθορίζεται σε

κάθε χώρα της Ε.Ε. τι ποσότητες επιτρέπεται να εισάγει ή να εξάγει από και προς τις σοσιαλιστικές χώρες.

Επίσης η εφαρμογή της " κοινωτικής προτίμησης ", που σημαίνει ότι στη διάρκεια εφαρμογής των μεταβατικών ή οριστικών ρυθμίσεων η Ελλάδα δεν έχει τη δυνατότητα να παρέχει στις σοσιαλιστικές χώρες ένα ευνοϊκότερο καθεστώς από εκείνο που την ίδια περίοδο εφαρμόζει προς την Κοινότητα.

Τέλος η άποψη της " Επιτροπής Συντονισμού ", γνωστής ως (COCOM), ρυθμίζει τις βασικότερες συναλλαγές που επιτρέπεται να αναπτύξουν οι δυτικές χώρες με τις σοσιαλιστικές και ιδιαίτερα με την ΕΣΣΔ.

Οι σχέσεις μας με τις σοσιαλιστικές χώρες μετά την ένταξή μας στην Ε.Ε.

Το εξωτερικό μας εμπόριο με τις σοσιαλιστικές χώρες μειώθηκε σημαντικά και λόγω της ασταθούς εξωτερικής μας πολιτικής, αλλά και λόγω των εμποδίων που βάζει η ΕΟΚ στις εμπορικές και οικονομικές μας σχέσεις με τις σοσιαλιστικές χώρες. Εφαρμόστηκε πολιτική που δεν ευνόησε τις συναλλαγές μας με τις σοσιαλιστικές χώρες, αλλά αντίθετα τις ανταλλαγές με τις Δυτικές, (κατά ομολογία του κ. Ποτάκη).

Ο κ. Παπανδρέου μιλώντας στους αγρότες της Λάρισας το Μάρτη του 1977 είχε πει ότι " η ένταξή μας στην Ε.Ε. θα δημιουργήσει ανυπέβλητα εμπόδια για τη συνέχιση των εξαγωγών μας στις Ανατολικές χώρες ". Η πρόβλεψή του ήταν σωστή. Η Ε.Ε. επιβάλλοντας περιορισμούς στις εισαγωγές υλικών και μηχανημάτων από τις σοσιαλιστικές χώρες και υψηλούς δασμούς ώστε αυτά να γίνονται ακριβότερα, διευκολύνει τα κοινοαγορεύτικα μονοπώλια. Από την άλλη πλευρά εμποδίζονται και οι εξαγωγές από την Ελλάδα αγροτικών προϊόντων που σε μεγάλο βαθμό γίνονταν σαν ανταλλαγμα για τις εισαγωγές από τις χώρες αυτές. Έτσι ενώ υπήρχε δυνατότητα εφοδιασμού των οπωροκηπευτικών, εσπεριδοειδών και άλλων ευπαθών αγροτικών προϊόντων στις σοσιαλιστικές χώρες, τα προϊόντα αυτά οδηγούνται στις χωματερές.

Η ανάπτυξη των εμπορικών και οικονομικών μας σχέσεων με τις σοσιαλιστικές χώρες ενοχλεί την Ε.Ε., το ΝΑΤΟ και τις ΗΠΑ, καθώς και τη ντόπια ολιγαρχία που αντέδρασαν στην ανάπτυξη σχέσεων και συμβάσεων και προσπάθησαν να τις εμποδίσουν. Για παράδειγμα, με βάση τις διατάξεις της Συμφωνίας της Ρώμης, η Κοινότητα είχε ξεκινήσει σειρά επεμβάσεων ενάντια στις συμφωνίες με την ΕΣΣΔ,

την Ουγγαρία και άλλες σοσιαλιστικές χώρες. Συμβάσεις με εξαιρετικά ωφέλιμους για τον ελληνικό λαό και την εθνική οικονομία όρους, (πυροσβεστικά αεροπλάνα από Πολωνία, βαθόνια Η.Σ.Α.Π. από τη Λαϊκή Δημοκρατία Γερμανίας), παρουσιάζονται σαν σκάνδαλα, ενώ στην πραγματικότητα θα ήταν σκάνδαλο η μη ανάθεση των παραγγελιών στις χώρες αυτές, εξ' αιτίας των ευνοϊκών όρων που περιείχαν.

Με την ανάπτυξη των ανταλλαγών αντί να μπαίνουν τα φρουτολαχανικά στις χωματερές, θα μπορούσαν να ανταλλάξουν με βιομηχανικά προϊόντα και τεχνολογικό εξοπλισμό από τις σοσιαλιστικές χώρες, καθώς και χορήγηση τεχνικής βοήθειας και κατασκευή σειράς έργων σε πολλούς τομείς μαζί και στην αγροτική οικονομία.

Η Κοινότητα αυξάνει την ανεργία σε πολλούς τομείς της οικονομίας εξ' αιτίας του κλεισίματος πολλών βιομηχανικών επιχειρήσεων και βιοτεχνιών. Αντίθετα οι σοσιαλιστικές χώρες με τις συμφωνίες που υπογράφουν με τη χώρα μας δίνουν τη δυνατότητα να αυξηθεί η απασχόληση.

Όσο υπάρχουν αντικειμενικές δυνατότητες συνεργασίας με τις σοσιαλιστικές χώρες προς όφελος της Ελλάδας. Γιατί με τις σοσιαλιστικές χώρες οι οικονομικές σχέσεις είναι ισοτιμες, γεγονός που συμβάλλει θετικά στην οικονομική ανάπτυξη της Ελλάδας, υπάρχουν περιθώρια ευνοϊκότερης συνεργασίας εξ' αιτίας της γειτνίασης της χώρας μας με τις σοσιαλιστικές χώρες και τέλος εξασφαλίζεται σταθερότητα ανταλλαγών εξ' αιτίας της σχεδιαζόμενης οικονομίας των σοσιαλιστικών χωρών και της πολιτικής αρχών που ακολουθούν, πράγμα που θα επιρρεάσει θετικά την οικονομία της Ελλάδας.

Για ν' αναπτυχθούν και να διευρυνθούν περισσότερο οι εμπορικές και οικονομικές σχέσεις της Ελλάδας με τις σοσιαλιστικές χώρες θα πρέπει να παραμεριστούν τα εμπόδια που βάσει η Ε.Ε. και μοναδικό κριτήριο ανάπτυξης των ανταλλαγών να είναι η ισοτιμία και αμοιβαία επωφελής συνεργασία. Άμεση και αναγκαία προς αυτή την κατεύθυνση είναι η παρέμβαση του κρατικού φορέα στον τομέα του εξωτερικού εμπορίου σε αντιμονοπωλιακή κατεύθυνση.

Οι αλλαγές στις Ανατολικές χώρες και οι δυτικές επενδύσεις

Η επιβολή κομμουνιστικών καθεστώτων στη Ρωσία το 1917 και στην υπόλοιπη Ανατολική Ευρώπη μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο συνοδεύτηκε από εθνικοποιήσεις της βιομηχανίας και του τομέα των υπηρεσιών συμπεριλαμβανομένου και του ξένου κεφαλαίου.

Ως τις αρχές της δεκαετίας του '70 απαγορευόταν οι ξένες επενδύσεις στις χώρες αυτές. Ωστόσο την ίδια δεκαετία τα ανατολικά καθεστώτα αρχίζουν να εισάχουν νομοθεσίες που επιτρέπουν τις ξένες επενδύσεις με τη μορφή μελωπηδικών συμμετοχών στις λεγόμενες μικτές επιχειρήσεις. Αυτό συμβάλει λίγο νωρίτερα στη Γουγκοσλαβία.

Αυτό που ώθησε τα ανατολικά καθεστώτα στην προσέλευση ξένων κεφαλαίων ήταν η άμεση ανάγκη εκσυγχρονισμού της οικονομίας καθώς πια γινόταν εμφανής η ανεπάρκεια του μέχρι τότε οικονομικού συστήματος της σχεδιασμένης οικονομίας.

Σε μερικές χώρες, όπως στη Γουγκοσλαβία και Ουγγαρία, η νομοθεσία για τις μικτές επιχειρήσεις συνοδεύτηκε και από άλλες δημοκρατικές οικονομικές μεταρρυθμίσεις, ενώ στις υπόλοιπες Ανατολικές χώρες η στροφή προς το δυτικό κεφάλαιο πήρε το χαρακτήρα μέτρων υποκατάστασης των αναγκαίων μεταρρυθμίσεων προκειμένου να αποφευχθεί ριζικότερη αντιμετώπιση της κρίσης που φαινόταν να πλησιάζει. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Ρουμανία του Τσαουσέσκου, που ήδη από το 1971 υιοθετεί τη νομοθεσία για τις μικτές επιχειρήσεις ενώ ταυτόχρονα διατηρεί τον συγκεντρωτικό χαρακτήρα της οικονομίας της.

Ο θεσμός των μικτών επιχειρήσεων ως πρόσφατα δεν γνώρισε μεγάλη επιτυχία στις Ανατολικές χώρες. Παρά την προνομιακή μεταχείριση που είχαν οι ξένοι επενδυτές και το γεγονός ότι η κοινωνική και πολιτική σταθερότητα μείωνε τους πολιτικούς κινδύνους, το δυτικό κεφάλαιο απέφευγε να εγκατασταθεί στις χώρες αυτές. Πάντως πραγματοποιούσε επικερδείς συνεργασίες με τη μορφή παράδοσης μονάδων " με το κλειδί στο χέρι ", αποπληρωμή σε προτόντα κ.τ.λ..

Το οικονομικό και πολιτικό περιβάλλον των κεντρικά σχεδιασμένων οικονομιών, η έλλειψη αναπτυγμένων αγορών και σύνδεσης με τη διεθνή οικονομία, η γραφειοκρατία και πολλαά άλλα προβλήματα αποθάρρυναν τους επενδυτές.

Μοναδική εξαίρεση αποτελούσε η Γουγκοσλαβία που με τις προωθημένες μεταρρυθμίσεις της δημιουργούσε καλύτερο κλίμα, που μετριάζόταν όμως από την αβεβαιότητα που προκαλούσε ο θεσμός της αυτοδιαχείρισης.

Σήμερα η κατάσταση είναι εντελώς διαφορετική. Η θεμελιώδης διαφορά είναι ότι τα νέα θεσμικά πλαίσια για τις ξένες επενδύσεις, που διαμορφώνονται στο σύνολο σχεδόν των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης, δεν αποτελούν πλέον

επιμέρους μεταρρυθμίσεις ή υποκατάστατα μεταρρυθμίσεων, αλλά αναπόσπαστα τμήματα ριζικών αλλαγών προς την κατεύθυνση της δημοκρατίας, του πολυκομματισμού και της οικονομίας της αγοράς.

Η Ανατολική Ευρώπη κατά κανόνα κατευθύνεται σχετικά χρήγορα προς μικτές οικονομίες αγοράς δυτικού τύπου.

Ωστόσο το περιβάλλον στο οποίο κινείται ο ξένος επενδυτής σε καμιά περίπτωση δεν είναι ίδιο μ' αυτό των δυτικών χωρών. Για πολλά χρόνια θα αντιμετωπίσει αυτό που καθιερώθηκε σαν όρος " ευρωπαϊκές οικονομίες σε μετάβαση ", δηλαδή από κεντρικά σχεδιασμένες, σε οικονομίες αγοράς.

Μερικά χαρακτηριστικά αυτών των οικονομιών

Πρώτα απ' όλα, οι περισσότερες αντιμετωπίζουν οξύτερα οικονομικά προβλήματα. Χαμηλή παραγωγικότητα, ανεπαρκείς υποδομές, απαρχαιωμένο παραγωγικό δυναμικό, μη ορθολογικό σύστημα τιμών και επιδοτήσεων, έντονο πρόβλημα ισοζυγίου πληρωμών και χρέωσης στο εξωτερικό, συχνά έλλειψη μετατρεψιμότητας του νομίσματος.

Δεύτερον, πραγματοποιούνται ήδη σημαντικές και ριζικές μεταρρυθμίσεις: περιορισμός του ρόλου του κράτους και ενίσχυση των μηχανισμών της αγοράς, ελεύθερη διαμόρφωση των τιμών, μείωση και κατάργηση των επιδοτήσεων, αυτονόμηση των επιχειρήσεων, ιδιωτικοποιήσεις, διεύρυνση των δυνατοτήτων ανάπτυξης της ιδιωτικής πρωτοβουλίας, μεγαλύτερη ένταξη στη διεθνή οικονομία με πορεία προς τη μετατρεψιμότητα, μείωση του βάρους του ενδοανατολικού εμπορίου και προσχώρηση σε διεθνείς οργανισμούς, όπως η GATT και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο.

Τρίτον, οι ανατολικές χώρες θα προσπαθήσουν να αντιμετωπίσουν τα οικονομικά τους προβλήματα με ορθόδοξα μέτρα οικονομικής πολιτικής, συχνά με την έγκριση του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου.

Ταυτόχρονα όμως ο εκδημοκρατισμός και ο αυξανόμενος ρόλος της Κοινής Γνώμης θέτει περιορισμούς στην δυνατότητα συμπλέσης του βιοτικού επιπέδου και παρεμποδίζει την ολοκλήρωση των σταθεροποιητικών προγραμμάτων.

Για την υπέρβαση αυτής της αντίφασης σημαντικό ρόλο παίζει η αναμενόμενη μαζική οικονομική βοήθεια από τη Δύση.

Οι επιπτώσεις αυτών των εξελίξεων στις δυνατότητες ξένων επενδύσεων στις ανατολικές χώρες

Οι μεταρρυθμίσεις που πραγματοποιούνται και το άνοιγμα στη διεθνή οικονομία, δεν μπορούν παρά να προσελκύσουν τον ξένο επενδυτή, πράγμα που επιδιώκουν βέβαια οι νέες ηγεσίες, μπροστά στην έντονη ανάγκη για ικανοποίηση καταναλωτικών αναγκών και για νέες τεχνολογίες. Είναι το θεσμικό πλαίσιο και τα κίνητρα για την προσέλκυση των ξένων επενδυτών στις χώρες αυτές διευρύνεται και φιλελευθεροποιείται.

Αυξάνεται επίσης και ο αριθμός των φορέων, κρατικών, συνεταιριστικών και ιδιωτικών που μπορούν να αποτελέσουν εταίρους των ξένων επενδυτών. Η εγκατάσταση του ξένου επενδυτή στις Ανατολικές χώρες παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον γιατί μπορεί να κατακτήσει την εσωτερική αγορά των χωρών αυτών σε συνθήκες προβλεπόμενης αύξησης της ζήτησης και ραγδαίων αναδιαρθρώσεων προς όφελος των ξένων ανταγωνιστικών δραστηριοτήτων.

Η εγκατάστασή του στις χώρες αυτές, με δεδομένους τους συναλλαγματικούς περιορισμούς δίνει ένα πλεονέκτημα έναντι όσων περιορίζονται σε εξαγωγές προς τις χώρες αυτές.

Επίσης του δίνει τη δυνατότητα να αξιοποιήσει ορισμένα συγκριτικά πλεονεκτήματα για στόχευση σε τρίτες, δυτικές αγορές. Τέτοια πλεονεκτήματα είναι το χαμηλό κόστος του εργατικού δυναμικού, που διαθέτει παράλληλα σχετικά υψηλή κατάρτιση, καθώς και πλουτοπαραγωγικές πηγές.

Φυσικά οι συνθήκες στις "οικονομίες σε μετάβαση" δεν είναι οι καλύτερες που μπορεί να περιμένει ο ξένος επενδυτής. Πολλά χαρακτηριστικά των προηγούμενων καθεστώτων όπως, η γραφειοκρατία, οι ανεπαρκείς υποδομές, οι αγορές που δεν λειτουργούν, εξακολουθούν να αποτελούν ισχυρά αντικίνητρα. Η ρευστή κατάσταση που επικρατεί λόγω των συνεχών μεταρρυθμίσεων, μπορεί να προστεθεί στα αντικίνητρα αυτά. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές συχνά οδηγούν σε όξυνση της οικονομικής κρίσης, καθώς το παλιό δεν λειτουργεί πια και το καινούριο δεν έχει επιβληθεί.

Σ' όλα αυτά μπορούν να προστεθούν οι κοινωνικές εντάσεις και η πολιτική αστάθεια στις χώρες αυτές, αποτέλεσμα της προσπάθειας εκδημοκρατισμού και των σκληρών σταθεροποιητικών μέτρων.

Θα μπορούσε λοιπόν ν' αναρωτηθεί κανείς για ποιο λόγο, εν' όψη τόσων δυσχεριών, οι δυτικοί επενδυτές έχουν αποδυθεί σ' έναν αγώνα δρόμου για συνεργασίες με τις χώρες αυτές. Η απάντηση είναι απλή. Οι Ανατολικές χώρες αποτελούν μια μεγάλη αγορά την οποία κανείς δεν θέλει να χάσει στον ανταγωνιστή του, καθώς η τάση προς της εσωμάτωση στην παγκόσμια οικονομία γίνεται μακροπρόθεσμα μη ανατρέψιμη.

Από την άλλη πλευρά η μαζική δυτική οικονομική βοήθεια αποτελεί σταθεροποιητικό παράγοντα για τις εξελί-

Ξεις άμεσα στο οικονομικό πεδίο και έμμεσα στο πολιτικό. Η παρέμβαση των δυτικών κρατών μειώνει σε μεγάλο βαθμό τους κινδύνους για το ιδιωτικό κεφάλαιο.

Γεγονός πάντως είναι ότι ο Ξένος επενδυτής που εισέρχεται στις ανατολικές αγορές θα πρέπει να έχει μπροστά του ένα μακρύ χρονικό ορίζοντα και να μην διακατέχεται από τη νοοτροπία του άμεσου και εύκολου κέρβους. Τα σφέλη που θα προκύψουν από τη συνεργασία με τις Ανατολικές χώρες θα γίνουν αισθητά μακροπρόθεσμα. Όσοι δεν συμμετέχουν σήμερα, κινδυνεύουν να βρεθούν εκτός παιχνιδιού αύριο.

Η στροφή προς την Ανατολική Ευρώπη και η Ελλάδα

Πρέπει λοιπόν η Ελλάδα να ενδιαφερθεί για επενδύσεις στις Ανατολικές χώρες; Πρέπει η κυβέρνηση και οι κρατικοί φορείς να ενισχύσουν και να στηρίξουν τέτοιες δραστηριότητες του ιδιωτικού τομέα; Συχνά από εκπροσώπους του επιχειρηματικού κόσμου ακούζεται ότι αυτό που πρέπει να μας ενδιαφέρει σαν χώρα είναι η προσέλκυση επενδύσεων εδώ και όχι επενδύσεων στις Ανατολικές χώρες.

Υπάρχει λοιπόν ανταγωνιστική σχέση ανάμεσα στο αυξανόμενο επενδυτικό ενδιαφέρον για τις Ανατολικές χώρες και τις Ξένες επενδύσεις και τη μεταφορά πόρων προς την Ελλάδα; Αναμφίβολα υπάρχει μια τέτοια ανταγωνιστική σχέση, καθώς οι ιδιωτικοί και οι δημόσιοι πόροι είναι περιορισμένοι και το έντονο οικονομικό και πολιτικό ενδιαφέρον για τις Ανατολικές χώρες επιρρεάζει αρνητικά την εισροή Ξένων κεφαλαίων στη χώρα μας.

Γεγονός πάντως είναι ότι η Ελλάδα, ακόμη κι αν το ήθελε, δεν θα μπορούσε να ανακόψει τη στροφή του δυτικού ενδιαφέροντος προς τις Ανατολικές χώρες. Ξε' άλλου η Ελλάδα έχει γενικότερο ζωτικό συμφέρον από την πρόοδο των εξελίξεων στην Ανατολική Ευρώπη και την αποφυγή μιας οικονομικής κατάρρευσης ή και αποσταθεροποίησης στις χώρες αυτές. Τέτοια αποσυνθετικά φαινόμενα στα Βαλκάνια εκχυμονούν εθνικούς κινδύνους και αρκούν για να μας πείσουν να μην υιοθετούμε αρνητική στάση στα ζητήματα αυτά.

Με ή χωρίς στροφή προς την Ανατολική Ευρώπη, το μέλλον της οικονομίας μας διαγράφεται ζοφερό αν δεν αντιμετωπιστεί ριζικά το θέμα της προσέλκυσης κεφαλαίων στη χώρα μας, σε συνθήκες μάλιστα χρήγορης πορείας προς την Ενιαία Αγορά που ανάχεται βασικά στο ζήτημα της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας και του γενικότερου κλίματος. Η στροφή προς ανατολάς είναι δεδομένη και δεν μπο-

ρεί να αντιμετωπιστεί από την Ελλάδα αμυντικά και προστατευτικά. Πρόκειται για μια ακόμη πρόκληση που εμπεριέχει βέβαια κινδύνους αλλά ταυτόχρονα ανοίγει και δυνατότητες.

Η κατάσταση των οικονομικών σχέσεων της Ελλάδας με τις Ανατολικές χώρες

Οι Ανατολικές χώρες έπαιζαν σημαντικό ρόλο στο εξωτερικό μας εμπόριο. Η σημασία τους όμως τις τελευταίες δεκαετίες έχει μειωθεί αισθητά. Πέρασε η εποχή που οι χώρες αυτές απορροφούσαν το ένα τέταρτο των συνολικών μας εξαγωγών και σχεδόν το σύνολο των αγροτικών προϊόντων και πρώτων υλών μας. Το 1988 οι Ανατολικές χώρες, συμπεριλαμβομένης και της Κίνας και άλλων μη Ευρωπαϊκών χωρών, κάλυψαν το 5,9% των εξαγωγών και το 7,5% των εισαγωγών της χώρας μας. Κάποτε είμασταν η πρώτη με διαφορά χώρα στην ΕΟΚ στις εξαγωγές προς τις Ανατολικές χώρες. Επίσης το εμπόριό μας με την Ανατολή είναι έντονα ελλειμματικό, ενώ στην εποχή των κλήρικχ ήταν σχεδόν ισοζυγισμένο.

Το ανατολικό μας εμπόριο εξακολουθεί να κυριαρχείται από παραδοσιακά και μη δυναμικά προϊόντα. Στις εξαγωγές δεσπόζουν το αγροτικά προϊόντα, όχι ιδιαίτερα ανταγωνιστικά και οι πρώτες ύλες, καθώς και προϊόντα ενδιάμεσου βαθμού κατεργασίας. Στις εισαγωγές κυριαρχούν τα ενεργειακά προϊόντα καθώς και τα μηχανήματα και οχήματα και αυτά όχι πάντα απόλυτα ανταγωνιστικά.

Παρατηρείται έλλειψη σταθερότητας στις συνολικές και επιμέρους εμπορικές ροές. Ο δημόσιος τομέας καλύπτει ένα σημαντικό μέρος των εισαγωγών, ενώ οι ιδιωτικοί φορείς που εμπλέκονται στο ανατολικό μας εμπόριο είναι σχετικά περιορισμένοι αριθμητικά.

Η βάση των εμπορικών ανταλλαγών με τις Ανατολικές χώρες είναι αδύνατη. Οι σύγχρονες και σταθερές μορφές συνεργασίας είναι περιορισμένες. Οποσδήποτε βέβαια η συνεργασία σε μεγάλα έργα, όπως το φυσικό αέριο και η αθουμίνα δημιουργούν προϋποθέσεις για τη μακροπρόθεσμη ανάπτυξη ανταλλαγών με τη Ρωσία, συνολικά όμως η εικόνα δεν είναι ικανοποιητική, ιδιαίτερα αν συγκριθεί με τις αντίστοιχες επιδόσεις των ευρωπαϊκών εταίρων μας, ακόμα και της Τουρκίας. Υπάρχει σαφώς κίνδυνος παραπέρα συρρίκνωσης των ανταλλαγών.

Με εξαίρεση τη δυναμική συνεργασία στο ναυτιλιακό τομέα οι οικονομικές μας σχέσεις με τις Ανατολικές χώρες είναι πολύ περιορισμένες.

Στον επενδυτικό τομέα, ήδη από τη δεκαετία του '70, γίνεται λόγος για συμφωνίες και πρωτόκολλα για μικτές επιχειρήσεις. Οι Ανατολικές χώρες αναζητούν Ελληνες εταίρους για να διευκολύνουν την πρόσβασή τους στην κοινοτική αγορά. Τα αποτελέσματα όμως δεν ήταν ικανοποιητικά. Δημιουργούνται μόνο λίγες και φτωχές εμπορικού χαρακτήρα μικτές επιχειρήσεις στον ελληνικό χώρο.

Ως μοναδική άξια λόγου μικτή επιχείρηση με ελληνική συμμετοχή σε Ανατολική χώρα μπορεί να αναφερθεί μια μονάδα παραγωγής χυμών στην Ουζαρία. Το ελληνικό μερίδιό ενδιαφέρον και από πλευράς ιδιωτών και από πλευράς κράτους ήταν περιορισμένο.

Την τελευταία πάντως περίοδο παρατηρείται μια κλινοποίηση στον τομέα της δημιουργίας μικτών επιχειρήσεων με ελληνική συμμετοχή στις Ανατολικές χώρες, Ρωσία, Βουλγαρία, Ουζαρία, Πολωνία. Οι περισσότερες από αυτές είναι εστιατόρια και εμπορικά καταστήματα.

Αυτό βέβαια αποτελεί αμελητέα ποσότητα μπροστά στον ορρασμό που παρατηρείται στην ίδρυση επιχειρήσεων με δυτική συμμετοχή στις Ανατολικές χώρες.

Υπάρχει χώρος για Ελληνικές επενδύσεις;

Η στροφή των Ανατολικών χωρών προς τα καταναλωτικά προϊόντα ευνοεί οποσδήποτε την Ελλάδα που σ' αυτόν τον τομέα διαθέτει γνώση και πείρα. Ευτυχώς για μας δεν κυριαρχούν πια οι επενδύσεις σε βαριές βιομηχανίες, όπου η μικρή Ελλάδα δεν θα είχε καμιά τύχη.

Η στροφή προς την αποκέντρωση και την ανάπτυξη της εσωτερικής πρωτοβουλίας αυξάνει τη δυνατότητα συνεργασίας ανάμεσα σε μικρομεσαίες επιχειρήσεις, και τέτοιες είναι οι περισσότερες Ελληνικές. Οι μικτές επιχειρήσεις δεν είναι πια υπόθεση αποκλειστικά των πολυεθνικών κολλοσσών.

Η αύξηση εξάλλου των δυνητικών εταίρων διευκολύνει τους Ελληνες επενδυτές και εξαγωγείς να διωδύσουν στις ανατολικές αγορές πέρα από το κλειστά παραδοσιακά κύκλωμα που κυριαρχούσαν ως τώρα.

Η λύση θα βοηθήσει και θα στηρίξει οικονομικά τις Ανατολικές χώρες. Πρωτοστάτης της βοήθειας θα είναι φυσικά άμεσα αλλά και έμεσσα η Κοινότητα και η βοήθεια αυτή συνδέεται με 'οικονομικά οφέλη και για τους δότες της βοήθειας. Η Ελλάδα σαν μέλος της Κοινότητας πρέπει να αξιοποιήσει αυτούς τους μηχανισμούς, γι' αυτό και συμφέρον της είναι να στηρίξει τα κοινωνικά και πολιτισμικά σχήματα βοήθειας και όχι τα διμερή που προκρίνουν ο-

ρισμένες μεγάλες χώρες.

Ιδιαίτερη σημασία έχει η ίδρυση της νέας Ευρωπαϊκής Τράπεζας που θα χρηματοδοτεί κατά πρωτεραιότητα ιδιωτικές παραγωγικές επενδύσεις.

Δεν επιβάλλεται μόνο μια ανατολική επιθετική πολιτική του ιδιωτικού τομέα για να αξιοποιηθούν οι νέες δυνατότητες που δημιουργούνται. Πολλές φορές αυτή η πολιτική επιβάλλεται και σε όσους θέλουν να διατηρήσουν τα μερίδια τους σαν εξαγωγείς προς τις αγορές αυτές.

Όπως αναφέρθηκε ήδη η σημερινή βάση των ανταλλαγών μας με την Ανατολή είναι αναχρονιστική. Οι Ανατολικές χώρες για πολλά χρόνια στερούνται συναλλάγματος κι έτσι οι ανταγωνιστές μας θα κερδίσουν έδαφος με την επί τόπου εγκατάστασή τους, όσο μάλιστα εμείς θα στηρίζουμε τις εξαγωγές μας στην αγοραστική δύναμη του ελληνικού κράτους και στην πολιτική βούληση δια μέσου των διακρατικών σχέσεων.

Η απάντηση λοιπόν που μπορεί να δοθεί στο ερώτημα που τέθηκε είναι ότι υπάρχει χώρος για ελληνικές επενδύσεις στις Ανατολικές χώρες, οι οποίες θα αποτελέσουν έναν από τους βασικούς δρόμους για να διατηρηθούν, να εκσυγχρονιστούν και ν' αναπτυχθούν οι οικονομικές μας σχέσεις με την Ανατολή.

Για να καταληφθεί όμως αυτός ο χώρος από την Ελλάδα θα χρειαστεί χρόνος και συνεχής προσπάθεια και από τον κρατικό αλλά και από τον ιδιωτικό φορέα.

Όσο αφορά το κράτος, θα πρέπει ν' ακολουθήσει στρατηγική για τις Ανατολικές χώρες συστατικό στοιχείο της οποίας είναι και οι επενδύσεις.

Το διμερές συμβατικό πλαισιο με τις χώρες αυτές πρέπει να συμπληρωθεί με την υπογραφή συμφωνιών που θα προστατεύουν και θα προωθούν τις επενδύσεις. Οι συμφωνίες αυτές είναι απαραίτητες σε συνθήκες οικονομικής ρευστότητας και αστάθειας που επικρατούν στις χώρες αυτές και διασφαλίζουν τις ξένες επενδύσεις. Οι περισσότερες Δυτικές χώρες έχουν υπογράψει τέτοιες συμφωνίες. Τα βήματα όμως της Ελλάδας είναι βιστακτικά και σ' αυτόν τον τομέα.

Θα πρέπει επίσης να υπογραφούν και συμφωνίες για την αποφυγή της διπλής φορολογίας. Τέτοιες συμφωνίες υπογράψαμε με την Ουζαρία και την Τσεχοσλοβακία και διεξάγονται διαπραγματεύσεις και με άλλες χώρες.

Η Ελλάδα πρέπει να διεκδικήσει ένα δίκαιο μερίδιο στα πολυμερή σχήματα βοήθειας προς τις Ανατολικές χώρες, ιδίως στα πλαίσια της Ε.Ε. Παρά τις προσπάθειες των εκάστοτε υπουργών των εξωτερικών σ' αυτόν τον τομέα υστερούμε πολύ.

Συμφέρον της Ελλάδας είναι να στραφεί το ενδιαφέρον της Κοινότητας προς την Νοτιοανατολική Ευρώπη, όπου έχουμε να διαδραματίσουμε έναν ιδιαίτερο ρόλο.

Οι διακρατικές μας σχέσεις με τις Ανατολικές χώρες πρέπει να αναπροσαρμόστουν στις νέες συνθήκες, να γίνουν πιο ευέλικτες και λιγότερο γραφειοκρατικές προς όφελος των επιχειρήσεων. Η κρατική βοήθεια προς τις επιχειρήσεις με τη μορφή πληροφόρησης και προώθησης των αιτήσεων στις αρχές της ανατολικής χώρας είναι ανα-

γκαλά.

Επίσης στη στήριξη των επιχειρήσεων σημαντικό ρόλο θα παίζει και η ενεργοποίηση των Ελληνικών Τραπεζών. Ήδη τα πρώτα δείγματα τα έχουμε από την Εθνική και Εμπορική Τράπεζα στη Ρωσία και τη Βουλγαρία. Ωστόσο οι Έλληνες επιχειρηματίες καταφεύχουν και σε ξένα πιστωτικά ιδρύματα.

Δεν αποτελεί βέβαια μυστικό η αδυναμία της Ελλάδας στη διαμόρφωση και υλοποίηση μιας αποτελεσματικής οικονομικής πολιτικής καθώς και η πολιτική αδυναμία στον τομέα των διεθνών σχέσεων. Το πρόβλημα αυτό προκύπτει από την έλλειψη συνέχειας και στρατηγικής που παρατηρείται σε συνθήκες πολιτικής ρευστότητας και συνεχών αλλαγών. Ωστόσο το φαινόμενο αυτό είναι αδικαιολόγητο αν λάβουμε υπόψη μας ότι δεν υπάρχουν άξιες λόγου διαφορές ανάμεσα στις πολιτικές δυνάμεις.

Δεν πρέπει όμως η ευθύνη να αποδίδεται εξ' ολοκλήρου στα χρόνια προβλήματα της κρατικής πολιτικής. Ένα μεγάλο μέρος της ευθύνης βάρυνει και τον επιχειρηματικό κόσμο. Υπάρχει ανάγκη ευρύτερης ανάληψης πρωτοβουλιών, εξακατάλειψης της πεπατημένης που σε τίποτ' δεν θα διασφαλίσει ούτε τα κεκτημένα. Χρειάζεται να τεθεί ένας ευρύτερος χρονικός ορίζοντας και να εξακαταλειφθεί η αμυντική πολιτική που στις τωρινές συνθήκες δεν έχει κανένα μέλλον.

Οι Ανατολικές χώρες και οι επενδύσεις σ' αυτές δεν είναι εύκολος δρόμος. Πέρασε όμως η εποχή που η στροφή προς της ανατολή αποτελούσε ρητορεία της οικονομικής διπλωματίας και αιτία εσωτερικής πολιτικής διαμάχης. Δικαιολογημένα τότε ο επιχειρηματικός μας κόσμος, που ενδιαφερόταν για πρακτικά αποτελέσματα, έβλεπε με δυσπιστία τη ρητορεία αυτή. Σήμερα η κατάσταση άλλαξε. Οι κοσμοϊστορικές αλλαγές που πραγματοποιούνται δημιουργούν νέες σημαντικές δυνατότητες και η Ελλάδα πρέπει να προσαρμοστεί στο νέο ανταγωνιστικό περιβάλλον.

Πρακτικά προβλήματα από τις ελληνικές επενδύσεις στις Ανατολικές χώρες

Πρωταρχικός στόχος των κοινών επιχειρήσεων είναι η εισαγωγή μοντέρνας τεχνολογίας σ' όλους τους τομείς και ο ανασχηματισμός των επιχειρήσεων και οργανισμών που θα στηρίζεται σε σύγχρονα μέσα και μεθόδους, στη μείωση των εισαγωγών και στην ανάπτυξη της ικανότητας της χώρας για εξαγωγές.

Στην περίπτωση της Ρωσίας η υλοποίηση της Οικονομικής μεταρρύθμισης συναντά, όπως είναι λογικό, πολλές δυσκολίες και προβλήματα, γιατί αλλάζουν οι αντιλήψεις που επικρατούσαν επί δεκαετίες, οι οποίες έχουν μετατραπεί σε δογματικές απόψεις κι έτσι όποιος διαπραγματεύεται έχει ν' αντιμετωπίσει ανθρώπους που δεν έχουν μάθει άκρως να σκέπτονται και να εργάζονται με τον καινούριο τρόπο. Αυτή η αντιμετώπιση δημιουργεί σαφώς προβλήματα επικοινωνίας.

Ένα πρώτο πρόβλημα θα μπορούσε ν' αναφερθεί το πρόβλημα " κλίματος - περιβάλλοντος " που επικρατεί στις διαπραγματεύσεις και βελτιώνεται όμως με τον καιρό.

Ένα δεύτερο πρόβλημα είναι η έλλειψη Νομικού πλαισίου για τις μικτές - κοινές επιχειρήσεις, όπως έλλειψη εμπορικού δικαίου, πνευματικής ιδιοκτησίας και άλλων παρεμφερών νόμων. Μπορούμε να πούμε ότι οι όροι των συμφωνιών δημιουργούν ουσιαστικό δικαίο, το οποίο θα ρυθμίσει όλες τις μελλοντικές σχέσεις. Γι' αυτό πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στους όρους του καταστατικού της μικτής επιχείρησης και ιδιαίτερα να συμφωνηθεί ότι θα ισχύουν οι ευμενέστεροι όροι σε περίπτωση αλλαγής των ήδη υπαρχόντων διατάξεων.

Ένα τρίτο πρόβλημα είναι το που θ' αναζητήσει κανείς τους Ρώσους εταίρους. Αυτό μπορεί να γίνει είτε μέσω των Τραπεζών που λειτουργούν στη Ρωσική αγορά, είτε μέσω του Εμπορικού και Βιομηχανικού Επιμελητηρίου, είτε τέλος μέσω του κλαδικού Υπουργείου, που συνήθως ξέρουν, που και για ποιο λόγο είναι άμεσα ευπρόσδεκτο το ξένο κεφάλαιο. Τις περισσότερες φορές προτιμούνται ξένοι εταίροι που έχουν ήδη συνεργαστεί στο παρελθόν μαζί τους.

Τέταρτο πρόβλημα είναι η γραφειοκρατία. Παρά τα σημαντικά βήματα που έχουν γίνει παραμένει ένα από τα βασικά προβλήματα. Η μία συζήτηση συνήθως απέχει από την άλλη αρκετές μέρες, εμφανίζονται συνεχώς νέα πρόσωπα διαφόρων ειδικοτήτων, διαφορετικών αρχών και Ινστιτούτων, πολλές φορές και από διαφορετικές πόλεις για να μελετήσουν και να γνωμοδοτήσουν την επένδυση ως ειδικό φορέας. Αν δεν συγκεντρωθούν όλες οι γνωμοδοτήσεις, τα έγγραφα για την επένδυση δεν μπορούν να προωθηθούν στο Υπουργείο Οικονομικών, όπου θα πραγματοποιηθεί και η οριστική έκριση και καταχώρηση της κοινής επιχείρησης.

Πέμπτο πρόβλημα είναι η αναζήτηση αγοράς απορρόφησης των προϊόντων που θα παράγονται στη Ρωσία και που υπο-

χρωτικά πρέπει να εξάγονται κατά το ποσοστό που είναι αναγκαίο για να πληρωθούν όλες οι υποχρεώσεις της μιστικής επιχέλρησης που είναι εκπεφρασμένες σε συνάλλαγμα.

Έκτο πρόβλημα είναι η γνώση. Η γνώση της Ρωσικής γλώσσας είναι απαραίτητη γιατί όλα τα έγγραφα είναι γραμμένα στη Ρωσική και οι συζητήσεις, παρ' όλο που υπάρχουν διερμηνείς, είναι πολύ πιο επικοδομητικές όταν ο ενδιαφερόμενος συναλλασσεται απ' ευθείας με τους εταίρους.

Έβδομο πρόβλημα είναι η έλλειψη της σχετικής εξχύησης περί της διαθεσιμότητας και ομαλής τροφοδοσίας ως και της σταθερής ποιότητας της πρώτης ύλης. Οι μικτές επιχελρήσεις μπορούν να έρχονται σε επαφή με διάφορες τοπικές αρχές, εργοστάσια και οργανισμούς, αλλά όχι άμεσα με την επιτροπή του κρατικού μηχανισμού, παρά μόνο μέσω του υπεύθυνου κλαδικού Υπουργείου.

Όγδοο πρόβλημα είναι η πενιχρή οικονομική υποδομή των τηλεπικοινωνιών, των λιμενικών και αποχετευτικών εγκαταστάσεων, των συχκοινωνιακών δικτύων κ.τ.λ., που δεν ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις μιας σύγχρονης εταιρίας.

Ως τελευταίο πρόβλημα μπορούμε ν' αναφέρουμε τον κίνδυνο για τη μιστική επιχέλρηση από μια υποτίμηση του ρουβλίου. Κατά την εκαθάριση της επιχέλρησης, σ' αυτήν την περίπτωση ο επενδυτής μπορεί να χάσει πάνω από το 50% του κεφαλαίου της επένδυσης.

Όλα αυτά βέβαια αφορούν κάποια μιστική επιχέλρηση στη Ρωσία. Ωστόσο πολλά απ' αυτά τα προβλήματα προκύπτουν και στις υπόλοιπες Ανατολικές χώρες, μια που οι οικονομικο - πολιτικές δομές των χωρών αυτών είναι άμεσα συνδεμένες μ' αυτές της Ρωσίας.

Προοπτικές ξένων επενδύσεων στην Ανατολική Ευρώπη και στην Ελλάδα

Η Ανατολική Ευρώπη βρίσκεται στο επίκεντρο των διεθνών εξελίξεων και ξελύσως τις πιο συγκλονιστικές συζητήσεις της νεότερης ιστορίας της, καθώς κινείται προς την αντίθετη κατεύθυνση από αυτή που της είχε επιβληθεί ένοπλα (Ανοχή της Πράγας) ή μη (συμφωνία της Γιάτας). Όλα τα πρώην κομμουνιστικά καθεστώτα μετονομασμένα αντιπροσωπεύουν ένα μικρό ποσοστό (περ. 10%) του πληθυσμού του κάθε κράτους και οι νεοσύστατες κυβερνήσεις κινούνται προς την κατεύθυνση της ανταγωνιστικής αγοράς.

Όμως και στην παγκόσμια οικονομία τα πλέον αναπτυγμένα κράτη και οι κοινότητες (Ε.Ε., ΕΖΕΣ), στηρίζουν την αναπτυξιακή τους πορεία και σε εθνικό, αλλά και σε ατομικό επίπεδο, στην κατεύθυνση της φιλελεύθερης οικονομίας.

Την ίδια στιγμή η Ελλάδα καλείται να εφαρμόσει σκληρά οικονομικά μέτρα και αναφέρονται στην περίοδο 1990 και εξής, της οποίας προηγείται μια οχταετία οικονομικής στασιμότητας και ένας χρόνος πολιτικής αστάθειας.

Καθοριστική είναι η σημασία των επενδύσεων. Το πρόβλημα, όσο αφορά τις επενδύσεις, είναι ότι στους ανταγωνιστές μας του Ευρωπαϊκού Νότου (Ισπανία, Πορτογαλία, Ιταλία), οι οποίοι τράβηξαν αρκετά ξένα κεφάλαια, προστίθενται τώρα και οι χώρες του πρώην υπαρκτού σοσιαλισμού. Αυτοί λοιπόν έχουν τη δυνατότητα να αποσπάσουν από την Ελλάδα κεφάλαια που πιθανόν να προορίζονταν για αυτήν.

Τα κράτη της Ανατολικής Ευρώπης θα είναι δύσκολοι αντίπαλοι στο οικονομικό αυτό παιχνίδι, γιατί παρουσιάζουν αρκετά πλεονεκτήματα έναντι των Μεσογειακών Ευρωπαϊκών χωρών. Σημαντικότερο απ' αυτά είναι το πολύ χαμηλό κόστος εργασίας. Ενδεικτικά αναφέρω παλιότερες στατιστικές που δείχνου ωστόσο τη διαφορά στα ωρομίσθια. Στην Πολωνία μόλις 1,7 δολάρια την ώρα, στην Ουγγαρία 1,7, στη Ρωσία 1,84, ενώ στην Ελλάδα ανέρχονται στα 2,5 δολάρια για τον ανεξδικευτο εργάτη και περισσότερο από 3 δολάρια για τον ειδικευμένο. Οι ξένοι επενδυτές έχουν πρόσθετους λόγους να προτιμήσουν χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Το εργατικό δυναμικό είναι περισσότερο πειθαρχημένο και εξειδικευμένο, ειδικά στον τομέα της βαριάς βιομηχανίας. Οι νέες κυβερνήσεις προσφέρουν πολύ ελκυστικά κίνητρα στους επενδυτές και υπάρχει και το αγοραστικό κοινό που διψάει για προϊόντα δυτικού τύπου. Μεγάλες αυτοκινητοβιομηχανίες έχουν κάνει κινήσεις για επενδύσεις σε Ανατολικές χώρες. Χαρακτηριστικά αναφέρω τη FIAT, Daihatsu, Suzuki, General Motors, Volkswagen, Renault κ.ά.

Το ενδιαφέρον όμως των πολιτών των Ανατολικών χωρών βρίσκεται στα είδη μαζικής κατανάλωσης από τη Δύση, που τα περιμένουν εναγωνίως. Έτσι στη Βαρσοβία προϊόντα όπως τα είδη ρουχισμού Benetton και τα αθλητικά είδη Pu-

μα και στη Μόσχα τα Mc Donalds και η Pepsi, έχουν ανοίξει μεγάλα καταστήματα και τροφοδοτούν την ανατολική αγορά, η οποία δέχεται μια απροσδόκιτη αγοραστική δύναμη για αυτά τα προϊόντα. Αυτοί που κυριολεκτικά κυριαρχούν στην Ανατολική Ευρώπη όσο αφορά την εγκατάσταση εταιρειών είναι οι Δυτικογερμανοί με 400 συνολικά επιχειρήσεις.

Η αλλαγή του οικονομικού προσανατολισμού των Ανατολικών χωρών περιλαμβάνει και την ανάπτυξη της συνεργασίας τους με την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.), η οποία ανταποκρίνεται ως ένα βαθμό στις προσδοκίες τους και έτσι έχουν υπογραφεί εμπορικές συμφωνίες με τις περισσότερες χώρες. Στο βαθμό που οι κυβερνήσεις των χωρών αυτών προωθούν τον εκσυγχρονισμό και την απελευθέρωση των οικονομικών τους θα υπάρξει βελτίωση αυτών των συμφωνιών. Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (Δ.Ν.Τ.) πραγματοποίησε εξάμηνη επαφές με όλες σχεδόν τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης με την πιθανότητα ένταξής τους στις τάξεις του ή σύναψης συμφωνιών οικονομικής στήριξής τους.

Αναμφίβολα η κατάσταση στην Ανατολική Ευρώπη παρουσιάζει και αρκετά προβλήματα, τα οποία βέβαια είναι ικανά να απωθήσουν τους ξένους επενδυτές. Η απουσία ουσιαστικής υποδομής, η κακή κατάσταση του τηλεπικοινωνιακού δικτύου μεταφορών, η απουσία επιχειρηματικού πνεύματος και η μη μετατρέψιμότητα των ανατολικών νομισμάτων και πολλαά άλλα που αναφέρθηκαν αναλυτικά πιο πάνω, στέκονται εμπόδια στη χρήσιμη δημιουργία κερδών. Πολλές δυσκολίες προκύπτουν για τους επιχειρηματίες από την ύπαρξη του κεντρικού οικονομικού σχεδιασμού. Αναμφίβολα το κλειδί για τη λύση αυτού του προβλήματος αποτελούν οι αλλαγές οι οποίες αφορούν την ιδιοτικοποίηση. Πραγματική βελτίωση δεν πρόκειται να πραγματοποιηθεί εκτός αν ο ιδιωτικός τομέας αναλάβει την ευθύνη για να γίνει αποτελεσματική η καταδυναστευμένη από το κράτος οικονομία. Επίσης προβλήματα παρουσιάζονται λόγω του ότι οι χώρες αυτές στερούνται χρηματιστηρίων, κεφαλαιαγορών και σύγχρονων τραπεζικών συστημάτων. Οι κεντροδεξιές κυβερνήσεις που σχηματίστηκαν μάχονται για τη σύναψη νομοσχεδίων, για τη δημιουργία κεφαλαιαγορών, τη μεθόδευση έκδοσης μετοχών εκ μέρους των τραπεζών, καθώς και τη δημιουργία δυνατοτήτων εξαγοράς από τους πολίτες μικρών κρατικών καταστημάτων και επιχειρήσεων.

Όλες αυτές οι αλλαγές στην Ανατολική Ευρώπη επιρρεάζουν αναμφίβολα και την Ελλάδα.

Μετά την κατάρρευση του σοσιαλισμού στα κράτη του πρώην " ανατολικού μπλοκ ", δημιουργούνται πρόσθετοι ανταγωνιστές. Τώρα πια απειλούμαστε και από την προσπάθεια των Ανατολικοευρωπαϊκών λαών να οργανώσουν την οικονομία τους στα Δυτικά πρότυπα του ανταγωνισμού. Αυτό βέβαια είναι κάτι που θα καθυστερήσει να ολοκληρωθεί λόγω των σοβαρών προβλημάτων που υφίστανται και είναι δύσκολο να ξεπεραστούν, αλλά οι ελληνικές κυβερνήσεις τα τελευταία χρόνια έχουν κάνει πολλές φορές κακές εκτιμήσεις για τα χρονικά δεδομένα, έτσι ώστε να αμφιβάλλουμε ότι δεν θα βρεθούμε σε δυσμενέστερη θέση απ'

αυτή των Ανατολικών σε μερικά χρόνια. Εξ' άλλου δεν υπάρχει καθόλου χρόνος για καθυστέρηση, γιατί ο ρυθμός των σχεδόντων είναι πολύ γρήγορος και αν δεν βιαστούμε να ενθαρρύνουμε με νομοθετικές και άλλες κινήσεις το επενδυτικό κλίμα μπορεί να βρεθούμε σε δυσχερή θέση.

Είναι γνωστό ότι το κεφάλαιο δεν έχει συναισθηματισμούς, ιδίως όταν πρόκειται για επενδύσεις στο εξωτερικό και κινείται πάντα στην κατεύθυνση που του επιφυλάσσει το μεγαλύτερο κέρδος, άρα τις καλύτερες συνθήκες για να πετύχει αυτό το κέρδος. Για να δημιουργηθούν αυτές οι συνθήκες η κυβέρνηση θα πρέπει να εχρηθεί νομοθετικά στους ξένους επενδυτές ότι θα έχουν ευνοϊκή αντιμετώπιση. Επίσης θα πρέπει να αναγνωρίζει τις σωστές ισοτιμίες στους λοοροχισμούς που καταρτίζονται σε συνάλλαγμα και να μην αφηνιάζει φοροροχικά με αναδρομικές διεκδικήσεις. Απαραίτητο είναι να ισχύσει και στην Ελλάδα η εργατική νομοθεσία της Ε.Ε., (δυνατότητα απασχόλησης ωρομισθίων, αυξομειώσεις προσωπικού ανάλογα με τις ανάγκες κ.τ.λ.).

Τέλος θα πρέπει να παραμεριστούν τα οπλοδρομικά σύνδρομα του τύπου "όχι στο ξένο κεφάλαιο" και να γίνει συνείδηση του κόσμου ότι οι ξένες επενδύσεις είναι απαραίτητες, διότι μας παρέχουν συνάλλαγμα, το οποίο δεν έχουμε, για μεγάλα αναπτυξιακά έργα. Επίσης συντελούν στη μείωση της ανεργίας, καθώς δημιουργούνται νέες θέσεις εργασίας. Θετικό είναι ότι αυξάνεται το ακαθάριστο εθνικό προϊόν (ΑΕΠ) και επιβαρύνεται πληρονασματικά το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, γιατί τα προϊόντα που αναγκασόμαστε να εισάγουμε παράχονται και διακινούνται στην εγχώρια αγορά και ίσως να μπορούν και να εξαχθούν. Οι ξένοι επενδυτές εξάλλου θα φέρουν στην Ελλάδα τις γνώσεις της οργάνωσης και διοίκησης επιχειρήσεων, του marketing και θα προωθήσουν καλύτερα από κάθε άλλο οικονομικό οργανισμό τα συμφέροντα της εργατοπαλληλικής τάξης, γιατί παρέχουν υψηλότερους μισθούς, bonus και καλύτερες συνθήκες εργασίας. Οι ελληνικές επιχειρήσεις για να μπορέσουν να ανταγωνιστούν τα προϊόντα των ξένων θ' αναγκαστούν να τα βελτιώσουν, άρα έτσι ικανοποιείται περισσότερο και το αγοραστικό κοινό. Επίσης σπάνια οι ξένες επιχειρήσεις φέρνουν όλη τις πρώτες ύλες από το εξωτερικό και συνήθως τις αγοράζουν σε μεγάλο ποσοστό από τη χώρα παραγωγής που έχουν εγκατασταθεί, για να μειώσουν έτσι τα έξοδα μεταφοράς και μ' αυτόν τον τρόπο βελτιώνουν τις πωλήσεις τους κι άλλες ελληνικές επιχειρήσεις κι αυξάνεται επιπλέον και το ΑΕΠ.

Επομένως οι προϋποθέσεις για να ανακτήσει η Ελλάδα την αξιοπιστία της υπάρχουν, αλλά καθήκον της εκάστοτε κυβέρνησης είναι να αντιμετωπίσει σοβαρά τα οικονομικά ζητήματα με άξονα την ανάπτυξη του τόπου μην υπολογίζοντας το πολιτικό - καμματικό κόστος. Είναι βέβαιο, όσο αφορά τις επενδύσεις, ότι αν υπάρξουν συνθήκες και κίνητρα για προσέλκυση κεφαλαίων θ' ανταγωνιστούμε δυναμικά τα κράτη της Ανατολικής Ευρώπης, αλλά και τους εταίρους μας στην Κοινότητα.

Κίνδυνος για την Ελλάδα από τις εξελίξεις στην Ανατολική Ευρώπη.

Έντονες είναι οι ανησυχίες για τις επιπτώσεις, πολιτικές και οικονομικές, που μπορεί να έχουν οι ανακατατάξεις στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης για την Ελλάδα και άλλες λιγότερο εύπορες χώρες - μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Οι ανησυχίες έχουν ως αφετηρία το γεγονός ότι η Κοινότητα κάτω από την πίεση των περιστάσεων, αλλά και της Δ. Γερμανίας, της οποίας η βαρύτητα δεν μπορεί να αμφισβητηθεί, στρέφει συνεχώς και βαθύτερα το ενδιαφέρον της προς την περιοχή της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης.

Οι ανησυχίες δεν είναι αδικαιολόγητες. Οι ραγδαίες εξελίξεις στην Ανατολική Ευρώπη με την κατάρρευση των καθεστώτων του υπαρκτού σοσιαλισμού και η έναρξη της διαδικασίας του εκδημοκρατισμού συνιστούν ελπιδοφόρες ανακατατάξεις για το σύνολο της Ευρώπης. Και η Κοινότητα ορθώς έχει αναλάβει κεντρικό ρόλο στη διαδικασία υποβοήθησης των χωρών αυτών, τόσο στο οικονομικό όσο και στο πολιτικό επίπεδο. Ωστόσο δεν μπορούν να αγνοηθούν οι ενδεχόμενες αρνητικές συνέπειες που μπορεί να επηρεάσουν τη θέση και τα συμφέροντα ορισμένων χωρών μελών της Κοινότητας. Οι αρνητικές αυτές συνέπειες θα μπορούσαν να εντοπιστούν στα ακόλουθα σημεία.

α) Εκτροπής κοινοτικών πόρων: υπάρχει ο κίνδυνος ένα σημαντικό μέρος των κοινοτικών πόρων να διοχετευθεί προς τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης για την υποβοήθηση του οικονομικού εκσυγχρονισμού και πολιτικών μεταρρυθμίσεων.

Ο κίνδυνος αυτός μπορεί να καταστεί πιο έντονος εάν δεν αυξηθούν οι κοινοτικοί πόροι και επομένως εμφανιστούν στενότητες στη χρηματοδότηση των κοινοτικών πολιτικών.

Από πλευράς Ελλάδας η μόνη απάντηση στον παραπάνω κίνδυνο για την εξουδετέρωσή του δεν μπορεί να είναι άλλη από την πίεση, σε συνεργασία με τις άλλες ενδιαφερόμενες χώρες, για την αύξηση των πόρων της Κοινότητας. Το αίτημα της αύξησης των κοινοτικών πόρων σχετίζεται βέβαια και με την προώθηση της οικονομικής και νομισματικής ενοποίησης, είναι δηλαδή ένα γενικότερο θέμα και συνεπώς πρέπει να τεθεί σε γενικότερη βάση.

β) Εκτροπής επενδύσεων: η γενικότερη άποψη είναι ότι η ροή των άμεσων επενδύσεων στο μέλλον θα κατευθυνθεί προς τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, οι οποίες διαθέτουν ορισμένα συγκριτικά πλεονεκτήματα έναντι των Μεσογειακών χωρών, σχετικά φθινό εργατικό κόστος και εκπαιδευμένο εργατικό δυναμικό. Επίσης υπάρχει το πλεονέκτημα της ζετινλάσης με τη μεγάλη αγορά της Κοινότητας και των χωρών ΕΖΕΣ και βέβαια ο παράγοντας Γερμανία που δεν θα πρέπει να υποτιμάται καθόλου. Ήδη έχουν εμφανιστεί τέτοια συμπτώματα εκτροπής επενδύσεων από λαπωνικές εταιρίες που ματαίωσαν επενδύσεις, που

είχαν προγραμματίσει στην Ιαπωνία και τις μετέφεραν στην Ουγγαρία και Ανατολική Γερμανία.

Για την Ελλάδα βέβαια το πρόβλημα ίσως να μην είναι τόσο έντονο, γιατί ούτως ή άλλως η χώρα είχε αποτύχει να αξιοποιήσει τη θέση της στην Κοινότητα προκειμένου να προσελκύσει άμεσες επενδύσεις. Από μια μακροχρόνια και δυναμική οπτική, ωστόσο, υπάρχει ενδεχομένως το πρόβλημα διαφυγής επενδύσεων.

γ) Εκτροπή πολιτικού ενδιαφέροντος: όπως είναι φυσικό το ενδιαφέρον της Κοινότητας έχει εστιασθεί στις εξελίξεις της Ανατολικής και Κεντρικής Ευρώπης. Η Κοινότητα, με πρωτοβουλίες κυρίως της Γερμανίας και της Γαλλίας, επιχειρεί την πολιτική σταθεροποίηση της περιφέρειας και την ομαλή ενσωμάτωση των Ανατολικοευρωπαϊκών χωρών στον ευρύτερο ευρωπαϊκό χώρο. Στην προσπάθεια αυτή η θέση των Μεσογειακών χωρών εμφανίζεται εξασθενημένη, τόσο των χωρών - μελών όσο και τρίτων χωρών.

Από την άλλη πλευρά η διάρθρωση της Κοινότητας και του ευρύτερου ευρωπαϊκού χώρου φαίνεται να διαμορφώνεται προς κατευθύνσεις που περικλύουν κινδύνους για την Ελλάδα. Όπως επισημάνθηκε από τον Οικονομικό Ταχυδρόμο, σε άρθρο του κ. Π. Κ. Ιωακειμίδη, υπάρχει ο κίνδυνος η δυναμική της ενοποίησης με την επιτάχυνση των ρυθμών της και κάτω από την πίεση των ανακατατάξεων στην Ανατολική Ευρώπη να οδηγήσει σε διαστρωματώσεις, (ομόκεντρους κύκλους), με διαφοροποιημένες συμμετοχές χωρών - μελών. Σε μια τέτοια περίπτωση μπορεί η Ελλάδα, λόγω εσωτερικών αδυναμιών, να βρεθεί στο περιθώριο της Κοινότητας.

Τι θα πρέπει να κάνει η Ελλάδα

Τα επόμενα χρόνια μερικά ελληνικά προϊόντα θα αντιμετωπίσουν σκληρό ανταγωνισμό στην Κοινότητα, στη διεθνή αγορά γενικά αλλά ακόμη και στην εσωτερική αγορά. Οι νέοι ανταγωνιστές της Ανατολικής Ευρώπης έχουν πολλά από τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της Ελλάδας, όπως τα χαμηλά ημερομίσθια, αλλά και πρόσθετα δικά τους. Για ν' αντιμετωπίσει αυτή την πρόκληση η ελληνική οικονομία πρέπει να γίνει περισσότερο ανταγωνιστική αυξάνοντας την παραγωγικότητα σ' όλους τους κλάδους και ειδικότερα στους εξαγωγικούς κλάδους. Η βελτίωση της παραγωγικότητας ερμηνεύεται με την ευρεία έννοια που περιλαμβάνει όχι μόνο το κόστος παραγωγής, αλλά ακόμη σχεδιασμό προϊόντος, εμπορία, διανομή, ποιότητα, συσκευασία, συνήθεια παράδοσης κ.τ.λ. Πέραν του να γίνει περισσότερο ανταγωνιστική γενικώς, η Ελλάδα πρέπει να εκμεταλλευτεί τις ευκαιρίες που προσφέρονται ν' αυξήσει την παρουσία

της στις οικονομίες της Ανατολικής Ευρώπης. Τέτοιες δυνατότητες υπάρχουν και θ' αυξηθούν ακόμη καθώς θ' αυξάνει η αποδοτικότητα αυτών των οικονομιών και θα βελτιώνεται το βιωτικό τους επίπεδο. Ας μην ξεχνάμε ότι οι χώρες αυτές διαθέτουν μια εξαιρετικά ισχυρή αγορά πωλών εκατομμυρίων καταναλωτών.

Ας δούμε με ποιον τρόπο η Ελλάδα πρέπει να βελτιώσει την οικονομική της παρουσία στην Ανατολική Ευρώπη. Πρέπει να συμμετέχει ενεργά στις οικονομικές εξελίξεις σ' αυτές τις χώρες, πέρα και πάνω από την παραδοσιακή έννοια της εξαγωγής αγαθών και υπηρεσιών. Το θέμα δεν είναι απλώς καλύτερες ελληνικές στατιστικές εξαγωγών σε τόνους και δολλάρια. Αυτή η έννοια των εξαγωγών είναι παρωχημένη. Η τάση που επικρατεί τώρα είναι για εξαγωγικά πακέτα. Το περιεχόμενό τους διαφέρει και περιλαμβάνουν στοιχεία όπως: κάποιο στάδιο επί τόπου επεξεργασίας, εμπορία και διανομή, υπηρεσίες για πωλούμενα προϊόντα, χρηματοδότηση και πιστώσεις κ.τ.λ. Συνήθως το πακέτο περιλαμβάνει κάποια μορφή επένδυσης σε συνεργασία με ντόπιους επιχειρηματίες. Είναι αυτού του είδους τα πακέτα που έχουν μεγάλες πιθανότητες να διεκδύσουν στις αγορές της Ανατολικής Ευρώπης.

Οι ιδιωτικές επιχειρήσεις πρέπει να αναλάβουν πρωτοβουλίες. Οι χώρες της Ανατολικής Ευρώπης απελευθερώνουν τις οικονομίες τους από τον ασφυκτικό κλοιό του κράτους και δεν ενδιαφέρονται να τον αντικαταστήσουν μ' ένα ξένο κράτος. Πολύ περισσότερο δε, μ' ένα κράτος που έχει κακή φήμη στον χώρο της οικονομίας.

Βέβαια η ελληνική κυβέρνηση πρέπει να ενθαρρύνει τις ιδιωτικές πρωτοβουλίες παρέχοντας κίνητρα και παραμερίζοντας αντικίνητρα. Αλλά δεν πρέπει να αναλάβει ή να μοιραστεί επιχειρηματικούς κινδύνους. Οι ελληνικές επιχειρήσεις πρέπει να πάρουν την πρωτοβουλία και ν' αναλάβουν τους κινδύνους αν θέλουν να επωφεληθούν από τις επιταχυνόμενες αλλαγές στις οικονομίες της Ανατολικής Ευρώπης. Πρέπει ωστόσο να έχουν υπόψη τους ότι για επικερδείς δουλειές σ' αυτές τις χώρες χρειάζονται ειδικές γνώσεις και μεγάλη υπομονή.

Ειπώθηκε προηγουμένως ότι ενεργός συμμετοχή σ' αυτές τις οικονομίες σημαίνει συχνά κάποια μορφή επένδυσης εκεί. Κι αυτό δημιουργεί το ερώτημα αν μια χώρα όπως η Ελλάδα, που δικά για ξένες επενδύσεις, μπορεί να στηρίξει επενδύσεις στο εξωτερικό. Πρώτα απ' όλα, λέγοντας επενδύσεις σ' αυτές τις χώρες δεν εννοούμε επενδύσεις σε βαρείες βιομηχανίες ούτε σε κλάδους υψηλής τεχνολογίας, στους οποίους δεν έχουμε ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα. Αυτό που εννοούμε είναι επενδύσεις που συνδέονται με το εμπόριο και φτάνουν μέχρι ελαφρές βιομηχανίες, αλλά τίποτα πέραν αυτών. Όταν μια χώρα είναι μέρος του ανοιχτού διεθνούς οικονομικού συστήματος δεν μπορεί ν' ακολουθεί ενδοστρεφή και παρωχημένη πολιτική σε θέματα κίνησης κεφαλαίων και επενδύσεων. Πρέπει να ξεφύγουμε από τον μικρόκοσμό μας και να εμπλακούμε ενεργά στη νέα οικονομική τάξη πραγμάτων που διαμορφώνεται σε διεθνή κλίμακα και στην Ευρώπη ειδικότερα.

Είναι αλήθεια ότι η χώρα μας χρειάζεται ξένες επενδύ-

σεις, αλλά αυτό δεν σημαίνει ότι ελληνικά κεφάλαια δεν θα πρέπει να επενδύονται στο εξωτερικό, αν αυτό είναι επωφελές για την οικονομία. Είναι θανασιμένη οικονομική πολιτική να πλέξεις μία δυναμική και κερδοφόρα επιχείρηση να επενδύσει σε κλάδους στους οποίους δεν έχει εμπειρία αντί να επεκτείνει τη δραστηριότητά της σε χώρες όπου, λόγω των ανταγωνιστικών της πλεονεκτημάτων, θα μπορούσε να έχει υψηλά κέρδη. Ο,τι λοιπόν ισχύει για τα επενδυτικά κεφάλαια και την οικονομία γενικά, δεν ισχύει απαραίτητα και για κάθε κλάδο ή επιχείρηση της οικονομίας. Ασφαώς για να εφαρμοστεί μια εξωτερική οικονομική πολιτική αυτής της μορφής, θα πρέπει να εκσυγχρονίσουμε τους κανονισμούς κινήσεως κεφαλαίων και δανειοδότησης, ν' αναμορφώσουμε τη διάρθρωση και ν' αλλάξουμε τη νοοτροπία των ελληνικών τραπεζών, των επιχειρήσεων και των δημοσίων αρχών, όπως γίνεται ήδη σ' άλλες χώρες.

Συμπερασματικά λοιπόν μπορούμε να πούμε ότι οι εξελίξεις στη Δυτική και Ανατολική Ευρώπη περικλείουν κινδύνους για την Ελλάδα όπως περικλείουν ευκαιρίες και προκλήσεις. Οι κίνδυνοι αυτοί μπορούν να αντιμετωπιστούν ή έστω να ελαχιστοποιηθούν με μια ελληνική στρατηγική πρωτοβουλιακού χαρακτήρα που θα εντάσσεται όμως μέσα στη γενικότερη ευρωπαϊκή λογική και δυναμική. Οι κίνδυνοι είναι πραγματικοί, αλλά πραγματικές είναι και οι ευκαιρίες. Εξαρτάται από εμάς και ειδικότερα από τους Έλληνες επιχειρηματίες να επωφεληθούν από τις προκλήσεις και τις δυνατότητες που παρουσιάζονται.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Οι ελληνικές επενδύσεις στις χώρες της ΚΟΜΕΚΟΝ, Σωτήρη Βαλντέν (Διδάκτορα οικονομικών επιστημών).
- Το νομικό πλαίσιο των άμεσων επενδύσεων στις χώρες της ΚΟΜΕΚΟΝ, θεωρία και πράξη, Γιώργη Μπουκαούρη (Δικηγόρου).
- Πρακτικά προβλήματα από τις ελληνικές επενδύσεις στις χώρες της ΚΟΜΕΚΟΝ, Ιωάννη Καρκαλέμη (οικονομικού διευθυντή και μέλους του Δ.Σ. της ΚΑΥΙΝΒΕΣΤ Α.Ε.).
- Παρέμβαση, οι συνέπειες από την ένταξη στην ελληνική βιομηχανία, Στάθη Ελευθεριάδη.
- Οι επιδράσεις της ΕΟΚ στις οικονομικές σχέσεις της Ελλάδας με τις σοσιαλιστικές χώρες, Ανδρέα Ανδρέου.
- Άρθρα της εφημερίδας "Καθημερινή", Οικονομική Καθημερινή.
- Κίνδυνοι αλλά και ευκαιρίες για την Ελλάδα από τις εξελίξεις στην Ανατολική Ευρώπη, "Οικονομικός", άρθρο του Δημήτρη Κουλιουριανού.
- Προοπτικές ξένων επενδύσεων στην Ανατολική Ευρώπη και την Ελλάδα, "Οικονομικός", άρθρο του Αλέξανδρου Μπουσουλέζκα.
- Σαρωτικές ιδιωτικοποιήσεις στην Ανατολική Ευρώπη, "Οικονομικός", άρθρο του Γιώργου Κίρτσου.
- Θα "προκάνουμε" να αξιοποιήσουμε τις κοσμογονικές εξελίξεις στις Ανατολικές χώρες;, "Οικονομικός", Γράμμα από το Άμστερνταμ του Λούιζου Μιχαηλίδη.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Η σοσιαλιστική οικονομία της ΕΣΣΔ και των άλλων κομμουνιστικών κρατών	1
Η κατάσταση της Ρωσικής οικονομίας	1 - 2
Αρχικά βήματα προς τη σοσιαλιστικοποίηση	3 - 8
Το νομικό πλαίσιο των άμεσων επενδύσεων στις χώρες της ΚΟΜΕΚΟΝ	8 - 10
ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ Ε.Ε. ΜΕ ΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΙΚΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ	11 - 23
Οι εμπορικές σχέσεις της Κοινότητας με τις χώρες του κρατικού εμπορίου κατά τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου (1958 - 1969) μέχρι την εφαρμογή της Κ.Ε.Π. (Κοινής Εμπορικής Πολιτικής)	11 - 13
Η διαμόρφωση των εμπορικών σχέσεων μεταξύ της Ε.Ε και των χωρών του κρατικού εμπορίου μετά την εφαρμογή της Κ.Ε.Π.	14 - 15
Η οικονομική πολιτική της Ε.Ε στις εισαγωγές και εξαγωγές με τις Ανατολικές χώρες	16 - 17
Πολιτικοί και στρατηγικοί παράγοντες που καθορίζουν τις σχέσεις της Ε.Ε με τις σοσιαλιστικές χώρες	17 - 18
Πως ερμήνευσαν τη στάση της Ε.Ε οι Ανατολικές χώρες και ποιές ήταν οι συνέπειες αυτής της εκτίμησης	18 - 19
Τα εμπόδια που προκύπτουν στην ανάπτυξη του εμπορίου μεταξύ της Ε.Ε και των Ανατολικοευρωπαϊκών κρατών	19 - 23
ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΜΕ ΤΙΣ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ (1945 - 1974)	24 - 26
Η στάση των κυβερνήσεων και τα εθνικά μας συμφέροντα	27 - 33
Με ποιο τρόπο η ένταξή μας στην Ε.Ε παρεμποδίζει την ανάπτυξη των σχέσεών μας με τις σοσιαλιστικές χώρες	33 - 35
Οι σχέσεις μας με τις σοσιαλιστικές χώρες μετά την ένταξή μας στην Ε.Ε	35 - 36

Οι αλλαγές στις Ανατολικές χώρες και οι δυτικές επενδύσεις	37 - 38
Μερικά χαρακτηριστικά αυτών των οικονομιών	38
Οι επιπτώσεις αυτών των εξελίξεων στις δυνατότητες ξένων επενδύσεων στις Ανατολικές χώρες	39 - 40
Η στροφή προς την Ανατολική Ευρώπη και η Ελλάδα	40 - 41
Η κατάσταση των οικονομικών σχέσεων της Ελλάδας με τις Ανατολικές χώρες	41 - 42
Υπάρχει χώρος για Ελληνικές επενδύσεις;	42 - 44
Πρακτικά προβλήματα από τις ελληνικές επενδύσεις στις Ανατολικές χώρες	44 - 46
Προοπτικές ξένων επενδύσεων στην Ανατο- λική Ευρώπη και στην Ελλάδα	46 - 49
Κίνδυνοι για την Ελλάδα από τις εξελίξεις στην Ανατολική Ευρώπη	49 - 51
Τι θα πρέπει να κάνει η Ελλάδα	51 - 53
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	54